

Світлана Шабат-Савка
Іванна Струк
Галина Теслицька

**УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ:
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА МАГІСТЕРСЬКОГО
РІВНЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ТА СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ**

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Світлана ШАБАТ-САВКА
Іванна СТРУК
Галина ТЕСЛІЦЬКА

**УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ:
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ В КОНТЕКСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ ТА СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ**

Навчально-методичний посібник

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК 001.891:[811.161.2:378](075.8)
Ш-124

Рекомендувала до друку Вчена рада
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 15 від 04 листопада 2024 р.)

Рецензенти:

Баган М. П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету.

Венжинович Н. Ф. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Шабат-Савка С. Т., Струк І. М., Тесліцька Г. І.

Ш-124 Українська філологія: освітньо-професійна програма магістерського рівня в контексті реалізації та стратегій розвитку: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 248 с.
ISBN 978-966-423-914-8

У навчальному посібнику представлено стратегічні напрями функціонування ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. Зокрема – проаналізовано українську філологію як спеціальність з опертям на затребуваність українськомовного, національного свідомого і всебічно розвиненого фахівця на сучасному ринку праці, чітко окреслено можливості реалізації індивідуально-освітніх траєкторій і міжнародної мобільності здобувачів освіти, схарактеризовано професіограму дипломованого спеціаліста в галузі філології; удоступнено освітньо-професійну програму з огляду на її мету, завдання, методичні шляхи впровадження та профорієнтацію. Зосереджено увагу на важливості в освітньому процесі обов'язкових дисциплін («Асистентська практика», «Кваліфікаційна робота»), що демонструють моделі професійного становлення здобувачів вищої освіти другого рівня, віддзеркалюють тісну співпрацю студента та викладача й реалізуються в контексті діалогу з роботодавцями, з огляду на постулати академічної доброчесності. З-поміж методологічних настанов окреслено низку загальних компетентностей, що мають стосунок до взаємодії формальної та неформальної освіти в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, до засад безконфліктної взаємодії учасників освітнього процесу, академічної мобільності та інклюзії. Алгоритми реалізації цілей та завдань ОПП виаскравлено в додатках.

Для студентів закладів вищої освіти спеціальностей «Філологія (українська мова та література)», викладачів філологічних дисциплін, учнів закладів середньої та фахової передвищої освіти – майбутніх здобувачів спеціальності 035 Філологія ОПП «Українська мова та література».

УДК 001.891:[811.161.2:378](075.8)

ISBN 978-966-423-914-8

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

© С. Т. Шабат-Савка, 2024

© І. М. Струк, 2024

© Г. І. Тесліцька, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	6
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНЬСЬКА ФІЛОЛОГІЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: ПРОФЕСІОГРАМА ФАХІВЦЯ	9
1.1. Модель професійної компетентності фахівця у сфері філології.....	9
1.2. Соціальні навички в професійному становленні сучасного філолога.....	17
РОЗДІЛ 2. ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «УКРАЇНЬСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА»: ЗМІСТ, СТРУКТУРА Й АЛГОРИТМИ ВПРОВАДЖЕННЯ	27
2.1. Особливості функціонування ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія другого рівня вищої освіти.....	27
2.2. Структура та зміст освітньої програми.....	31
2.3. Характеристика освітніх компонент ОПП «Українська мова та література».....	36
РОЗДІЛ 3. АСИСТЕНТСЬКА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАГІСТРА ФІЛОЛОГІЇ	57
3.1. Зміст та організація проведення асистентської практики.....	57
3.2. Вимоги та методичні рекомендації щодо складання звіту з асистентської практики.....	63
3.3. Асистентська практика й зустрічі з роботодавцями: конструктивний діалог.....	72
РОЗДІЛ 4. КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА ЯК РЕЗУЛЬТАТ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	79
4.1. Кваліфікаційна робота: науковий тандем магістранта і керівника.....	79
4.2. Структурні та технічні параметри кваліфікаційної роботи.....	81

РОЗДІЛ 5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СЬОГОДЕННЯ	87
5.1. Поняття «академічна доброчесність».....	87
5.2. Основні види порушень академічної доброчесності.....	88
5.3. Формування навичок якісного академічного письма здобувачів.....	97
5.4. Культура академічної доброчесності в університеті.....	100
5.5. Особливості перевірки на плагіат кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.....	104
РОЗДІЛ 6. ПУТІВНИК МАГІСТРА ФІЛОЛОГІЇ: АЛГОРИТМ ДІЙ	108
6.1. Взаємодія формальної та неформальної освіти в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.....	108
6.2. Засади безконфліктної взаємодії учасників освітнього процесу в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.....	110
6.3. Академічна мобільність.....	115
6.4. Інклюзивна освіта.....	116
ДОДАТКИ	119
<i>Додаток 1. Сертифікат успішної акредитації ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.....</i>	119
<i>Додаток 2. Опитування щодо ОПП «Українська мова та література» другого (магістерського) рівня зі спеціальності 035 Філологія.....</i>	120
<i>Додаток 3. Угоди щодо можливого працевлаштування випускників спеціальності 035 Філологія.....</i>	131

<i>Додаток 4. Зразки звітної документації асистентської практики.....</i>	152
<i>Додаток 5. Реалізація принципу креативності в процесі проходження асистентської практики.....</i>	190
<i>Додаток 6. Зразки сценаріїв виховних заходів.....</i>	203
<i>Додаток 7. Опитування здобувачів та викладачів щодо результатів асистентської практики.....</i>	216
<i>Додаток 8. Складники кваліфікаційної роботи.....</i>	218
<i>Додаток 9. Зразок наукової статті у співавторстві зі студентом.....</i>	225
<i>Додаток 10. Тези студентської наукової конференції.....</i>	236
<i>Додаток 11. Експертний висновок результатів перевірки на академічний плагіат.....</i>	240
<i>Додаток 12. Декларативне ствердження здобувача освіти про дотримання академічної доброчесності у кваліфікаційній роботі.....</i>	241
<i>Додаток 13. Дієвказ здобувачам магістерського рівня спеціальності 035 Філологія.....</i>	242
<i>Додаток 14. Світлини з випускниками ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія.....</i>	243
У КОНТЕКСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ.....	247

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Реформування освітньої системи України, її гуманізація та інтеграція до європейського простору, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій посилюють вимоги до якості вищої освіти й конкурентоспроможності здобувачів вищої освіти, що залежить насамперед від ефективного функціонування освітньої програми, її практичної спрямованості, регіональної унікальності, відкритості та прозорості. У цьому аспекті важливим постає моделювання освітньої траєкторії майбутніх фахівців-філологів, здатних ефективно працювати в сучасному освітньому середовищі, проводити наукові дослідження в галузі української філології на засадах академічної доброчесності, вправно застосовувати знання в різних гуманітарних сферах суспільної діяльності, мати активну громадську позицію з високими українсько-центричними життєвими настановами.

В освітньому середовищі XXI ст. цілком логічно до пріоритетних дисциплін належать науки філологічного циклу, з якими пов'язана не лише система певного типу знань, а й національна ідентичність, світоглядні концепції, культурно орієнтовані теорії та практики суспільства.

Навчально-методичний посібник *«Українська філологія: освітньо-професійна програма магістерського рівня в контексті реалізації та стратегій розвитку»* репрезентує особливості освітньо-професійної програми «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія другого рівня вищої освіти в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. Варто зауважити, що ця програма успішно акредитована в 2022 р. і забезпечує фундаментальну підготовку висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців, які володіють сукупністю загальних і фахових компетентностей у галузі філології, здатні здійснювати інновації, проводити наукові дослідження з лінгвістики, літературознавства, фольклористики та перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, ефективно реалізовувати здобуті професійні знання на третьому рівні вищої освіти, удосконалювати самоосвіту, підвищувати знання в системі післядипломної освіти в Україні та за кордоном.

У навчальному посібнику представлено стратегічні напрями функціонування ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, зокрема проаналізовано українську філологію як спеціальність з оперттям на затребуваність українськомовного, національного свідомого і всебічно розвиненого фахівця на сучасному ринку праці, чітко окреслено можливості реалізації індивідуально-освітніх траєкторій і міжнародної мобільності здобувачів освіти, схарактеризовано професіограму дипломованого спеціаліста в галузі філології; удоступнено освітньо-професійну програму з огляду на її мету, завдання, методичні шляхи впровадження та профорієнтацію (*перший розділ*).

Автори посібника звертають увагу на структуру освітньої програми, зміст навчальних дисциплін, на широкий спектр професійних якостей та умінь фахівця-філолога й перспективи працевлаштування здобувачів вищої освіти, які опановують загальні та фахові компетентності в процесі вивчення обов'язкових і вибіркового освітніх компонент (*другий розділ*). До обов'язкових дисциплін, що формують фахові компетентності, належать: «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методологія та організація наукових досліджень», «Ділове спілкування іноземною мовою», «Методика викладання української мови у ЗВО», «Методика викладання української літератури у ЗВО», «Теорія літератури», «Проблеми новітньої української літератури», «Досягнення і проблеми українського мовознавства», «Загальне мовознавство». Індивідуальні освітні траєкторії здобувачів вищої освіти, регіональне спрямування та унікальність ОПП реалізують такі вибіркові компоненти: «Комунікативна лінгвістика і дискурсивно-жанрові реєстри спілкування», «Література національних спільнот в Україні», «Медіалінгвістика», «Соціолінгвістика і міжкультурна комунікація», «Основи літературної творчості», «Лінгвосинергетика», «Література і кінематограф»; «Література рідного краю», «Шевченкознавство Буковини в іменах», «Комунікативна поведінка в контексті мовно-національних відносин».

Цикл професійної підготовки передбачає проходження асистентської практики та написання кваліфікаційної роботи

як обов'язкових освітніх компонент, що демонструють моделі професійного становлення здобувачів вищої освіти другого рівня (на посаді викладача, наставника академічної групи, цілеспрямованого науковця), віддзеркалюють тісну співпрацю студента й викладача, їхній конструктивний діалог з роботодавцями та академічною спільнотою (*третьий і четвертий розділи*).

Важливий акцент у навчально-методичному посібнику зроблено на дотриманні в освітньому процесі та науковій діяльності принципів академічної доброчесності; схарактеризовано основні види порушень академічної доброчесності та академічну відповідальність (*п'ятий розділ*).

У змістовій частині посібника представлено путівник магістра філології, що містить дієвказ про визнання результатів навчання здобувачів у межах формальної та неформальної освіти й реалізації їхнього права на академічну мобільність; проаналізовано засади безконфліктної взаємодії учасників освітнього процесу в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича; передбачено умови для реалізації права на освіту з урахуванням індивідуальних особливостей студентів у процесі інклюзивного навчання (*шостий розділ*).

Алгоритми реалізації цілей та завдань ОППP вияскравлено в *додатках*, що містять методичні рекомендації, зразки оформлення асистентської практики та кваліфікаційної роботи, конспекти лекцій, практичних занять, позанавчальних заходів, вікторини, кросворди, світлини, QR-коди, спрямовані на підвищення якості та ефективності освітнього процесу, з одного боку, а з іншого – на реалізацію профорієнтаційної діяльності – залучення учнівської молоді до вивчення української філології в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Автори висловлюють щире вдячність рецензентам навчально-методичного посібника – докторові філологічних наук, професору, завідувачеві кафедри української філології Київського національного лінгвістичного університету **Мирославі Баган**; докторові філологічних наук, професору, завідувачеві кафедри української мови Ужгородського національного університету **Наталії Венжинович** – за тісну співпрацю, слушні поради та рекомендації.

РОЗДІЛ 1.

УКРАЇНЬСЬКА ФІЛОЛОГІЯ ЯК СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: ПРОФЕСІОГРАМА ФАХІВЦЯ

1.1. Модель професійної компетентності фахівця у сфері філології

У сучасній системі освіти відбуваються присутні трансформації внаслідок прогресивних перетворень усіх життєво важливих сфер нашого суспільства, зокрема й підтримання Україною ідей Болонського процесу та інтеграцію в європейський освітній простір. Пріоритетом сучасної державної політики в галузі освіти слугує орієнтація на підготовку високоінтелектуальних фахівців, що володіють значним потенціалом застосування професійних і загальнолюдських компетенцій, здатні до самореалізації та саморозвитку.

Низка нормативних документів, зокрема Закон України «Про освіту» [8], «Про вищу освіту» [6], Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [2], Національна доктрина розвитку освіти [9], акцентують увагу на пріоритетності всебічного розвитку фахівця, формуванні його ключових професійних компетентностей. Водночас зазначено, що головною в сучасній системі освіти є досконала фахова підготовка нової генерації педагогічних працівників, підвищення загальної культури та професійної кваліфікації майбутнього викладача, покращення його соціального статусу до рівня, що відповідає суспільно активній та важливій ролі. Якісну підготовку педагогічних кадрів, формування професійної компетентності педагогів зумовляє організація відповідного навчального процесу в закладі вищої освіти, що спрямований на формування професійних компетенцій майбутніх фахівців і вдосконалення навичок соціальної взаємодії з усіма учасниками освітньої діяльності.

У процесі реформування освітньої галузі, у контексті нинішньої мовної ситуації, з оперттям на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні, усталення принципів гуманізації та гуманітаризації освіти постала нагальна необхідність перегляду та вдосконалення освітньо-професійних програм підготовки філологів, потреба уточнення інтегральної,

загальної та фахових компетентностей і професіограми викладача філологічних дисциплін.

Змістові та функційні особливості тієї або тієї професії, сукупність вимог до фахівця певної сфери діяльності представлено в професіограмі як зумовленій «змістом праці системі інформації про технологічні, соціально-економічні, педагогічні й санітарно-гігієнічні аспекти професії, специфіку її психологічних і психофізіологічних властивостей та якостей, необхідних і достатніх для успішного опанування й ефективного провадження конкретної професійної діяльності» [10, с. 45]. Посутні характеристики певного фаху детерміновані низкою чинників: соціально-економічними умовами, психофізіологічними параметрами, націєцентричними життєвими пріоритетами особистості молодого людини.

Узагальнена характеристика ідеальної моделі сучасного викладача-філолога передбачає наявність таких професійних рис: високий рівень фахових знань; методична компетентність; здатність використовувати інноваційні підходи в процесі навчання; уміння вести міжкультурний діалог; постійне прагнення до саморозвитку, підвищення кваліфікації; зацікавлення сучасними тенденціями в галузі вітчизняної та іноземної філології.

Усі професії умовно можна розподілити на два типи: «Людина – знакова система» і «Людина – людина». У такій класифікації фах філолога належить і до типу «людина – знакова система», оскільки предметом роботи є символи, коди, умовні знаки, мова загалом, і до типу «людина – людина», адже ця професійна діяльність передбачає здатність взаємодіяти з людьми, вміння навчати когось, зумовлює наявність у філолога самокритики, спостережливості, емоційної стійкості, розподілу уваги, логічності мислення, високих показників пам'яті тощо.

Професію філолога визначено як творчу, тому що вона пов'язана з дослідженнями, вимагає високої ерудиції, потребує постійного навчання, оригінальності мислення, креативності.

Фахові навички філолога досить різноманітні й передбачають уміння виконувати різні посадові обов'язки. Основними видами діяльності українського філолога є:

1. Викладання української мови та літератури.
2. Дослідницька робота, опрацювання текстів різного походження для виявлення змін у мовленні.
3. Вивчення діалектів і соціолектів.
4. Пошукова діяльність та збір фольклору в різних регіонах.
5. Редагування текстів різного стилю, моніторинг дотримання стилістичних та граматичних норм у друкованих матеріалах.
6. Упорядкування та укладання словників і довідників.
7. Дослідження літературних творів, аналіз літературного процесу, літературна критика.
8. Художній переклад та інтерпретація матеріалів різного походження.
9. Ведення міжособистісної та міжвідомчої комунікації, ділового листування.

З огляду на широкий спектр професійних якостей і вмій українського філолога сфери працевлаштування також надзвичайно різноманітні.

Випускники-магістри освітньо-професійної програми «Українська мова та література» є конкурентоспроможними фахівцями в освітній, науковій, літературно-видавничій галузях, оскільки можуть обіймати викладацькі, науково-дослідні та адміністративні посади в закладах загальної середньої, фахової передвищої і вищої освіти, що зумовлено наявністю в програмі підготовки циклу психолого-педагогічних і методичних дисциплін, асистентської практики; працевлаштовуватися у видавництвах, редакціях, у сфері журналістики та інтернет-маркетингу; займатися професійною діяльністю у спілках, організаціях гуманітарного спрямування, музеях, фондах, культурних та мистецьких центрах, загалом у тих галузях економіки, що потребують послуг з аналізу, оцінювання створення чи перекладу текстів.

Фах філолога дає змогу випускникові працювати в різних професійних групах за Національним класифікатором професій (ДК 003:2010) [3] відповідно до Національного класифікатора видів економічної діяльності ДК 009:2010 [4].

Код КП	Назва посади
1229.4	Керівники підрозділів у сфері освіти та виробничого навчання
1229.6	Керівники підрозділів у сфері культури, відпочинку та спорту
1234	Керівники підрозділів з реклами та зв'язків з громадськістю
148	Менеджери (управителі) в освіті, охороні здоров'я та соціальній сфері
2310	Викладачі університетів та вищих навчальних закладів
2320	Викладачі середніх навчальних закладів
2351	Наукові співробітники (методи навчання)
2359	Інші професіонали в галузі навчання
243	Професіонали у сфері архівної справи, музеєзнавства, бібліотечної справи, інформації та кінопрограм
2432	Професіонали у сфері бібліотечної справи та кінопрограм
2444	Професіонали в галузі філології, лінгвістики та перекладів
2444.1	Наукові співробітники (філологія, лінгвістика, переклади)
2444.2	Філологи, лінгвісти, перекладачі та усні перекладачі
245	Професіонали в галузі художньої творчості
2451	Професіонали в галузі літератури
2451.1	Літературознавці
2451.2	Письменники, редактори та журналісти
3431	Секретарі адміністративних органів
3435	Організатори діловодства
3491	Лаборанти та техніки в інших сферах наукових досліджень

Повноцінне формування професійного українського філолога в процесі навчання передбачає набуття сукупності компетентностей (інтегральна, загальні та фахові), що їх визначає Стандарт вищої освіти [11].

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
	ЗК-2	Здатність бути критичним і самокритичним.
	ЗК-3	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
	ЗК-4	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
	ЗК-5	Здатність працювати в команді та автономно.
	ЗК-6	Здатність спілкуватися іноземною мовою.
	ЗК-7	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК-8	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
	ЗК-9	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
	ЗК-10	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань / видів економічної діяльності).
	ЗК-11	Здатність проведення досліджень на належному рівні.

	ЗК-12	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
Фахові компетентності (ФК)	ФК-1	Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.
	ФК-2	Здатність осмислювати літературу як полісистему, розуміти еволюційний шлях розвитку вітчизняного і світового літературознавства.
	ФК-3	Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.
	ФК-4	Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.
	ФК-5	Усвідомлення методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їхніх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій.
	ФК-6	Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.
	ФК-7	Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

	ФК-8	Усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату.
	ФК-9	Здатність обґрунтовувати результати кваліфікаційної роботи в різних формах наукової комунікації (на засіданнях наукового гуртка, під час наукових або науково-практичних конференцій, у публікаціях філологічного спрямування).
	ФК-10	Здатність визначати сутність і психолого-педагогічні основи процесів навчання й виховання, зміст мовної освіти в ЗВО України
	ФК-11	Здатність оцінювати творчість окремого автора та визначати роль і вплив на його творчість культурного середовища та суспільних процесів.
	ФК-12	Здатність чітко визначати й ідентифікувати мовознавчі напрями та школи; виокремлювати та кваліфікувати наукові проблеми в галузі лінгвістики.

Посутніми загальними компетентностями для кожного фахівця слугує широкий спектр знань, умінь і навичок, необхідних у сучасних соціально-економічних умовах, зокрема:

✓ *загальнокультурна* компетентність, що передбачає наявність знань зі світової культури, традицій та релігії;

✓ *гуманітарна* компетентність, яка характеризує гуманістичні якості особистості, усвідомлення відповідальності за результати власної діяльності, мотивує до самовдосконалення;

- ✓ *креативність*, тобто навички нестандартного мислення, вміння застосовувати інноваційні методики, адаптаційні навички до змін змісту й умов професійної діяльності;
- ✓ *комунікативна компетентність*, що полягає у володінні іноземними мовами, багатому розвиненому мовленні, у навичках використання сучасних засобів зв'язку, соціальних мереж з огляду на принципи медіаграмотності;
- ✓ *цифрова компетентність*, що передбачає високий рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, вміння їх імплементувати у власну професійну діяльність;
- ✓ *економічна компетентність*, суть якої полягає в наявності вичерпних знань про основи сучасної економіки, закони бізнесу, екології та права [1].

Релевантними компонентами *професійної компетентності*, яку в Законі України схарактеризовано як «здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань й обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку» [8], слугує спеціальна наукова, методична, практична та психолого-педагогічна підготовка.

Показники професійної компетентності фахівця – сукупність необхідних знань, умінь та навичок, правильність та доречність їхнього застосування в професійній діяльності; здатність усвідомлювати й прогнозувати можливі наслідки певних дій під час виконання своїх функцій; вміння планувати результати праці людини з урахуванням практичного досвіду, застосовувати різноманітні методи; критичність мислення та індивідуально-психологічні якості особистості.

Професійна філологічна компетентність філолога передбачає наявність знань, умінь та навичок, сформованих у процесі інтегрованого вивчення текстів, а отже, застосування аналітико-синтетичних прийомів роботи з текстами, перекладу текстів, написання власних текстів тощо.

Складники філологічної компетентності:

1. *Фонетична компетентність (ФК)*, що передбачає вміння коректно артикуляційно й інтонаційного оформлювати власні висловлювання, усвідомлювати мовлення інших. Основа ФК

– складна й динамічна взаємодія знань і навичок загальної мовної свідомості та фонетичної усвідомленості. ФК безпосередньо залежить від техніки мовлення, елементами якої є дотримання орфоепічних норм, чітка дикція, особливості голосу, правильне дихання.

2. *Лексична компетентність (ЛК)* зумовлена наявністю знань та здатністю людини застосовувати словниковий запас конкретної мови, тобто її лексичні (стійкі вирази, специфічні лексеми) та граматичні (займенники, частки, сполучники, прийменники) елементи. До основних ознак оволодіння мовою вналежнено обсяг, діапазон і контроль лексичного запасу.

3. *Граматична компетентність (ГК)*, суть якої полягає у здатності людини правильно формувати усні й письмові висловлення з урахуванням граматичних правил певної мови, розуміти граматику синтаксичних структур мовлення інших осіб.

4. *Методична компетентність (МК)*, що охоплює методичні знання, вміння та навички, зокрема визначати кінцеву й проміжну мету роботи, планувати власну професійну діяльність, проводити й аналізувати заняття власні та колег, визначати й реалізовувати міжпредметні зв'язки з дисциплінами лінгвістичного, літературознавчого, психолого-педагогічного спрямування.

Отже, професія філолога надзвичайно актуальна й затребувана в сучасному світі. Оволодіння всіма зазначеними вище компетентностями забезпечує конкурентоспроможність фахівця на ринку праці.

1.2. Соціальні навички в професійному становленні сучасного філолога

Сучасна інтеграція України в освітній та суспільний простір Європейського Союзу зумовлює формування більш прискіпливого ставлення до особистості, до її становлення та самореалізації. Зараз постала гостра вимога до кожного бути активним, уміти актуалізувати власні здібності та самореалізовуватися в різних сферах діяльності. Ці чинники передбачають наявність чітких якостей у фахівців різних галузей, зокрема й філологів, щодо ефективного визначення

життєвих орієнтирів, реалізації професійного потенціалу, вміння долати труднощі в процесі особистісного й фахового становлення.

Аналізуючи перспективи розвитку суспільства, дослідники зауважують, що до 2025 р. відбудеться рівномірний розподіл виконання трудових функцій між людьми і роботами. Тому для затребуваності людини на ринку праці в найближчому майбутньому вже недостатньо володіти профільною освітою й досвідом роботи у тій чи тій галузі. Працівники майбутнього повинні мати додаткові знання і вміння, які неможливо виконати чи повторити в роботизований спосіб або за допомогою комп'ютерної програми. Ці вміння зараховують до soft skills, або «м'яких навичок», а розвиток таких компетентностей останнім часом слугує першочерговим завданням.

Soft skills – це сукупність навичок, які забезпечують ефективність і затребуваність фахівця в різних видах діяльності на сучасному ринку праці. До них зараховують здатність до комунікації, тайм-менеджменту, критичного та креативного мислення тощо.

У процесі аналізу нормативно-правового забезпечення підготовки майбутніх філологів, що їх регламентує Закон України «Про вищу освіту» (поточна редакція – від 25 вересня 2020 р.) [6] та Стандарт вищої освіти спеціальності 035 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (Наказ МОН України № 871 від 20 червня 2019 р.), визначено рівень реалізації soft skills у затвердженому переліку професійних знань, умінь і навичок.

Освітній стандарт передбачає набуття випускниками низки компетентностей, серед яких:

- ✓ інтегральна (узагальнена характеристика кваліфікації, що відображає її основні компетентнісні якості в професійній діяльності та/або навчанні);
- ✓ загальні (компетентності широкого спектру, наявність яких безпосередньо не визначена предметною галуззю, але є важливим чинником розвитку як у подальшій соціальній та професійній діяльності здобувача вищої освіти в різних сферах, так і для його особистісного зростання);

✓ фахові (спеціальні, предметні) (компетентності, властиві конкретній предметній сфері, актуальні для здійснення успішного професійного становлення фахівця певної спеціальності на визначеному рівні НРК).

Аналіз загальних компетентностей, зазначених у Стандарті, свідчить про відсутність переліку конкретних soft skills, що необхідні для професіонала, зокрема українського філолога. Водночас «здатність спілкуватися державною мовою» та «здатність проводити дослідження на належному рівні» безпосередньо пов'язана зі «здатністю працювати в команді» та «здатністю бути критичним і самокритичним». З огляду на вищезазначене, постає необхідність виокремлення переліку необхідних навичок soft skills, сукупність яких важлива для професійної діяльності.

Рис. 1. Перелік професійно значущих soft skills філолога

Отже, виокремлено чотири блоки soft skills, які визначальні для професійної діяльності сучасного філолога:

✓ *комуникативні компетентності*, що полягають у здатності вислухати співрозмовника, переконати опонента й аргументувати власну позицію, вести перемовини в різних конфліктних ситуаціях, виконувати роль медіатора, публічно виступати перед студентською та академічною аудиторіями, працювати в команді, орієнтуватися та адаптуватися до змінних вимог ринку праці;

✓ *саморегулятивні компетентності*, які полягають в здатності керувати власними емоціями та стресом, стресостійкості, планувати власну траєкторію професійного становлення та кар'єрного зростання, розподіляти час, застосо-

увати правила тайм-менеджменту, здатності рефлексувати про перебіг та результати професійної діяльності та соціальної взаємодії, швидко адаптуватися та відновлювати працездатність у стресових ситуаціях, виявляти ініціативність та наполегливість, ефективно взаємодіяти з іншими суб'єктами, використовувати зворотній особистісний зв'язок у соціумі;

✓ *когнітивні компетентності*, що визначені здатністю системно, критично, структурно, креативно та логічно мислити; шукати й аналізувати інформацію, продукувати та ухвалювати відповідальні рішення, демонструвати ініціативу; здатністю декодувати вербальні та невербальні сигнали у процесі комунікації;

✓ *управлінські компетентності*, що зумовлюють здатність особистості виконувати роль ситуативного керівника та лідера, здійснювати наставництво над підлеглими та колегами (коучинг, менторинг), контролювати реалізацію колективних завдань.

Організація навчального процесу у формі симбіозу самостійної та аудиторної роботи студентів у процесі здобуття освіти за ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія надзвичайно ефективна для формування soft skills майбутніх фахівців української філології. Під час виконання завдань самостійної роботи здобувачі освіти формують навички тайм-менеджменту, рефлексії, уміння планувати власну професійну траєкторію, а в процесі аудиторної роботи вдосконалюють навички командної роботи, уміння бути лідером, аргументовано доводити та відстоювати власну позицію. Така форма поєднання різних видів діяльності зумовлює успішне формування в майбутнього фахівця необхідних для професійної діяльності soft skills.

Освітній процес у реаліях сьогодення вимагає поєднання форм аудиторного та дистанційного навчання студентів. М'які навички в майбутніх філологів у такому форматі можна розвивати, використовуючи різноманітні методи та підходи, серед яких:

1. *Рольові ігри*, у процесі яких студенти мають змогу виконувати різні ролі, аналізувати нетипові ситуації, розви-

ваючи навички безпосередньої комунікації, співпраці з аудиторією, вирішувати конфліктні ситуації тощо.

2. *Групові проекти*, колективна робота над якими розвиває командний дух, навички співпраці та лідерства, здобувачі освіти взаємодіють між собою, обговорюють власні ідеї, ухвалюють рішення та розподіляють сфери відповідальності.

3. *Кейс-студії та аналіз ситуацій* – розв'язання реальних чи імовірних, змодельованих ситуацій. Студенти мають можливість аналізувати проблемні питання, здійснювати пошук рішення та колективно обговорювати ймовірні наслідки своїх дій, що розвиває критичне мислення, формує вміння приймати обґрунтовані самостійні та відповідальні рішення.

4. *Тренінги та семінари*, що передбачають удосконалення комунікаційних навичок здобувачів освіти, вміння розв'язувати конфлікти, виявляти лідерські якості та інші важливі аспекти соціальної та професійної взаємодії.

5. *Самостійна робота та моніторинг* особистого прогресу дає змогу студентам покращувати м'які навички, зокрема – у процесі виконання різноманітних проектів, рефлексії про власну діяльність та її результати, у плануванні особистісного зростання.

Підготовка фахівців-філологів передбачає розвиток soft skills як важливого складника майбутньої успішної професійної діяльності, оскільки основою ефективного навчання та професійного росту є:

✓ критичне мислення - здатність до критичного аналізу й оцінки інформації, розуміння різних поглядів та аргументів, вміння виокремити ключові поняття й взаємозв'язки між ними, що слугує вагомою передумовою для аналізу здобувачами освіти складних лінгвістичних та літературознавчих проблем, здатність підсумовувати отриману інформацію та робити обґрунтовані висновки;

✓ проблемне мислення - здатність розпізнавати освітні проблеми, що виникають у процесі навчання, формулювати актуальні питання, моделювати проблемні ситуації, розпрацьовувати різноманітні стратегії їхнього розв'язання, ухвалювати обґрунтовані та переконливі рішення;

✓ комунікаційні навички - уміння ефективної взаємодії з різними особами, залученими до професійної та навчальної діяльності, що передбачає здатність говорити, слухати й писати чітко, ввічливо та ефективно;

✓ командна робота - здатність плідної співпраці з іншими членами команди, колегами, наставниками, керівництвом, уміння враховувати думку інших осіб, досягати компромісів для успішного спільного результату;

✓ адаптивність та гнучкість - здатність швидко вчитися, пристосовуватися до нових ситуацій, змінювати стратегії діяльності та підходи.

Наявність таких навичок допоможе магістрантам підготуватися до викликів сучасного світу та буде передумовою успішного кар'єрного зростання у сфері філології.

Освітні компоненти ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія [12] детермінують пріоритетність удосконалення найпоширеніших soft skills, зокрема навичок спілкування та групової взаємодії. Проте поза фокусом освітньої програми не залишилися й такі не менш значущі здібності, як лідерські навички, тайм-менеджмент та самопрезентація.

Розвиток *лідерських навичок* передбачає наявність у здобувача освіти мотивації, гнучкості, тобто здатності пристосовуватися до різних ситуацій у професійній діяльності. Для вдосконалення вміння виконувати функції лідера здобувачі освіти активізують теоретичні та практичні навички, опановують визначальні риси лідера, реалізують такі якості у своїй діяльності. Метод безпосереднього лідерства зумовлений здатністю студентів до лідерської поведінки, тобто у процесі навчання здобувач освіти визначає, хто є лідером, наводить приклади формальних та неформальних лідерів у колективі, втілює лідерські риси у власному житті. Для досягнення поставленої мети запропоновано мотиваційні завдання. Наприклад, ефективним способом розвитку лідерських якостей є організація роботи у формі круглого столу, залучення здобувачів освіти до дискусії, де вони виконують провідну роль, відстоюючи власні погляди на ті чи ті явища. Опосередкований спосіб формування лідерських навичок –

визначення лідера в академічній групі, формування його обов'язків з щотижневою або щомісячною зміною.

Тайм-менеджмент – важливий складник успішного професійного становлення майбутніх філологів, розвиток якого забезпечують освітні компоненти. Завдяки вмінню визначати пріоритетні завдання й розподіляти робочий час магістрант швидше та ефективніше виконує необхідний обсяг роботи. Для вдосконалення навичок керування часом студентам у процесі навчання встановлено часові обмеження виконання завдань, дедлайни опрацювання тем із навчальних дисциплін. До одного із пріоритетних завдань освітньо-професійної програми «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія належить підготовка висококваліфікованого фахівця, що володіє широким спектром знань, умінь та навичок, серед яких – уміння грамотно використовувати власний час, швидко знаходити необхідну для роботи інформацію, що є показником професіоналізму та фаховості такого здобувача освіти.

Самопрезентація як одна із ключових «м'яких навичок» сучасного фахівця розвиває у студентів вміння застосовувати на практиці весь арсенал мовних засобів (словниковий запас, граматику, фонетику) та апробувати в освітньому процесі навички говоріння, читання й аудіювання. Здатність до презентації результатів власної роботи, вміння комунікувати в студентській та академічній аудиторії слугують чинниками зміцнення впевненості здобувача освіти у власних інтелектуальних здібностях, підтримують прагнення до самовдосконалення. Студенти, які добре володіють навичками самопрезентації, краще спілкуються, оскільки вони чітко структурують та висловлюють власні ідеї.

У процесі презентації важливим є не лише зміст доповіді, а й стиль викладу матеріалу, яким послуговується здобувач освіти. У цьому контексті до присутніх чинників належать: психологічне налаштування доповідача, його позитивність та впевненість у собі, демонстрація зацікавленості предметом презентації, уміння взаємодіяти з аудиторією, урахувати її реакцію на повідомлюване, привертати увагу прикладами з життя. Крім того, спікеру необхідно підтримувати постійний зоровий контакт з аудиторією, щоб не

втомлювати слухачів монотонністю. Під час викладу матеріалу важливо використовувати невербальні засоби комунікації, стежити за темпом і ритмом мовлення, що, безперечно, впливає на концентрацію уваги аудиторії. Одним із ключових моментів самопрезентації та вміння взаємодіяти зі студентською чи академічною спільнотою під час доповіді є відповіді доповідача на поставлені запитання, які засвідчують уміння магістранта вести дискусію щодо актуальної проблеми.

Викладачі, які забезпечують освітній процес на другому рівні вищої освіти ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія, оперують низкою навичок для ефективного та успішного проведення занять, зокрема:

✓ високим рівнем володіння мовою (дотримання орфоепічних та граматичних норм, багатий словниковий запас, навички розуміння мови на високому рівні);

✓ досконалими методичними компетентностями (знання різних методів та технологій навчання української мови та літератури, уміння застосовувати їх на практиці, побудова освітнього процесу на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, формування стимулювального навчального середовища);

✓ швидкою адаптацією до особливостей перебігу освітнього процесу та потреб студентів в умовах аудиторного, дистанційного чи змішаного форматів навчання (застосування різних стилів навчання, інформаційно-комунікаційних технологій та сучасних освітніх платформ, урахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти);

✓ комунікативними навичками (здатність конкретно, різнобічно та зрозуміло пояснювати навчальний матеріал, знаходити відповіді на запитання та спілкуватися зі студентами в аудиторіях і поза їхніми межами, створювати на заняттях атмосферу активної комунікативної взаємодії усіх учасників освітнього процесу);

✓ умінням стимулювати мотивацію здобувачів освіти (прагнення до позитивної атмосфери на заняттях, стимулювання самостійного вивчення програмового матеріалу, використання інтерактивних завдань, ігор);

✓ оцінювання (об'єктивна оцінка знань, умінь та навичок студентів).

Отже, аналіз освітньо-професійної програми «Українська мова та література» спеціальності 035 «Філологія» для студентів другого (магістерського) освітнього рівня [12] свідчить, що процес навчання передбачає набуття здобувачами освіти не лише фахових компетентностей, необхідних для провадження сучасними філологами професійної діяльності, а й розвиток у них соціальних навичок, тобто «soft skills». Оскільки професійні вміння можна вдосконалити безпосередньо в процесі роботи за фахом, то одним із пріоритетів є покращення «м'яких навичок», які впливають на здатність особистості успішно та ефективно орієнтуватися в житті. Ефективний розвиток соціальних навичок студентів під час навчання у ЗВО можливий через їхню інтеграцію в робочі програми й навчальні плани в межах спеціальних семінарів, дебатів, презентацій тощо.

За нашими спостереженнями, саме «гнучкі (соціальні) навички» (soft-skills) становлять ядро професійної компетентності сучасного українського філолога, який, з огляду на нинішні соціально-економічні умови, повинен швидко ухвалювати ті або ті рішення, бути комунікабельним, якісно та ефективно застосовувати набуті знання у власній професійній діяльності.

Література

1. Авшенюк Н. М. Професійні та особистісні компетентності сучасного фахівця. *Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя*: матеріали 1-го Міжнародного науково-практичного Web-форуму (Київ – Харків, 26–28 березня 2019 р.). С. 145–147. URL: <http://surl.li/aibmdc>
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). К.: Райдуга, 1994. 62 с.
3. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010 Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327. URL: <http://surl.li/sijyix>
4. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457. URL: <http://surl.li/fvruiy>

5. Положення про порядок реалізації студентами права на вибір навчальних дисциплін в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. URL: <http://surl.li/arlpha>
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. URL: <http://surl.li/vatlep>
7. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://surl.li/jksrca>
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://surl.li/mxfhkn>
9. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України від 17.04.2004 р. № 347/2002. URL: <http://surl.li/bsvoca>
10. Професійна орієнтація: підручник / Є. В. Єгорова та ін.; за ред. О. М. Ігнатівич. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
11. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 035 Філологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <http://surl.li/qzbpqq>
12. Філологія. Українська мова та література: освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня. Гарант - С. Т. Шабат-Савка. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці. 2022. 40 с. URL: <http://surl.li/lctjzh>

РОЗДІЛ 2.
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА»:
ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА АЛГОРИТМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Особливості функціонування ОПП «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія другого рівня вищої освіти

Упровадження освітньо-професійної програми «Українська мова та література» [4] має на меті фундаментальну підготовку висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців, в арсеналі професійних навичок яких - сукупність загальних і фахових компетентностей у царині філології, аналітичність мислення, наукоцентризм, релевантне сприйняття й популяризація інновацій у сфері мовознавства та літературознавства, фольклористики та перекладознавства.

Гарант ОПП – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Світлана Шабат-Савка; члени проектної групи – доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови Мар'ян Скаб; доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Лідія Ковалець; кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Алла Антофійчук; кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасної української мови Галина Теслицька.

Унікальність ОПП увиразнюють такі параметри:

✓ різновекторність індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти, що розширює перспективи їхнього працевлаштування, оскільки вони здатні аналізувати, створювати й оцінювати письмові та усні тексти різних жанрів і стилів, організовувати успішну комунікацію;

✓ збереження унікальності регіонального складника наукових розвідок (дослідження усної народної творчості, буковинсько-покутських говірок, творчості українських письменників і представників інших культур, зокрема єврейської, австрійської, румунської, що проживали та працювали на Буковині);

✓ можливість утілення принципів академічної мобільності під час обміну студентів із закладами-партнерами ЧНУ в межах договорів про двостороннє співробітництво;

✓ тісна співпраця з освітніми, журналістськими, громадськими та культурно-мистецькими організаціями, що дає змогу випускникам самостійно вибирати сферу працевлаштування.

Мета освітньої програми – надати високий рівень якості освіти фахівцям у галузі української філології, розвинути їхнє вміння оперувати набутими системними знаннями та необхідними для професійної діяльності загальними й фаховими компетентностями, що затребовані в освітній галузі України і світовому науково-освітньому просторі, сформувати здатність генерувати й реалізовувати креативні ідеї та проекти, проводити пошуково-дослідницьку роботу. Реалізацію мети забезпечує опанування магістрантами освітніх компонент, спрямованих на здобуття фундаментальних теоретичних знань, практичних навичок фахової діяльності, умінь ведення науково-дослідної діяльності, здатності критично мислити, аналізувати й розв'язувати різноманітні фахові завдання. Цілі та програмні результати освітньої програми урахують тенденції розвитку спеціальності «Українська мова та література», що підтверджує моніторинг ринку праці в регіоні, аналіз затребуваності та конкурентоспроможності фахівців-філологів, урахування вимог до їхньої підготовки.

В освітній програмі збережено регіональну унікальність в межах освітніх компонент, у яких задекларовано вивчення, фіксацію та примноження регіональних особливостей мови й фольклору, визначено проблематику науково-дослідницьких робіт, акцентовано увагу на опрацюванні питань мовних та літературних особливостей Буковини (освітні компоненти «Шевченкознавство Буковини в іменах», «Література рідного краю», «Література національних спільнот в Україні», «Власні назви в українському фольклорі», «Мовна компетенція та ідентичність», «Комунікативна поведінка в контексті мовно-національних відносин»).

Основою освітньої програми став Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 035 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений Наказом МОН України від 20.06.2019

року № 871 [3]. Зміст освітньої програми побудовано з урахуванням вимог Стандарту, він передбачає досягнення програмних результатів навчання у процесі опанування здобувачами освіти комплексу освітніх компонент, набуття визначених компетентностей, оволодіння на належному рівні уміннями та навичками професійної й фахової діяльності.

Програмні результати навчання, що їх визначає Стандарт [3], передбачають:

✓упевнене володіння державною та іноземною мовами у процесі письмової та усної комунікації професійного чи наукового спрямування; здатність презентувати результати власної науково-дослідницької діяльності українською чи іноземною мовами. Здобувачі освіти досягають такого результату через опанування загальних та фахових компетентностей під час вивчення обов'язкових («Ділове спілкування іноземною мовою», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Кваліфікаційна робота», «Асистентська практика») та вибіркового («Комунікативна лінгвістика і дискурсивно-жанрові реєстри спілкування», «Література національних спільнот в Україні», «Медіалінгвістика», «Соціолінгвістика і міжкультурна комунікація», «Теорія і практика наукового перекладу», «Література і кінематограф», «Мовна компетенція та ідентичність») освітніх компонент;

✓здійснення наукового аналізу мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, його інтерпретація та структурування за допомогою відповідних методологічних принципів, узагальнення отриманих результатів на основі самостійно опрацьованих даних. Окреслений програмний результат досягнуто в таких обов'язкових («Загальне мовознавство», «Методика викладання української мови у ЗВО», «Теорія літератури», «Методика викладання української літератури у ЗВО», «Досягнення і проблеми українського мовознавства», «Проблеми новітньої української літератури», «Кваліфікаційна робота», «Асистентська практика») та вибіркового («Основи синтаксичної номінації», «Шевченкознавство Буковини в іменах», «Мова і релігія», «Основи літературної творчості», «Література рідного краю», «Мовна компетенція та ідентичність») освітніх компонентах.

Під час навчання здобувачі вищої освіти реалізують право на вільний вибір комплексу навчальних дисциплін на основі «Положення про порядок реалізації студентами права на вибір навчальних дисциплін у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» [2].

Вибіркові освітні компоненти покликані забезпечити поглиблену фахову підготовку магістрантів до успішної професійної діяльності, сприяти реалізації принципу академічної мобільності й задовольнити особисті зацікавлення здобувача вищої освіти.

Вибіркові освітні компоненти поділено на 9 блоків з метою моделювання індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти, для чіткого вираження унікальності та регіонального складника освітньої програми, удосконалення культурологічної компетентності майбутніх українських філологів, посилення міждисциплінарності компонентів освітньої програми та досягнення програмних результатів предметної галузі. Для попереднього ознайомлення студентів із пропонованими вибірковими компонентами освітньої програми каталог вибіркових дисциплін, їхні силабуси та робочі програми розміщено на сайті філологічного факультету ЧНУ.

Вивчення вибіркових дисциплін розпочинається з другого семестру першого року навчання. При формуванні індивідуального навчального плану здобувач освіти обирає пріоритетні для себе дисципліни; за результатами опрацьованих електронних анкет формують групи для вивчення вибіркових курсів. Проектна група періодично оновлює каталог вибіркових освітніх компонент на основі рекомендацій кафедр та здобувачів освіти, зокрема магістранти можуть вносити пропозиції щодо дисциплін під час круглих столів, анкетування.

Пріоритетною особливістю навчання за освітньо-професійною програмою «Українська мова та література» є те, що до індивідуального навчального плану зараховують дисципліни, що їх здобувач вищої освіти опанував у закладі-партнері, реалізуюючи програму академічної мобільності.

Визначальним складником освітньої програми та навчального плану є цикл практичної підготовки здобувачів вищої освіти, у межах якого вони здобувають компетентності, необхідні для подальшої фахової діяльності. Передусім цей

компонент забезпечує асистентська практика (обов'язкова компонента 10), оскільки під час її проходження формуються навички професійного викладання дисциплін лінгвістичного та літературознавчого спрямування, магістрант вчиться застосовувати інноваційні технології у фаховій діяльності. База проходження практики - кафедри сучасної української мови, української літератури та історії й культури української мови філологічного факультету ЧНУ, тривалість практики – 8 тижнів, обсяг - 12 кредитів ЄКТС.

Практичну підготовку зреалізовано й у межах низки освітніх компонент: «Ділове спілкування іноземною мовою», «Методологія та організація наукових досліджень», «Досягнення і проблеми українського мовознавства», «Проблеми новітньої української літератури», вивчення яких стимулює в здобувача вищої освіти вміння моніторити та практично осмислювати мовознавчу та літературознавчу інформацію, складати навчально-методичні посібники, писати наукові статті та тези, формувати термінологічні словники.

Комплекс обов'язкових методичних дисциплін («Педагогіка і психологія вищої школи», «Методика викладання української літератури у ЗВО», «Методика викладання української мови у ЗВО») покликаний сформувавши практичний складник для майбутньої роботи викладачем; вибіркові дисципліни «Рекламний стиль в українській мові», «Медіалінгвістика» - для редакторської чи журналістської діяльності; «Порівняльна граматики слов'янських мов», «Теорія і практика наукового перекладу» – для перекладацької роботи.

2.2. Структура та зміст освітньої програми

Структура освітньої програми передбачає 90 кредитів ЄКТС, з яких 59 кредитів ЄКТС відведено на формування компетентностей, що визначені у Стандарті вищої освіти цієї спеціальності та відповідають рівню вищої освіти, а 31 кредит ЄКТС забезпечують вибіркові дисципліни.

Освітня програма чітко структурована. Обов'язкові й вибіркові дисципліни передбачають розвиток у здобувачів вищої освіти низки компетентностей, зокрема теоретичних знань, практичних навичок та вмінь здійснювати науково-дослідницьку діяльність.

Обов'язкові освітні компоненти («Педагогіка та психологія вищої школи», «Ділове спілкування іноземною мовою», «Методологія та організація наукових досліджень», «Методика викладання української літератури у ЗВО», «Методика викладання української мови у ЗВО», «Проблеми новітньої української літератури», «Загальне мовознавство», «Досягнення і проблеми українського мовознавства», «Теорія літератури») орієнтовані на формування в магістрантів предметних і фахових компетентностей.

Завдяки вибірковим компонентам освітньої програми здобувачі освіти мають змогу реалізувати різноманітні траєкторії навчання («Література національних спільнот в Україні», «Комунікативна лінгвістика і дискурсивно-жанрові реєстри спілкування», «Соціолінгвістика і міжкультурна комунікація», «Медіалінгвістика», «Психолінгвістика», «Лінгвосинергетика», «Література і кінематограф», «Основи літературної творчості»), увиразнити унікальність та регіональне спрямування освітньої програми («Шевченкознавство Буковини в іменах», «Література рідного краю», «Комунікативна поведінка в контексті мовно-національних відносин»).

Освітній компонент «Асистентська практика» увиразнює практичний складник підготовки здобувачів вищої освіти; «Кваліфікаційна робота», «Теорія і практика наукового перекладу». «Магістерський семінар з української літератури», «Магістерський семінар з сучасної української мови», «Магістерський семінар з історії та культури української мови» реалізують дослідницький складник освітньої програми.

Обсяг вибіркових компонент становить 31 ЄКТС, що дорівнює 34,4%. Здобувачі вищої освіти мають змогу обрати із каталогу дев'ять дисциплін фахової підготовки з 28 запропонованих.

Індивідуальну освітню траєкторію формує передусім асистентської практики та кваліфікаційна робота, оскільки здобувач освіти самостійно обирає наукового керівника, напрям дослідження, базу проходження практики. Магістранти можуть вчитися за індивідуальним графіком, скористатися правом на академічну мобільність чи водночас здобувати формальну та неформальну освіту. Особливості індивідуальної освітньої траєкторії кожного студента відображені в індивідуальному навчальному плані, де зафіксовано всі обов'язкові та вибіркові освітні

компоненти, які обрав здобувач вищої освіти з урахуванням структурно-логічної схеми освітньої програми [4].

Структурно-логічна схема ОП

Перший рік навчання		Другий рік навчання
1 семестр	2 семестр	3 семестр
Цикл загальної підготовки		
Обов'язкові компоненти		
Педагогіка і психологія вищої школи		
Методологія та організація наукових досліджень		
Ділове спілкування іноземною мовою		
Цикл професійної підготовки		
Обов'язкові компоненти		
Методика викладання української мови у ЗВО	Досягнення і проблеми українського мовознавства	Асистентська практика
Методика викладання української літератури у ЗВО	Проблеми новітньої української літератури	Кваліфікаційна робота
Загальне мовознавство		
Теорія літератури		
Вибіркові компоненти		
	Дисципліна самостійного вибору з переліку № 1	Дисципліна самостійного вибору з переліку № 7
	Дисципліна самостійного вибору з переліку № 2	Дисципліна самостійного вибору з переліку № 8

	Дисципліна самостійного ви- бору з переліку № 3	Дисципліна самостійного вибору з переліку № 9
	Дисципліна самостійного ви- бору з переліку № 4	
	Дисципліна самостійного ви- бору з переліку №5	
	Дисципліна самостійного ви- бору з переліку № 6	

Каталог вибіркових дисциплін

Дисципліни самостійного вибору з переліку № 1 <i>(студент обирає одну дисципліну)</i>
ВК 1.1. Магістерський семінар з сучасної української мови ВК 1.2. Магістерський семінар з історії та культури української мови ВК 1.3. Магістерський семінар з української літератури
Дисципліни самостійного вибору з переліку № 2 <i>(студент обирає одну дисципліну)</i>
ВК 2.1. Мова і релігія ВК 2.2. Основи синтаксичної номінації ВК 2.3. Література рідного краю
Дисципліни самостійного вибору з переліку № 3 <i>(студент обирає одну дисципліну)</i>
ВК 3.1. Шевченкознавство Буковини в іменах ВК 3.2. Власні назви в українському фольклорі. ВК 3.3. Комунікативна лінгвістика і дискурсивно-жанрові реєстри спілкування
Дисципліни самостійного вибору з переліку № 4 <i>(студент обирає одну дисципліну)</i>
ВК 4.1. Лінгвістика тексту

<p>ВК 4.2. Літературознавчий аналіз тексту</p> <p>ВК 4.3. Теорія і практика наукового перекладу</p>
<p>Дисципліни самостійного вибору з переліку № 5 (студент обирає одну дисципліну)</p>
<p>ВК 5.1. Порівняльна граматики слов'янських мов</p> <p>ВК 5.2. Біблія і культура</p> <p>ВК 5.3. Соціолінгвістика і міжкультурна комунікація</p>
<p>Дисципліни самостійного вибору з переліку № 6 (студент обирає одну дисципліну)</p>
<p>ВК 6.1. Мовні засоби маніпуляції в текстах інформаційного стилю</p> <p>ВК 6.2. Лексична номінація в соціокультурному аспекті</p> <p>ВК 6.3. Психолінгвістика</p>
<p>Дисципліни самостійного вибору з переліку № 7 (студент обирає одну дисципліну)</p>
<p>ВК 7.1. Медіалінгвістика</p> <p>ВК 7.2. Література і кінематограф</p> <p>ВК 7.3. Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові</p>
<p>Дисципліни самостійного вибору з переліку № 8 (студент обирає одну дисципліну)</p>
<p>ВК 8.1. Література національний спільнот в Україні</p> <p>ВК 8.2. Рекламний стиль в українській мові</p> <p>ВК 8.3. Комунікативна поведінка в контексті мовно-національних відносин</p>
<p>Дисципліни самостійного вибору з переліку № 9 (студент обирає одну дисципліну)</p>
<p>ВК 9.1. Лінгвосинергетика</p> <p>ВК 9.2. Основи літературної творчості</p> <p>ВК 9.3. Мовна компетенція та ідентичність</p> <p>ВК 9.4. Дисципліна з каталогу ЗВО</p>

2.3. Характеристика освітніх компонент ОПП «Українська мова та література»

I. Цикл загальної підготовки

Обов'язкові компоненти

1. ОК 1 «Педагогіка та психологія вищої школи»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Педагогіка і психологія вищої школи» належить до однієї з пріоритетних у системі сучасної вищої освіти здобувачів другого (магістерського) освітнього рівня. Предмет вивчення цього курсу - інноваційна методика викладання тих чи тих навчальних дисциплін, методологічні психолого-педагогічні засади провадження освітньої діяльності у ЗВО, специфіка дидактичних прийомів та методик викладання, використання сучасних технологій в освітньому процесі, за допомогою яких забезпечено високу якість освіти і контроль рівня навчальних досягнень магістрантів, регламентовано особливості діяльності викладача та рівень його професіоналізму. У процесі засвоєння навчального матеріалу здобувачі знайомляться з особливостями організації освітнього процесу в сучасному закладі вищої освіти, учаться розуміти специфіку процесів реформування вищої освіти в Україні, вимоги до професіоналізму викладача.

Курс «Педагогіка і психологія вищої школи» формує в здобувачів вищої освіти цілісне й системне усвідомлення специфіки психологічних та педагогічних проблем становлення особистості у процесі навчання, надає знання та розуміння особливостей професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти, закономірностей та умов ефективної організації навчального середовища в процесі здобуття професійної освіти; забезпечує засвоєння знань про теоретичні основи організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, адміністративних та наукових основ управління ЗВО.

2. ОК 2 «Методологія та організація наукових досліджень»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Визначальним складником і важливою частиною комплексної науково-освітньої підготовки висококваліфікованих фахівців української філології другого (магістерського) рівня освіти є науково-дослідна діяльність магістрантів як показник інтелектуальної праці, спрямованої на оволодіння відповідними знаннями, уміннями та навичками.

Навчальна дисципліна «Методологія та організація наукових досліджень» надає студентам уміння організовувати власну науково-дослідну роботу, підвищувати її якість та ефективність. Курс ознайомлює майбутніх філологів із особливостями сучасної методології лінгвістичних та літературознавчих досліджень, формує вміння та навички самостійного творчого мислення, здатність швидко адаптуватися до змін, використовувати нові досягнення філологічної науки, свідомо застосовувати традиційні та новітні методики і прийоми лінгвістичного й літературознавчого аналізу, пізнавати історію розвитку національної мови й літератури в широкому світовому контексті, осмислювати лінгвістичні явища різних культурно-історичних періодів.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» студенти детально вивчають сучасні методи лінгвістичного аналізу, застосовують різноманітні концепції й алгоритми лінгвістичного та літературознавчого дослідження, відповідний інструментарій; ознайомлюються з можливими методиками накопичення й опрацювання фактичного матеріалу, його науковою інтерпретацією.

3. ОК 3 «Ділове спілкування іноземною мовою»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Ділове спілкування іноземною мовою (англійська)» («Business Communication in a

Foreign Language (English)») є важливим складником підготовки кваліфікованих фахівців-філологів, оскільки формує уміння та навички необхідної мовленнєвої компетенції у сфері наукових та ділових стосунків в усній і письмовій формах.

Розширення сучасних міжкультурних зв'язків передбачає інтенсифікацію інформаційного обміну в професійній діяльності, що зумовлює необхідність набуття навичок ділової комунікації, тобто досягнення належного рівня комунікативної компетентності, що передбачає не тільки високі знання з лексики та граматики, а й розуміння особливостей офіційно-ділового стилю, структурних характеристик, ustalених кліше та виразів, специфіки їхнього перекладу.

Курс має на меті навчити студентів усного й письмного ділового спілкування англійською мовою, зокрема формування ділової кореспонденції та резюме, ознайомити із загальнотеоретичними аспектами ділового спілкування й літературного перекладу з дотриманням лексико-граматичних, пунктуаційних та стилістичних норм.

II. Цикл професійної підготовки Обов'язкові компоненти

1. ОК 4 «Методика викладання української мови у ЗВО»

Кількість кредитів - 5.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Сучасні тенденції суспільного життя, спрямовані на інформатизацію, глобалізацію, фундаменталізацію та соціально-економічні перетворення українського суспільства на початку ХХІ століття, парадигматичні вияви розвитку української мови, урахування нових вимог до соціокультурної та мовно-комунікативної компетентностей особистості, яка навчається впродовж життя, усвідомлення потреби нової гуманістичної освітньої парадигми, спрямованої на особистісні орієнтації людини, стали чинниками, що зумовили якісні зміни лінгвістичної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. У цьому аспекті обов'язкова навчальна дисципліна «Методика викладання української мови у

ЗВО» посідає пріоритетну позицію в професійній підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти (ЗВО).

2. ОК 5 «Методика викладання української літератури у ЗВО»

Кількість кредитів - 5.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. «Методика викладання літератури у ЗВО» – це навчальна дисципліна із педагогічним, психологічним та літературознавчим спрямуванням, предмет вивчення якої – організаційно-методичні засади викладання української літератури у ЗВО та система освітньо-професійної підготовки фахівців української філології. Курс знайомить студентів із сучасною системою вищої освіти в Україні, надає можливість опанувати знання про методологічні та соціокультурні засади викладання літературознавчих предметів у закладах вищої освіти, про методичні особливості підготовки й проведення основних типів навчальних занять у студентській аудиторії. У процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти аналізують прийоми й науково-методичні аспекти навчального процесу, вивчають основи управління педагогічним середовищем у ЗВО, специфіку професійно-педагогічної та науково-пошукової роботи викладача літературознавчих дисциплін.

3. ОК 6 «Загальне мовознавство»

Кількість кредитів - 5.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Загальне мовознавство» у підготовці сучасного фахівця-філолога посідає важливе місце, оскільки у процесі вивчення курсу здобувачі освіти узагальнюють власні теоретичні знання з лінгвістики, розширюють свою загальну лінгвістичну підготовку, поглиблюють розуміння провідної ролі мови в організації життя людини та відносин у суспільстві, аналізують механізми мовної категоризації й концептуалізації, визначають основні компоненти успішної академічної та соціальної комунікації.

Навчальна дисципліна розвиває в магістрантів розуміння умов і принципів комунікації, уміння застосовувати різні типи опрацювання інформації у процесі комунікативної діяльності (реферування, есе, презентація тощо).

4. ОК 7 «Теорія літератури»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 1.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Дисципліна «Теорія літератури» як один із невід’ємних складників професійної підготовки майбутніх філологів-україністів покликана надати здобувачам вищої освіти арсенал знань про методологічно аргументований корпус різноманітних аспектів теорії літератури, розуміння специфіки та функцій літератури в суспільстві. На заняттях студенти формують навички рецепції та інтерпретації літературного процесу, розвивають знання та вміння застосовувати методи і прийоми цілісного, структурного та рецептивного дослідження різножанрових літературних творів.

5. ОК 8 «Досягнення і проблеми українського мовознавства»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Досягнення і проблеми українського мовознавства» має на меті представити українське мовознавство як поліпарадигмальну навчальну дисципліну гуманітарного циклу; сформувати в студентів чітку систему теоретичних знань про основні етапи розвитку та становлення українського мовознавства, ознайомити їх із найновішими досягненнями в різних галузях сучасної української лінгвістики: фонетики, морфеміки і словотвору, морфології, синтаксису, стилістики, культури та історії мови, докладно розглянути науковий доробок видатних мовознавців та схарактеризувати їхні погляди на ті або ті лінгвістичні явища. Без розуміння процесу становлення мови, її суспільної функції, закономірностей розвитку неможливо побудувати об’єктивну та правильну теорію пізнання мови

як системи. Усе це визначає специфіку навчальної дисципліни, опанування якої має велике пізнавальне й виховне значення, відіграє особливо важливу роль у підготовці висококваліфікованих філологів-україністів.

6. ОК 9 «Проблеми новітньої української літератури»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Проблеми новітньої української літератури» підсумовує рівень засвоєння історико-літературних знань у межах підготовки українських фахівців-філологів. Предмет вивчення курсу - історико-літературні періоди української літератури ХХ століття та сучасний літературний процес в аспекті функціонування літературних стилів і жанрів загалом, ідейно-тематичної та жанрової специфіки текстів сучасних українських письменників.

7. ОК 10 «Асистентська практика»

Кількість кредитів - 12.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Обов'язковою компонентою практичної підготовки до майбутньої викладацької діяльності магістрів спеціальності 035 Філологія (ОПП «Українська мова та література») є «Асистентська практика», під час якої студент набуває професійних вмінь та навичок роботи на посаді викладача філологічних дисциплін відповідної кафедри (кафедри сучасної української мови, кафедри української літератури чи кафедри чи історії культури української мови). За період практики здобувачі освіти розвивають уміння поєднувати теоретичні знання, здобуті за час навчання, з їхнім практичним педагогічним втіленням в умовах аудиторної та позааудиторної освітньої діяльності. Студенти-магістранти удосконалюють практичні навички проведення занять в аудиторному та змішаному форматах, обирають особистий стиль викладання й комунікації зі студентською та академічною аудиторією, знайомляться зі специфікою організації освітнього процесу на факультеті та беруть участь в організаційно-

виховній та науково-дослідній роботі кафедр. ОК «Асистентська практика» забезпечує майбутніх філологів-україністів комплексом компетентностей, зокрема: планування і проведення лекційних чи практичних занять, виховної роботи з академічною групою; уміння аналізувати пари викладачів і магістрантів-колег чи власні заняття; організація своєї науково-дослідної діяльності, презентація результатів науково-дослідної роботи; узагальнення отриманої в процесі практики інформації у формі наукової доповіді, презентації, реферату.

8. ОК 11 «Кваліфікаційна робота»

Кількість кредитів - 12.

Семестр вивчення - 1, 2, 3.

Форма підсумкового контролю - підсумкова атестація.

Анотація ОК. Кваліфікаційні роботи магістрантів спрямовані на розв'язання спеціалізованих завдань у галузі українського мовознавства чи літературознавства. Науково-дослідницька компетентність реалізується в магістерській роботі здобувача освіти. Написані кваліфікаційні роботи розміщують у репозитарії Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Вимоги до кваліфікаційної роботи, процедуру порядку її перевірки щодо порушень академічної доброчесності та публічного захисту в екзаменаційній комісії регламентує «Положення про атестацію здобувачів вищої освіти та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» [1].

Термін проведення атестації визначає навчальний план та графік освітнього процесу. Публічний і відкритий захист кваліфікаційної роботи є формою атестації, за підсумками якої магістрант отримує документ установленого зразка про присудження ступеня магістра із присвоєнням кваліфікації: Магістр філології.

Вибіркові компоненти

1. ВК 1.1. «Магістерський семінар з сучасної української мови»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Магістерський семінар з сучасної української мови» орієнтована на формування навичок написання кваліфікаційної роботи, оскільки узагальнює теоретичні відомості основних розділів української мови як науки. Під час вивчення курсу здобувач освіти має змогу розширити і вдосконалити власні знання про семантичні й структурні особливості лексичних і граматичних одиниць української мови, проаналізувати специфіку їхнього функціонування в текстах різних стилів з операціями на нові лінгвістичні концепції ХХ-ХХІ століття.

2. ВК 1.2. «Магістерський семінар з історії та культури української мови»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Мета навчальної дисципліни «Магістерський семінар з історії та культури української мови» – організація і забезпечення систематичної науково-методологічної роботи магістрантів над власними кваліфікаційними роботами, що присвячені проблемам історії та культури української мови; забезпечення готовності здобувачів освіти організувати пошукові та наукові дослідження школярів у закладах загальної середньої освіти та в системі Малої академії наук; удосконалення комунікативних та методичних компетентностей студентів для успішної професійної діяльності, для виконання власної науково-дослідницької роботи.

3. ВК 1.3. «Магістерський семінар з української літератури»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Анотація ОК. Дисципліна «Магістерський семінар з української літератури» призначена для поглиблення знань студентів про окремі літературознавчі проблеми; для розвитку навичок критичного аналізу наукової, методичної, художньої та критичної літератури; для вдосконалення вмінь готувати й презентувати результати власних наукових досліджень у формі доповідей, тез конференцій, статей і кваліфікаційної роботи; для розвитку навичок вести професійні дискусії, оцінювати та рецензувати наукові доповіді.

4. ВК 2.1. «Мова і релігія»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Мета навчальної дисципліни «Мова і релігія» – розширити уявлення студентів про етапи формування та сфери функціонування мови, взаємозв'язки мови й релігії, поглибити розуміння визначальної ролі мови в процесі життєдіяльності людини й розвитку суспільства, зміцнити знання про механізми мовної категоризації та концептуалізації. У процесі вивчення курсу здобувач освіти набуває знань про проблему взаємодії мови з мисленням, свідомістю людини, передусім про різноаспектний зв'язок української мови з релігією: аналіз процесу становлення основних етапів формування релігійного світогляду українців; визначення специфіки теолінгвістики як окремої дисципліни; дослідження лексики та фразеології української мови, де зафіксовано відбитки язичницьких вірувань; характеристика впливу християнства на Русі на українську мову; виокремлення релігійного стилю; дослідження церковнослов'янської мови як мови культу та встановлення її ролі в розвитку української мови.

5. ВК 2.2. «Основи синтаксичної номінації»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Основи синтаксичної номінації» передбачає розширення в здобувачів вищої освіти знань про синтаксичні одиниці української мови в плані номінації, що є новітнім напрямом дослідження в українському мовознавстві, тісно пов'язаним з теорією ко-референтності та номінативної деривації, синоніміки й варіантності синтаксичних одиниць Мета курсу – ознайомити магістрантів з інноваційними напрацюваннями в галузі референційної та денотативної семантики, аспектами системного вивчення номінативного потенціалу синтаксичних одиниць, їхнього взаємозв'язку в процесі структурування текстів різного стилю.

6. ВК 2.3. «Література рідного краю»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Література рідного краю» – важливий складник фахової освіти магістрантів української філології, оскільки доповнює їхні знання про загальноукраїнський літературний процес, водночас розширюючи уявлення про місце та роль регіональної літератури. Мета навчальної дисципліни - сформувані в здобувачів освіти комплекс знань про основні тенденції розвитку української літератури в другій половині ХІХ – на початку ХХІ століття загалом, зокрема на Буковині. Магістранти вивчають життєвий і творчий шлях видатних українських письменників буковинського краю, аналізують сюжети, образи, художньо-стильові особливості їхньої творчої спадщини.

7. ВК 3.1. «Шевченкознавство Буковини в іменах»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Шевченкознавство Буковини в іменах» розширює уявлення здобувачів вищої освіти про особливості розвитку шевченкознавства на Буковині в II половині XIX – на початку XXI століття. Увагу зосереджено на Австро-Угорському періоді, оскільки саме в цей час на Буковині розпочалося ґрунтовне й системне вивчення життєвого та творчого шляху Т. Шевченка, що зумовлено поширенням традицій Чернівецького університету, де відповідну навчальну дисципліну викладав професор-україніст С. Смаль-Стоцький, основоположник шевченкознавчої наукової школи.

Темарій курсу передбачає ознайомлення студентів із шевченкознавчими здобутками учнів та послідовників С. Смаль-Стоцького, які, продовжуючи справу свого наставника, популяризували творчість Т. Шевченка. Силабус навчальної дисципліни містить два складники – наукову та літературно-мистецьку шевченкіану, що послідовно та взаємно розвиваються на Буковині від кінця XIX ст. до нашого часу.

8. ВК 3.2. «Власні назви в українському фольклорі»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Власні назви в українському фольклорі» сприяє розширенню розвитку лінгвістичного світогляду магістрантів, збагачує розуміння здобувачів освіти про шляхи й закономірності розвитку й функціонування системи онімів в українській мові, допомагає опанувати конкретні мовознавчі факти з урахуванням національної історії, етнографії, етнопсихології, соціології, літературознавства та фольклористики. Курс покликаний допомогти філологам продукувати нові ідеї, проводити власні наукові дослідження, а тому слугує важливим чинником успішної майбутньої професійної діяльності у закладі вищої освіти.

9. ВК 3.3. «Комунікативна лінгвістика і дискурсивно-жанрові реєстри спілкування»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Комунікативна лінгвістика і дискурсивно-жанрові реєстри спілкування» – важливий курс про міжособистісну комунікацію, основні дискурсивні моделі людської інтеракції, про мовну особистість, яка повинна знати й ефективно використовувати правила комунікативної поведінки в різних ситуаціях, у тих або тих дискурсивних практиках. Без розуміння ознак і чинників ефективною мовною комунікації, без знання типологічних реєстрів комунікації, без правильного володіння різномовними мовними ресурсами неможливо здійснювати будь-яку професійну діяльність, зокрема і фахову філологічну в різних сферах її застосування. Це визначає специфіку навчальної дисципліни, опанування якої має соціально зумовлене, пізнавальне й виховне значення і, без сумніву, відіграє важливу роль у підготовці висококваліфікованих та конкурентоспроможних філологів-україністів.

10. ВК 4.1. «Лінгвістика тексту»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Лінгвістика тексту» передбачає набуття знань про текст як основну фахову компетентність сучасного українського філолога. Мета дисципліни – зміцнення й розширення знань про текст як структурно-семантичну цілісність, про особливості побудови його складників; вироблення вмінь аналізувати типи й засоби міжфразової єдності, продукувати зразкові та удосконалювати невправні тексти. У межах навчальної дисципліни увагу акцентовано на антропоцентричній науковій парадигмі та іманентному розвитку мовознавства, що й зумовили виокремлення тексту як одиниці лінгвістики.

11. ВК 4.2. «Літературознавчий аналіз тексту»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Дисципліна «Літературознавчий аналіз тексту» покликана систематизувати, узагальнити та розвинути в магістрантів уміння практично застосовувати набуті знання з методології та методики літературознавчого аналізу тексту. У результаті вивчення курсу студенти спроможні компетентно аналізувати ліричні, епічні й драматичні тексти, ураховуючи їхню генологічну специфіку та використовуючи різноманітні методологічні підходи; здійснювати жанровий, ідейно-тематичний, культурно-історичний, структурний, рецептивний, біографічний, компаративний, імагологічний, міфопоетичний, герменевтичний, медіальний, наративний, інтертекстуальний, постструктуралістський, антропологічний аналізи літературного тексту. Навчальна дисципліна є вагомим складником фахової підготовки магістрів філологічних спеціальностей, оскільки темарій охоплює найбільш актуальні питання теорії літератури й сучасні проблеми літературознавчої методології.

12. ВК 4.3. «Теорія і практика наукового перекладу»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Теорія і практика наукового перекладу» репрезентує два типи термінологічної методології здійснення перекладацької діяльності, зокрема перекладу як виду міжмовної комунікації, як процесу трансформації дискурсу першотвору в текст друготвору, або як результату окресленого процесу, тобто власне текстового перекладу різних жанро-видових перетворень, зокрема текстів наукового стилю. Типологію перекладів схарактеризовано з урахуванням жанрового спрямування та форми виконання перекладу; зосереджено увагу на особливостях перекладу наукових, науково-популярних і науково-технічних текстів, типах письмового перекладу (реферативному, повному, анотаційному).

13. ВК 5.1. «Порівняльна граматики слов'янських мов»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Порівняльна грамати́ка слов'янських мов» передбачає формування в здобувачів освіти належного теоретичного розуміння структури й специфіки слов'янських мов на підставі зіставлення зі структурою споріднених мов слов'янської мовної групи. Пріоритетним у названому курсі є порівняльно-історичний метод, що допомагає магістрантам визначати проблему генетичної взаємодії цих мов, науково усвідомити присутні явища окремих слов'янських мов з урахуванням глибокої історичної перспективи як результату складного й тривалого розвитку; розуміти особливості фонетичної системи та граматичної будови рідної мови; розширити мовно-комунікативний потенціал студентів-філологів, покращити їхні здібності наукового коментування мовного матеріалу.

14. ВК 5.2. «Біблія і культура»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Біблія і культура» спрямована на глибше ознайомлення здобувачів освіти із змістом Біблії, розкриття особливостей переосмислення та трансформації біблійних сюжетів, ідей, образів, процесів і жанрів представниками різних видів мистецтва за весь період вивчення цього твору; визначення місця, ролі та впливу християнства на історію світової культури. Крім того, вивчення дисципліни допомагає магістрантам удосконалити уміння і навички організовувати й проводити науково-дослідну роботу, підвищувати її якість та ефективність. Мета курсу – поглибити знання студентів про сучасну методологію літературознавчих досліджень, зокрема компаративістичних, для кращого пізнання історії національної літератури у загальносвітовому контексті, допомогти осмислити окремі літературні явища різних культурно-історичних епох і нове прочитання творчості того чи того письменника.

15. ВК 5.3. «Соціолінгвістика і міжкультурна комунікація»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Мета навчальної дисципліни – поглибити знання студентів про суспільні функції мови та її роль у формуванні етнічної й національної самосвідомості; ознайомити з методами і завданнями теоретичної та прикладної соціолінгвістики, однієї з провідних галузей сучасного мовознавства, актуалізувати соціолінгвістичну проблематику, що має безпосередній стосунок до сучасної політичної та мовнокультурної ситуації в Україні (мовне середовище сучасної України й мовна ситуація в різних регіонах України; мовна інтерференція та її наслідки для стану й розвитку української мови; проблема мовної норми та її кодифікації; мовне законодавство України).

16. ВК 6.1. «Мовні засоби маніпуляції в текстах інформаційного стилю»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Мовні засоби маніпуляції в текстах інформаційного стилю» спрямована на розвиток у здобувачів освіти вміння виявляти імпліцитні елементи впливу на адресата через інформацію в тексті реклами, блогу, інформаційного повідомлення. Студенти вдосконалюють знання принципів побудови текстів інформаційного стилю, визначають доцільність і мету застосування маніпулятивних засобів, аналізують вплив текстів такого стилю на життя сучасних українців. Мета навчальної дисципліни – розвинути навички вияву та фіксації неправдивої інформації, вжитої для впливу на аудиторію, удосконалити вміння запобігати поширенню фейків, покращити дотримання інформаційної гігієни та принципів медіаграмотності в професійній діяльності.

17. ВК 6.2. «Лексична номінація в соціокультурному аспекті»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Лексична номінація в соціокультурному аспекті» – вибіркова компонента професійної підготовки. Теоретичну і практичну цінність навчальної дисципліни забезпечує її мета – сформуванню у студентів дослідницькі навички й вміння аналізувати джерела та причини сучасної лінгводинаміки. У процесі вивчення курсу магістранти встановлюють та описують різнотипні інноваційні процеси з різних сфер функціонування української мови (мова ЗМК, соціолекти, мова реклами, розмовне мовлення, мова художньої літератури). Акцентовано увагу на питаннях щодо конкурування запозичених та власне-українських засобів лексичної номінації, визначено вплив словотворення, зокрема оказіонального, на оновлення лексико-семантичної системи української мови. Темарій навчальної дисципліни спрямований на формування у здобувачів вищої освіти навичок здійснювати власні науково-дослідні роботи, вміння зібрати фактичний матеріал, опрацювати наукову й методичну літературу, готувати наукове повідомлення, презентації за темою дослідження, виступати з доповіддю чи презентацією, брати участь у дискусії.

18. ВК 6.3. «Психолінгвістика»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 2.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Психолінгвістика» формує у здобувачів вищої освіти загальне уявлення про специфіку функціонування мови, взаємозв'язки між мовленням та мисленням, дає змогу розвинути у філологів-україністів навички доцільної та ефективної комунікації, міжособистісної взаємодії в професійній діяльності з урахуванням психолінгвістичних чинників. Курс покликаний надати знання про основні поняття психолінгвістичних процесів (опанування мови, розуміння мови, продукування мови,

засвоєння другої мови), уміння й навички аналізувати психологічні та лінгвістичні складники процесів породження, сприйняття та усвідомлення мовленнєвого висловлювання.

19. ВК 7.1. «Медіалінгвістика»

Кількість кредитів – 3.

Семестр вивчення – 3.

Форма підсумкового контролю – залік.

Анотація ОК. Медіалінгвістика – сучасна галузь мовознавства, яка спрямована на комплексне вивчення особливостей медіадискурсу та медіатексту. Навчальна дисципліна «Медіалінгвістика» допоможе оволодіти навичками дослідження та написання медіатекстів різних жанрів у засобах масової комунікації. У процесі засвоєння навчальної дисципліни здобувачі освіти вивчають основні закономірності та правила написання медіатекстів, що в сучасному суспільстві є найбільш затребуваними.

Вивчення курсу «Медіалінгвістика» допоможе студентам засвоїти основні характеристики, стратегії і тактики медіадискурсу; оперувати основними категоріями та композиційними елементами медіатексту; визначати жанрове різноманіття медіатекстів; ознайомитися з методами дослідження медіатексту; навчитися критично мислити та інтерпретувати мовленнєве повідомлення, враховуючи засади медіалінгвістики; аналізувати медіатекст за лінгвістичними критеріями; визначати вплив мовних одиниць різних рівнів на досягнення прагматичного ефекту; використовувати медіалінгвістичні технології при створенні висловлення.

20. ВК 7.2. «Література і кінематограф»

Кількість кредитів – 3.

Семестр вивчення – 3.

Форма підсумкового контролю – залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Література і кінематограф» формує у студентів знання про тенденції та риси, притаманні окремим історико-культурним періодам ХХ та початку ХХІ ст. Мета курсу – ознайомити магістрантів-філологів із визначальними текстами українського письменства, що стали основою для сценаріїв художніх фільмів. У процесі

вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти досліджують монографічні праці літераторів, істориків та теоретиків кінематографу; опрацьовують художні твори ХХ-ХХІ ст., покладені в основу кінематографічних образів. Магістранти мають змогу виконувати аналіз художнього твору як результату творчості одного автора та фільму як результату спільної кінематографічної праці митців.

21. ВК 7.3. «Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Функціонування одиниць і конструкцій апеляції в українській мові» має на меті ознайомити здобувачів вищої освіти з лінгвістичним поняттям «звернена мова», здійснити аналіз функційної сфери апеляції (ФСА) як важливого чинника лінгвістичного опису мови. Темарій курсу системно й комплексно розкриває теоретичне підґрунтя виокремлення в структурі мови ФСА, репрезентує одиниці ФСА та комплекси їхньої реалізації в мові та мовленні, визначає специфіку прагматичних, стилістичних, лексико-семантичних і мовно-етикетних особливостей основних первинних засобів і способів зверненого мовлення.

22. ВК 8.1. «Література національних спільнот в Україні»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Література національних спільнот в Україні» передбачає аналіз національного складу населення України та літературні здобутки кожного етносу. У межах курсу розглянуто 12 літератур: кримськотатарську, румунську і молдовську, угорську, польську, білоруську, грецьку, грузинську, єврейську, циганську, російську, німецьку, гагаузьку. Кожна тема передбачає вивчення історії народності та причин її поселення в Україні,

історії літератури й фольклору того чи того етносу, розвиток літератури окремої національної спільноти в Україні. Студенти мають змогу ознайомитися з творчістю найвидатніших представників літератури кожної національної спільноти, працями її сучасних творців, проаналізувати історію міжетнічних зв'язків.

23. ВК 8.2. «Рекламний стиль в українській мові»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Рекламний стиль української мови» – вибіркова освітня компонента, що забезпечує широкі міждисциплінарні зв'язки із соціолінгвістикою, культурологією, соціальною психологією, історією української журналістики, теорією масової комунікації, історією української культури, графічним дизайном, маркетингом та кольористикою тощо. Темарій та зміст навчальної дисципліни передбачає набуття знань про основні факти історії розвитку української мови нового періоду, що стали підґрунтям для формування в українській мові рекламного стилю як самостійного функційного різновиду.

24. ВК 8.3. «Комунікативна поведінка в контексті мовно-національних відносин»

Кількість кредитів - 4.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Комунікативна поведінка в контексті мовно-національних відносин» – інтегративний гуманітарний складник загальної і фахової підготовки майбутніх філологів-україністів, оскільки вона сформувалася в антропоцентричній науковій парадигмі. Здобувачі освіти вивчають норми й традиції міжособистісного та міжетнічного спілкування; визначають чинники, що впливають на комунікативну поведінку того чи того народу, аналізують зумовленість цих чинників стереотипами поведінки й національною ментальністю; визначають характерні риси

української комунікативної поведінки, що не притаманні представникам інших лінгвокультур.

25. ВК 9.1. «Лінгвосинергетика»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Лінгвосинергетика» спрямована на ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними напрямками синергетичних лінгвістичних досліджень, започаткованими в II пол. XX ст. українськими та зарубіжними мовознавцями. Мета навчальної дисципліни – розвинути високий рівень конструктивного мислення магістрантів та комплекс знань про лінгвосинергетичну систему як міждисциплінарний напрям філологічних студій; покращити здатність студентів використовувати набуті знання у процесі виконання науково-пошукової роботи й написання науково-дослідницьких робіт.

26. ВК 9.2. «Основи літературної творчості»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Основи літературної творчості» - це одна з освітніх компонент, спрямованих на формування теоретичної бази й практичних навичок фахівця з української філології. Мета курсу – розвинути в магістра української філології навички практичної літературної діяльності, репрезентованої написаними, редагованими, перетвореними чи рецензованими художніми творами різних жанрів і стилів, промоцією літературної продукції. Навчальна дисципліна інтегрує наукову інформацію з психології, літературознавства та стилістики української мови, зорієнтована на вияв творчого потенціалу здобувача освіти.

27. ВК 9.3. «Мовна компетенція та ідентичність»

Кількість кредитів - 3.

Семестр вивчення - 3.

Форма підсумкового контролю - залік.

Анотація ОК. Навчальна дисципліна «Мовна компетенція та ідентичність» – одна з освітніх компонент, спрямованих на узагальнення знань магістрантів-україністів про специфіку розвитку мовної компетенції у власній професійній діяльності. Курс орієнтований на вивчення взаємозв'язку мови й різних видів ідентичностей у суспільстві, розкриття зв'язку між мовними компетентностями та ідентичністю мислення особистості з метою вільного застосування інноваційних технологій і комплексу знань у сучасному інформаційному суспільстві, виконання мовно-комунікативних завдань у сфері професійної діяльності.

Література

1. Положення про атестацію здобувачів вищої освіти та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. URL: <http://surl.li/lnqiin>

2. Положення про порядок реалізації студентами права на вибір навчальних дисциплін в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. URL: <http://surl.li/xdxtcd>

3. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 035 Філологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <http://surl.li/yqgivp>

4. Філологія. Українська мова та література: освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня. Гарант - С. Т. Шабат-Савка. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці. 2022. 40 с. URL: <http://surl.li/ttjxec>

РОЗДІЛ 3. АСИСТЕНТСЬКА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАГІСТРА ФІЛОЛОГІЇ

3.1. Зміст та організація проведення асистентської практики

Асистентська практика – обов’язковий компонент освітньо-професійної програми «Українська мова та література» спеціальності 035 Філологія другого рівня вищої освіти. Цей освітній складник зорієнтований на підготовку магістрантів до самостійної професійної діяльності, набуття фахових умінь та навичок на посаді викладача, застосування інноваційних технологій у фаховій діяльності, поєднання теоретичних знань із практичним застосуванням у закладах вищої освіти.

До баз проходження практики належать випускові кафедри філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Йдеться про кафедру сучасної української мови, кафедру української літератури, кафедру історії та культури української мови.

Тривалість проходження практики – 8 тижнів (12 кредитів ЄКТС).

Форма підсумкового контролю – захист (диференційована оцінка).

Організаційно-методичними документами, які регламентують перебіг асистентської практики, діяльність здобувачів та керівників практики, слугують освітньо-професійна програма, робоча програма і силабус, що представлені на сайті філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в рубриці «Освітні програми» (<http://surl.li/auxhrc>).

Асистентська практика скерована на репрезентацію професійної діяльності студента-практиканта за такими напрямками реалізації фахової компетентності:

✓ **навчально-методичним напрямом** як основним складником асистентської практики, що передбачає вміння здобувача освіти викладати основні та вибіркові навчальні дисципліни, оформляти конспекти лекційних і практичних

занять до цих дисциплін, складати робочу програму і силабус тих або тих освітніх компонентів, представляти методику їхнього викладання;

✓ **гуманітарно-виховним вектором**, що демонструє роботу магістранта як наставника академічної групи, організатора різноманітних культурно-мистецьких заходів;

✓ **науково-дослідницьким складником**, який спрямований на узагальнення професійних компетентностей магістранта як майбутнього науковця, дослідника актуальних питань української філологічної науки.

Під час практики студенти-магістранти мають можливість:

✓ набувати практичних навичок проведення лекційних і практичних занять, складати робочі програми та силабуси спецсеминарів за результатами кваліфікаційної (магістерської) роботи;

✓ створювати й удосконалювати особистий стиль викладання; формувати професійні якості майбутнього викладача (уміння підготувати лекцію з опертям на інновації в українській філології ХХІ ст., бути всебічно розвиненою та національно свідомою особистістю);

✓ брати участь в організаційно-виховній роботі кафедри, проводити культурно-просвітницькі заходи зі студентами філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

✓ здійснювати науково-дослідну роботу, представляти одержані результати на студентській науково-практичній конференції у формі тез, статті, доповіді, реферату.

Варто зазначити, що навчально-методичний напрям превалює, адже передбачає виконання важливого завдання – формування особистості майбутнього педагогічного працівника, викладача закладу вищої освіти, застосування загальних та фахових компетентностей на практиці у студентській аудиторії, водночас засвоєння нових знань та вмінь, набуття педагогічного досвіду.

Мета асистентської практики – сформуванню готовності здобувача другого рівня вищої освіти до професійної діяльності як викладача в різнорівневих закладах освіти, передусім у закладах вищої освіти, а також – у закладах фахової передвищої освіти, професійної освіти, у закладах

загальної середньої освіти; продемонструвати синергію теоретичних знань і практичних умінь у роботі зі студентською молоддю в аудиторії, у процесі проведення заходів наукового та культурно-просвітницького спрямування, в очному та дистанційному форматі освітнього процесу.

Цілоком логічно «метою практики є формування педагогічної компетентності магістрантів, удосконалення й закріплення педагогічних умінь і навичок, здобутих під час отримання кваліфікації магістра, вдосконалення знань, необхідних для роботи в закладах вищої освіти, розвиток умінь застосовувати їх у навчально-виховному процесі під час виконання функцій викладача» [5, с. 6].

Завдання практики:

✓ ознайомити здобувачів другого рівня вищої освіти з нормативно-правовою базою, із законодавчими документами, що регулюють діяльність закладів вищої освіти;

✓ представити студентам-магістрантам принципи, форми, методи й методики викладання дисциплін філологічного спрямування;

✓ увиразнити інноваційну дидактику XXI ст.;

✓ репрезентувати найкращі зразки відкритих лекцій і практичних занять викладачів кафедри для поглиблення, актуалізації та закріплення набутих в освітньому процесі теоретичних і практичних знань, успішного застосування їх під час проходження асистентської практики;

✓ оволодіти методиками проведення лекцій і практичних занять та організації самостійної роботи студентів;

✓ на належному рівні проводити лекційні та практичні заняття, організовувати виховні заходи зі студентами;

✓ формувати вміння критично оцінювати лекції, практичні заняття та виховні заходи колег, підсумовувати результати власної викладацької роботи;

✓ розвивати професійні вміння фахової діяльності педагогічного працівника, формувати професійно значущі риси та морально-етичні якості викладача (учителя) як суб'єкта освітнього процесу; дбати про самоосвіту;

✓ застосовувати творчий підхід до навчально-методичної та наукової роботи, формувати потреби в підвищенні кваліфікації;

✓ виробляти максими успішного й конструктивного діалогу викладача та студента.

Асистентська практика спрямована на формування низки компетентностей.

Відповідно до ОПП «Українська мова та література» спеціальності «Філологія» це **інтегральна компетентність** як здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Серед **загальних компетентностей**:

ЗК-2. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК-9. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

До **фахових компетентностей** належать:

ФК-2. Здатність осмислювати літературу як полісистему, розуміти еволюційний шлях розвитку вітчизняного і світового літературознавства.

ФК-6. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.

ФК-10. Здатність визначати сутність і психолого-педагогічні основи процесів навчання й виховання, зміст мовної освіти в ЗВО України.

Програмні результати навчання:

ПР-1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

ПР-2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.

ПР-3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.

ПР-5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.

ПР-11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

ПР-13. Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власний погляд на них та його обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.

ПР-15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.

ПР-19. Проєктувати, конструювати, організовувати й аналізувати власну педагогічну діяльність, опановувати сучасні технології програмно-методичного забезпечення філологічних дисциплін у процесі викладання української мови та літератури в закладах освіти.

Водночас асистентська практика детермінує психологічну готовність здобувача другого рівня вищої освіти до педагогічної діяльності. На думку науковців, «психологічне налаштування студента на педагогічну діяльність зумовлене наявністю компонентів:

✓ пізнавального (розуміння поставлених завдань, оцінка їхнього значення, знання способів розв'язання завдань);

✓ процесуального (володіння необхідними вміннями і навичками реалізації завдань, уміння моделювати необхідні ситуації);

✓ мотиваційного (потреба успішного виконання практичних завдань, інтерес до їх виконання, прагнення досягти успіху);

✓ емоційного (почуття відповідальності й обов'язку, прагнення успішного розв'язання завдань, мобілізація зусиль)» [2, с. 7].

Дидактична карта проведення асистентської практики

Навчальна робота:

- ✓ ознайомлення зі структурною організацією кафедри, її методичним забезпеченням та сферами діяльності;
- ✓ вивчення системної роботи й кола наукових зацікавлень викладачів кафедри;
- ✓ формування індивідуального плану роботи магістранта, проведення занять, планування позанавчальних заходів;
- ✓ проведення відкритих лекційних і практичних занять;
- ✓ презентація розгорнутого плану-конспекту лекції та практичного заняття;
- ✓ складання плану лекційного та практичного заняття, формулювання мети, аналіз навчально-методичного забезпечення та етапів пари;
- ✓ відвідування лекційних і практичних занять викладачів філологічного факультету, взаємовідвідування серед магістрантів для зростання педагогічної майстерності й набуття досвіду;
- ✓ створення відеопрезентацій для лекційних і практичних занять;
- ✓ перевірка тестових завдань, вправ письмових робіт здобувачів першого / другого рівнів вищої освіти;
- ✓ раціональне застосування новітніх інформаційних технологій в освітньому процесі очного / дистанційного формату;
- ✓ підготовка робочої програми та силябусу навчальної дисципліни за темою кваліфікаційної роботи;
- ✓ участь у роботі науково-методичного семінару кафедри, аналіз результативності асистентської практики у формі зауважень та побажань;
- ✓ захист матеріалів асистентської практики і звіту.

Виховна робота:

- ✓ організаційна зустріч зі студентам академічної групи;
- ✓ тісна співпраця з куратором академічної групи;

- ✓ проведення позанавчального заходу у студентській групі, інших культурно-мистецьких івентів у форматі кафедри чи факультету;
- ✓ аналіз позанавчальних заходів інших студентів-практикантів;
- ✓ формування психолого-педагогічної характеристики групи;
- ✓ репрезентація актуальної інформації з української філології, про відомих вітчизняних дослідників у соцмережі «Фейсбук» на сторінках випускових кафедр.

Науково-дослідна робота:

- ✓ оволодіння освітніми технологіями, інноваційною методологією та методами для вдосконалення педагогічної майстерності;
- ✓ застосування наукового доробку кафедри, її бібліотечного фонду для підвищення фахової компетентності магістрантів;
- ✓ виконання професійно орієнтованих індивідуально-дослідних завдань студента, використання релевантних методів дослідження для забезпечення вчасного написання кваліфікаційної роботи (формування джерельної бази наукового дослідження, паспортизація фактичного матеріалу тощо);
- ✓ формування навичок самостійного пошуку шляхів реалізації науково-дослідних завдань до кваліфікаційної роботи;
- ✓ участь у науковій конференції, виступи на засіданнях наукових гуртків;
- ✓ написання студентських тез і статей;
- ✓ науково обґрунтовані, грамотно оформлені підсумки асистентської практики (звіт).

3.2. Вимоги та методичні рекомендації щодо складання звіту з асистентської практики

Безпосереднє навчально-методичне керівництво та виконання програми практики забезпечує кафедра.

Керівник практики як суб'єкт освітнього процесу

- ✓ здійснює всі організаційні заходи перед початком практики, її методичний супровід (збори магістрантів, інструктаж про порядок проходження практики, настанови

щодо техніки безпеки);

- ✓забезпечує постійне керівництво практикою, надає необхідні рекомендації та поради щодо кращої підготовки до навчальних занять;

- ✓узгоджує індивідуальний робочий план і графік проходження практики, теми занять;

- ✓консультує практикантів в аспекті методичного забезпечення освітнього процесу на етапі підготовки та проведення лекцій і практичних занять, перевіряє конспекти відкритих пар;

- ✓забезпечує проведення залікових занять, відвідує їх, аналізує та оцінює, організовує колективне обговорення, дає поради щодо усунення труднощів і недоліків у процесі їхнього проведення;

- ✓надає магістрантам методичну допомогу щодо складання індивідуальних планів та оформлення документів;

- ✓контролює виконання плану практики;

- ✓виставляє загальну оцінку з практики;

- ✓подає звіт про перебіг і результати асистентської практики.

Для успішного проходження практики **магістранти** повинні:

- ✓брати участь в організаційних заходах факультету та кафедри щодо проходження асистентської практики;

- ✓бути присутніми на засіданнях, настановних зборах, нарадах, що їх проводить керівник практики;

- ✓представити індивідуальний план роботи студента;

- ✓дбати про підвищення педагогічної майстерності, відвідувати пари викладачів та своїх однокурсників;

- ✓детально ознайомитися з переліком навчальних дисциплін, викладання яких забезпечує кафедра;

- ✓здійснювати записи в щоденнику практики щодо відвіданих занять, тих або тих заходів, підготувати звіт;

- ✓після закінчення практики подати звітну документацію на кафедру не пізніше в триденний термін;

- ✓з'явитися на захист асистентської практики.

Вимоги до звітної документації

1. Індивідуальний план роботи студента під час асистентської практики (з помітками про виконання кожного виду роботи та оцінкою керівника практики, викладача-консультанта, наставника академгрупи).

2. Щоденник-звіт з асистентської практики.

3. Розгорнуті плани-конспекти двох залікових занять (лекція і практичне заняття зі зразками дидактичного та наочного матеріалу) з оцінками викладача та керівника практики.

4. Опорний конспект 2-х пробних лекцій і 2-х практичних занять.

5. Аналіз 4-х відвіданих занять, що їх проводять викладачі та студенти-практиканти.

6. Конспект одного позанавчального заходу, проведеного і самостійно організованого зі студентами філологічного факультету (очний чи дистанційний формат); представлена на фейсбук-сторінці інформація про історію кафедр, відомих українських науковців чи новинки української філології.

7. Аналіз одного відвіданого позанавчального заходу.

8. Сформована робоча програма спецсемінару для студентів-філологів (за темою магістерської роботи).

9. Психолого-педагогічна характеристика академічної групи.

10. Звіт про виконання індивідуального плану роботи магістранта кафедри (зазначити характер й обсяг виконаних завдань, викласти результати своєї педагогічної діяльності, аргументувати висновки, сформулювати власні пропозиції, зауваження та побажання щодо організації практики).

Звітну документацію подають у папці.

Структуру звіту формують його складники:

- **вступ**, у якому представлено власне розуміння магістранта мети та завдань асистентської практики, її важливості у процесі становлення фахівця в царині української філології; схарактеризовано базу практики й період проходження практики, проаналізовано академічні групи, у яких демонстрував свої професійні здібності студент-практикант;

- **основна частина**, яка містить, *по-перше*, глибокий аналіз навчально-методичної роботи, що її здійснив магістрант. Йдеться про:

✓ кількість проведених лекцій та практичних занять відповідно до індивідуального плану роботи здобувача з обґрунтуванням обраних методів і методик викладання;

✓ кількість та аналіз відвіданих занять викладачів кафедри й однокурсників (указати навчальну дисципліну, тип заняття, курс, спеціальність, освітньо-професійну програму, тему, дату й місце проведення, коротку характеристику релевантних методів, застосованих у викладанні тих або тих навчальних дисциплін);

✓ опорні конспекти пробних занять, їхній ретельний аналіз з увиразненням сильних і можливих слабких сторін;

✓ самостійно впорядковані робочу програму та силабус за темою кваліфікаційної роботи;

✓ використання інноваційних технологій навчання, традиційних та сучасних методів візуалізації освітнього процесу,

✓ особливості дистанційного навчання з опертям на платформу MOODLE тощо;

по-друге, характеристику виховної роботи магістранта як асистента кафедри зі студентською молоддю, репрезентацію конспекту позанавчального заходу, аналіз відвіданого заходу, а також тих самостійно підібраних матеріалів, що мають стосунок до популяризації філологічного факультету, українознавчих кафедр у соціальних мережах, серед учнів ЗЗСО в контексті профорієнтаційної діяльності, відкриття нових імен в українській філології загалом;

по-третє, аналіз наукової діяльності магістрантів, їхньої участі в наукових конференціях, у науково-методичних семінарах кафедр, засіданнях наукових гуртків;

• **висновки**, що підсумовують результати асистентської практики, містять враження та пропозиції щодо її проходження;

• **список використаної літератури**, у якому представлено найновіші праці з вітчизняної філології, методичні рекомендації щодо проведення лекцій, практичних занять, виховних заходів у закладах вищої освіти;

• **додатки** вияскравлюють здобутки магістрантів: конспекти відкритих та пробних занять, унаочнення, презентації, тестові завдання, диктанти, кросворди, сценарії виховних заходів тощо.

Вимоги до оформлення звітної документації:

1. Звіт подають у паперовому та електронному варіантах. Його формують такі складники: титульна сторінка, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки. Обсяг – 25 і більше сторінок комп'ютерного набору.

2. Заголовки розділів матеріалів практики друкують великими літерами посередині сторінки, як-от: ЗМІСТ, ОСНОВНА ЧАСТИНА, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ.

3. Список використаної літератури, оформлений відповідно до чинних стандартів, розміщують після висновків.

4. Текст звіту друкують на папері формату А-4 із використанням шрифту Times New Roman (кегель 14), міжрядкового інтервалу – 1,5 пт, з такими полями: верхнє і нижнє – 20 мм, лівє – 30 мм, правє – 10 мм. Відступ у першому рядку – 1 см.

5. У паперовій папці звіт подають на кафедру, електронний варіант надсилають на корпоративну пошту керівника.

Система контролю та оцінювання

Оцінювання асистентської практики магістрантів здійснюють у формі захисту (диференційована оцінка) на основі вчасно поданої документації, звіту про виконану навчально-методичну, виховну та наукову роботу, безпосередньої присутності здобувача освіти на заході.

За встановленими критеріями передбачено:

✓ 60 балів – за поточне оцінювання (звітна документація);

✓ 40 балів – за підсумкове оцінювання (виступ на захисті асистентської практики).

Критерії оцінювання результатів навчання з асистентської практики

Оцінку «відмінно» («А») отримують магістранти, які набрали загальну суму балів 90–100 від максимальної кількості можливих. При цьому здобувачі освіти:

✓ сумлінно і грамотно виконали педагогічні, наукові та виховні завдання, досягли очікуваної мети, критично оцінюють лекції та практичні заняття своїх колег;

✓ демонструють глибокі знання під час проведення відкритих і пробних занять;

✓логічно і послідовно викладають теоретичний і практичний матеріал;

✓провели на високому рівні відкриті заняття;

✓виявили поглиблене розуміння актуальних проблем сучасного українського мовознавства та літературознавства, методичних та дидактичних аспектів викладання навчальних дисциплін;

✓вільно оперують фактологічною джерельною базою, оволоділи відповідною методичною термінологією;

✓представили звітну документацію; кваліфіковано, з використанням матеріалів додаткової літератури схарактеризували актуальні наукові та методичні проблеми;

✓провели позанавчальний захід і подали інформацію про історію кафедр чи новинки в галузі української філології в соцмережі;

✓продемонстрували робочу програму зі спецсемінару за темою магістерської роботи, мають мультипрезентацію наукового дослідження.

Оцінку «добре» («В») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 80–89 від максимальної кількості можливих. При цьому:

✓сумлінно виконали педагогічні, наукові та виховні завдання, критично оцінюють лекції та практичні заняття своїх колег;

✓демонструють глибокі знання при проведенні відкритих та пробних занять;

✓провели на високому рівні відкриті заняття;

✓виявили поглиблене розуміння актуальних проблем сучасного українського мовознавства та літературознавства, методичних та дидактичних аспектів викладання навчальних дисциплін;

✓вільно оперують фактологічною джерельною базою, оволоділи відповідною методичною термінологією;

✓представили звітну документацію; кваліфіковано, з використанням матеріалів додаткової літератури схарактеризували свою методичну проблему;

✓провели позанавчальний захід;

✓не подали інформацію про історію кафедр чи про новинки в галузі української філології в соцмережі;

✓ не представили робочу програму зі спецсеминару за темою своєї магістерської роботи;

✓ не мають мультимедійні презентації наукового дослідження.

Оцінку «добре» («С») отримують магістранти, які набрали загальну суму балів 70–79 від максимальної кількості можливих. При цьому:

✓ частково виконали педагогічні, наукові та виховні завдання, критично оцінюють лекції та практичні заняття своїх колег;

✓ демонструють поверхневі знання при проведенні відкритих та пробних занять;

✓ не виявили поглибленого розуміння актуальних проблем сучасного українського мовознавства та літературознавства, методичних та дидактичних аспектів викладання навчальної дисципліни;

✓ не оперують фактологічною джерельною базою методики викладання української мови та літератури в закладах вищої освіти, не оволоділи відповідною методичною термінологією;

✓ представили звітну документацію; сумлінно, з використанням матеріалів додаткової літератури схарактеризували актуальні наукові та методичні проблеми;

✓ провели позанавчальний захід;

✓ не подали інформацію про історію кафедр чи про новинки в галузі української філології в соцмережі;

✓ не представили робочу програму зі спецсеминару за темою своєї магістерської роботи;

✓ не мають мультимедійні презентації свого наукового дослідження.

Оцінку «задовільно» («D») отримують магістранти, які набрали загальну суму балів 60–69 від максимальної кількості можливих. При цьому:

✓ частково виконали педагогічні, наукові та виховні завдання, критично оцінюють лекції та практичні заняття своїх колег;

✓ демонструють поверхневі знання при проведенні відкритих та пробних занять;

✓ не виявили поглибленого розуміння актуальних проблем сучасного українського мовознавства та літературознавства, методичних та дидактичних аспектів викладання навчальної дисципліни;

✓ не оперують фактологічною джерельною базою методики викладання української мови та літератури в закладі вищої освіти, не оволоділи відповідною методичною термінологією;

✓ представили звітну документацію;

✓ частково схарактеризували методичну проблему;

✓ не провели позанавчального заходу;

✓ подали інформацію про історію кафедр чи про новинки в галузі української філології в соцмережі;

✓ не представили робочу програму зі спецсеминару за темою магістерської роботи;

✓ не мають мультипрезентації наукового дослідження.

Оцінку «задовільно» («Е») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 50-59 від максимальної кількості можливих. При цьому:

✓ частково виконали педагогічні, наукові та виховні завдання;

✓ не вміють критично аналізувати лекції та практичні заняття своїх колег;

✓ демонструють поверхневі знання при проведенні відкритих та пробних занять;

✓ не виявили поглибленого розуміння актуальних проблем сучасного українського мовознавства та літературознавства, методичних та дидактичних аспектів викладання навчальної дисципліни;

✓ не оперують фактологічною джерельною базою методики викладання української мови та літератури в закладі вищої освіти, частково оволоділи відповідною методичною термінологією;

✓ представили звітну документацію;

✓ не провели позанавчальний захід;

✓ не відвідували лекцій та практичних занять викладачів-консультантів та студентів-практикантів;

✓ не подали інформацію про історію кафедр чи про новинки в галузі української філології в соцмережі;

✓ не представили робочу програму зі спецсеминару за темою своєї магістерської роботи;

✓ не мають мультипрезентації свого наукового дослідження.

Оцінку «незадовільно» («FX») з можливістю повторного складання отримують ті здобувачі освіти, які набрали загальну

суму балів 35–49 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- ✓спорадично виконали педагогічні, наукові та виховні завдання;

- ✓не вміють критично проаналізувати відвідані лекції та практичні заняття;

- ✓демонструють часткові знання при проведенні відкритих та пробних занять;

- ✓не оперують фактологічною джерельною базою методики викладання української мови та літератури в закладі вищої освіти, не оволоділи відповідною методичною термінологією;

- ✓відгуки керівника практики негативні;

- ✓відсутня звітна документація;

- ✓не провели позанавчального заходу;

- ✓не відвідували лекцій і практичних занять викладачів-консультантів та студентів-практикантів;

- ✓не подали інформацію про історію кафедр чи про новинки в галузі української філології в соцмережі;

- ✓не представили робочу програму зі спецсемінару за темою магістерської роботи;

- ✓не мають мультипрезентації наукового дослідження.

Оцінку «незадовільно» («F») з обов'язковим повторним проходженням практики отримують студенти, які набрали загальну суму балів 1–34 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- ✓погано володіють теоретичними знаннями;

- ✓не виконали завдань асистентської практики;

- ✓не відвідували лекцій та практичних занять викладачів-консультантів та студентів-практикантів;

- ✓не вміють проаналізувати лекції та практичні заняття колег;

- ✓не оперують фактологічною джерельною базою методики викладання української мови та літератури в закладі вищої освіти, не оволоділи відповідною методичною термінологією;

- ✓не провели позанавчального заходу;

- ✓не представили робочу програму зі спецсемінару за темою магістерської роботи;

- ✓відгуки керівника практики негативні;

- ✓відсутня звітна документація.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

3.3. Асистентська практика й зустрічі з роботодавцями: конструктивний діалог

Організація зустрічей із роботодавцями – одне з пріоритетних завдань гаранта освітньо-професійної програми, проектної групи, адміністрації факультету та університету. Адже можливість поспілкуватися зі стейкхолдером надзвичайно корисна передусім для здобувача другого рівня вищої освіти, зокрема на етапі його працевлаштування. Це дає змогу магістрантові стратегувати реальні перспективи одержати омріяне місце роботи, водночас мотивує до активного набуття фахової компетентності для успішного здійснення професійної діяльності, оволодіння низкою фахово зорієнтованих знань, умінь і навичок, необхідних для конкурентоспроможності сучасного затребуваного фахівця в царині філології.

У процесі обговорення перспектив подальшого працевлаштування своїх випускників філологічний факультет активно комунікує з роботодавцями, залучаючи їх до організації освітнього процесу, з академічною спільнотою України та зарубіжжя. Для успішного функціонування ОПП «Українська

мова та література» спеціальності 035 Філологія Університет уклав договори з різними освітніми, культурно-мистецькими, медійними інституціями для увиразнення індивідуальних освітніх траєкторій. Зокрема – з Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм, з Обласною комунальною установою «Буковинський центр культури і мистецтва» Чернівецької обласної ради, з Філією акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» «Чернівецька регіональна дирекція», з Інститутом післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області та ін. (Додаток 3).

У процесі захисту асистентської практики роботодавці беруть активну участь, висловлюючи свої пропозиції та побажання, що відображено на офіційному сайті Університету та фейсбук-сторінці кафедри сучасної української мови (<https://cutt.ly/8JbkgKG>; <https://cutt.ly/qJbsihe>). Так, на захисті асистентської практики, що мав особливу назву «*Amat victoria curam*» («*Перемога любить підготовлених*»), були присутні потенційні роботодавці – представники редакції газети «Молодий буковинець» і видавничого дому «Букрек» (<https://cutt.ly/8JbkgKG>).

Цілоком зрозуміло, що викладацька робота випускників спеціальності «Філологія» – одна з можливостей реалізації їхньої освітньої траєкторії, оскільки вони мають змогу бути конкурентоспроможними фахівцями в різних сферах життєдіяльності суспільства: працювати в галузі соціальних комунікацій редакторами та видавцями, у державних інституціях та в галузі реклами – секретарями, коректорами, копірайтерами, перекладачами. Про це на захисті практики розповідала редактор випуску газети «Молодий буковинець», кандидат філологічних наук, колишній викладач Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – Юлія Пацаранюк, яка увиразнила перспективи працевлаштування випускників спеціальності 035 Філологія в медійній сфері, у газетній журналістиці.

Заступник директора видавничого дому «Букрек» Любов Прокопишин окреслила можливості реалізації освітньої траєкторії у видавничій діяльності, розповіла про цікаві робочі моменти та співпрацю з викладачами філологічного факультету

– відомими мовознавцями та літературознавцями, упорядниками науково-популярних та фахових видань.

У захисті асистентської практики здобувачів другого рівня вищої освіти брав участь Михайло Зушман – директор Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, який запропонував розширити базу проходження практики, зокрема можливість її проведення в бібліотеці, що дасть змогу випускникові спеціальності «Філологія» працювати з бібліотечними фондами, з інформаційними інтернет-ресурсами, новими надходженнями (<https://cutt.ly/qJbsihe>).

Цікаві думки щодо працевлаштування випускників ОПП «Українська мова та література» 035 Філологія як музейних працівників, організаторів концертів і лекцій, керівників підрозділу з реклами та зв'язків з громадськістю, культурно-мистецьких інституцій висловили начальник відділу з виховної роботи та гуманітарної освіти Лариса Кушнір; керівник Центру культури і дозвілля студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Дмитро Павлюк.

Процедура захисту асистентської практики засвідчує високий рівень підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти до професійної викладацької діяльності, їхню методичну вправність та фахову компетентність, глибоку обізнаність із сучасними інноваційними методиками, уміння налагоджувати тісний контакт з усіма учасниками освітнього процесу, створювати презентації для кращого засвоєння проблемного матеріалу, активно працювати в дистанційному форматі на платформі Google Meet, ефективно використовувати навчальну онлайн-систему MOODLE, проводити пізнавальні, національно спрямовані виховні заходи, брати активну участь у низці наукових заходів кафедри, факультету, університету, інших закладів вищої світи України.

Асистентська практика – важливий етап на шляху професійного становлення здобувача магістерського рівня, що вможливає підвищення його педагогічної майстерності, формування методичних умінь та досвіду.

Література

Нормативно-правові документи

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 № 1556-VII (зі змінами у поточній редакції від 25.09.2020, підстава – 849-IX). URL: <http://surl.li/ovldzl>
2. Постанова Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» від 8.04.1993 № 93 (зі змінами згідно наказу Міносвіти України № 351 від 20.12.1994). URL: <http://surl.li/okjkt>
3. Стандарт вищої освіти. За спеціальністю 035 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського рівня) вищої освіти. URL: <http://surl.li/lcadpu>
4. Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання : Нормативний збірник / за ред. М. Ф. Степка, Л. М. Горбунової. К.: Форум, 2007. Т. 1. 798 с.
5. Крамаренко І. С., Ночвінова О. В. Збірник нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти. Інноваційна діяльність. Київ: ІМЗО, 2019. 80 с. URL: <http://surl.li/sgdbfx>

Основна література

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи: навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. К. : Кондор, 2012. 272 с.
2. Асистентська практика магістрів філології: щоденник-звіт / укл. Н. Гуйванюк, О. Кульбабська. Чернівці, 2012. 120 с.
3. Асистентська (педагогічна у ЗВО) практика: електрон. метод. рекомендації до проведення практики для здобувачів другого (магістер.) рівня вищої освіти / уклад.: Є. Л. Базика, О. С. Данилова, Н. В. Артюхіна, Л. К. Ворнікова. Одеса: Одес.нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. 40 с.
4. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови: навч.-метод. посіб. К., 2005. 180 с.
5. Болюбаш Н. М. Асистентська практика. Методичні рекомендації з організації та проходження асистентської практики магістрантами спеціальностей 122 «Комп'ютерні

науки», 124 «Системний аналіз»: методичні рекомендації. Миколаїв: вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 44 с.

6. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 384 с.

7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. К.: Академвидав, 2015. 304 с.

8. Калашнікова Л. М., Жерновникова О. А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навчальний посібник. Харків: ХНПУ, 2016. 260 с.

9. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник Вінниця: ТОВ Ніланд ЛТД, 2015. 224 с.

10. Кафедра сучасної української мови крізь призму часу та особистостей : колективна монографія / за заг. ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. 480 с.

11. Копусь О. А. Теоретичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів у вищому навчальному закладі: монографія. 2012. 429 с.

12. Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Основи мовознавчих досліджень: модульний курс: навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2016. 344 с.

13. Кульбабська О., Шатілова Н. Крок у професію. Методика навчання української мови у вищій школі: навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 383 с.

14. Лінгвістична підготовка майбутніх фахівців: ефективні технології навчання: монографія / авт. кол. О. Семеног, В. Герман, Н. Громова, О. Рудь, І. Левенок, Н. Пономаренко, М. Ячменик; за заг. ред. О. Семеног. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 376 с.

15. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 460 с.

16. Пентиліук М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови в таблицях і схемах. К.: Ленвіт, 2010.

17. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

18. Семеног О. М., Дейниченко Н. П. Методика викладання української мови у вищих навчальних закладах:

навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 219 с.

19. Семенов О., Вовк М., Дятленко Т., Громова Н. Фахова практика майбутнього вчителя-філолога: традиції та інновації: навчальний посібник. Київ. 2021. 377 с.

20. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / О. Горошкіна, Н. Єсаулова, О. Лук'янченко, Н. Мордовцева та ін.; за ред. М. Пентилюк. К., 2003. 149 с.

Додаткова література

1. Бакум З. П. Проектні технології в підготовці вчителів-словесників *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету*: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2015. Вип. 13. С. 412–419.

2. Боса В. П. Використання імерсивних методів навчання та кейс-методу в професійній підготовці філологів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 43–47.

3. Борисенко В. В. Сучасні освітні технології навчання української мови у вищій школі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2013. № 3. С. 88–91.

4. Брюховецька О. В. Інноваційний формат університетської лекції в сучасному освітньому процесі. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>.

5. Глясенко К. Застосування педагогічних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів філологічних спеціальностей. *Теоретична і дидактична філологія*: збірник наукових праць. Серія «Педагогіка». Переяслав-Хмельницький: «ФОП Домбровська Я. М.», 2016. Випуск 23. С. 4–14.

6. Груба Т. Реалізація функціонально-комунікативного підходу у процесі формування мовної особистості. *Нова педагогічна думка*. 2011. № 3. С. 57–59.

7. Копусь О. А., Горошкіна О. М. Роль лекції в навчанні майбутніх магістрів філології. *Ukrainica VI soucasna ukrajinstica problem jazyka, literatury a kultury Sbornik vedeckych clanku VI. Olomoucke symposium ukrajinstu sredni a vychodni Evropy*. Olomouc, 2014. С. 378–383.

8. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник із методики викладання української мови. Львів: Видавничий центр АНУ ім. Івана Франка, 2005. 306 с.
9. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці : Книги – XXI, 2006. 496 с.
10. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Х., 2007. 176 с.
11. Плиско К. М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. Х., 2003. 86 с.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
13. Семенов О. Академічна лекція як професійний комунікативний феномен. *Естетика і етика педагогічної дії*: збірник наукових праць. 2011. Вип. 2. С. 91–101.
14. Семенов О. Удосконалення професійної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 8. С. 49–53.
15. Скрипник Н. Сучасні методи та прийоми підвищення мовленнєвих компетентностей студентів-філологів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2020. Том 31 (70). №1. С. 109–114.

Інформаційні ресурси

1. Горох – українські словники. URL: <https://goroh.pp.ua/>
2. Культура мови на щодень : Довідково-інформаційна система / Інститут української мови НАН України. Київ. 2010. URL: <http://bit.ly/33ev57P>
3. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>.
4. Освітній проєкт «Мова – ДНК нації». URL: <https://ukr-mova.in.ua>
5. Портал української мови та культури. URL: <https://slovyk.ua/>.
6. Mova.info. Лінгвістичний портал. URL: <http://www.mova.info/>

РОЗДІЛ 4.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА ЯК РЕЗУЛЬТАТ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

4.1. Кваліфікаційна робота: науковий тандем магістранта і керівника

До обов'язкових компонент освітньо-професійної програми «Українська мова та література» належить кваліфікаційна робота, що слугує присутнім складником підготовки майбутнього магістра філології. За навчальним планом спеціальності 035 Філологія для написання магістерської роботи відведено 12 кредитів (360 год).

Магістерська програма передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й проведення власного наукового дослідження, що дає змогу студентам застосувати отримані знання на практиці й розвинути індивідуально-дослідницькі вміння. Власне, ступінь магістра підтверджує високий рівень здобувача, присудження якого відбувається на основі публічного захисту наукової роботи та всіх вимог, що їх установлює заклад вищої освіти України відповідно до розроблених положень (<http://surl.li/xedfwi>).

Здобувач освіти має право за сферою своїх зацікавлень обрати наукового керівника, напрям дослідження, навіть запропонувати тему кваліфікаційної роботи, не передбаченої в переліку тем. Такий студентоцентризм уможливає магістрантам заглибитися в самостійно обрану тему, працювати з актуальним питанням мовознавчого чи літературознавчого спрямування, розвивати критичне й аналітичне мислення, формувати навички самостійного дослідження, готуватися до подальшої наукової або професійної діяльності.

У магістерському дослідженні здобувач освіти «демонструє свою здатність до самостійної професійної діяльності як науковця, вміння користуватися різними джерелами та нормативно-правовими актами з досліджуваних питань і використовувати теоретичні положення науки для успішного виконання поставлених завдань» [12, с. 5]. А отже, кваліфікаційна робота слугує інструментом оцінювання теоретичної підготовки, практичних фахових умінь та здатності до самостійної наукової роботи, передбачає глибокий аналіз

наявних теоретичних і практичних напрацювань, формулювання власної гіпотези, проведення дослідження та обґрунтування отриманих результатів.

Кваліфікаційна робота – це послідовний розподіл завдань, що передбачає виокремлення актуальної проблеми, узагальнення та критичне осмислення теоретичних і практичних аспектів її розв’язання, аргументоване використання методології дослідження, підбір ілюстративної бази, фактичного матеріалу, вироблення авторської концепції, формування результатів та висновків наукової роботи.

Основні етапи написання кваліфікаційної роботи:

- ✓ вибір теми магістерської роботи;
- ✓ формування бібліографії, перегляд бібліотечних каталогів, інтернет-ресурсів;
- ✓ вивчення фахових мовознавчих і літературознавчих збірників, академічних періодичних видань, що містять інноваційні дослідження зі спеціальності 035 Філологія, журналів, які входять у наукометричні бази SCOPUS і Web of Science;
- ✓ визначення мети та завдань кваліфікаційної роботи;
- ✓ окреслення методології дослідження, предмета й об’єкта наукових спостережень;
- ✓ визначення художніх джерел, на матеріалі яких буде виконано кваліфікаційну роботу;
- ✓ систематизація та узагальнення матеріалу;
- ✓ написання кваліфікаційної роботи;
- ✓ оформлення тексту відповідно до вимог;
- ✓ друк кваліфікаційної роботи;
- ✓ подання роботи науковому керівникові на перевірку;
- ✓ одержання відгука керівника про виконане дослідження;
- ✓ ознайомлення з текстами рецензій зовнішнього / внутрішнього стейкхолдерів;
- ✓ підготовка виступу та презентації на захист.

Треба зазначити, що тематику кваліфікаційних робіт після докладного обговорення розглядають на засіданні кафедри й затверджують на Вченій раді філологічного факультету.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувач освіти має виконати **низку завдань**:

- ✓ схарактеризувати актуальність дослідження, його наукову новизну;

- ✓представити план і структурну послідовність наукової роботи;
- ✓опрацювати та сформувати бібліографію кваліфікаційної роботи;
- ✓правильно застосовувати методика наукового дослідження в контексті мети та завдань наукової роботи;
- ✓демонструвати вміння аналізувати, систематизувати й узагальнювати значний за обсягом фактичний матеріал;
- ✓обґрунтовувати результати наукових спостережень;
- ✓брати участь у засіданнях наукового семінару кафедри;
- ✓виступати на конференціях;
- ✓апробувати результати наукових спостережень.

Основне завдання автора кваліфікаційної роботи, як заважають деякі дослідники, «продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і розв'язувати конкретні наукові завдання» [6, с. 173].

Виконання кваліфікаційної роботи – це логічне завершення магістерської програми і підтвердження високого рівня підготовки спеціаліста. Воно відповідає графіку, що його затверджує кафедра та науковий керівник.

У написанні кваліфікаційної роботи важливу роль виконує науковий керівник, який повинен не тільки запропонувати найперспективніший напрям дослідження, а й допомогти в остаточному формулюванні теми роботи, у структуризації дослідження, рекомендувати найновіші наукові джерела, здійснювати консультації відповідно до графіка, надавати чіткі поради щодо покращення змісту наукової роботи.

Для захисту кваліфікаційної роботи, що проводиться у відкритому форматі, створюють екзаменаційну комісію. Її очолює, як правило, зовнішній стейкхолдер. Серед членів комісії – гарант ОПП, викладачі кожної кафедри – авторитетні вчені зі спеціальності 035 Філологія.

4.2. Структурні й технічні параметри кваліфікаційної роботи

Структуру магістерського дослідження формують такі складники:

1. Титульний аркуш.

2. Анотація.
3. Декларативне ствердження здобувача освіти.
4. Зміст.
5. Вступ.
6. Основна частина.
7. Висновки.
8. Список використаної літератури.
9. Список використаних джерел.
10. Додатки (за необхідності, їх не враховують у загальний обсяг наукової роботи).

На **ТИТУЛЬНОМУ АРКУШІ** вказують назву міністерства, назву закладу вищої освіти України, факультету, кафедри, де виконана робота, зазначають тему роботи, прізвище та ініціали студента, форму навчання, групу; учене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали наукового керівника; місто і рік виконання роботи.

На наступній сторінці подають **АНОТАЦІЇ** українською та англійською мовами, у яких представлено узагальнений зміст кваліфікаційної роботи, основні результати наукових спостережень магістранта, теоретичне і практичне значення проведеного дослідження. Анотацію завершують ключові слова.

Після анотацій магістранти подають **ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ**, засвідчене власним підписом, про дотримання академічної доброчесності при написанні магістерської роботи.

За потреби у кваліфікаційній роботі подають **ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ**.

На наступній сторінці репрезентують **ЗМІСТ** із вказівками на сторінки. Усі його розділи і підрозділи мають заголовки та підзаголовки.

ВСТУП – одна з важливих частин кваліфікаційної роботи, оскільки сконцентровано відображає авторську концепцію. У вступі обґрунтовують **актуальність обраної теми**, її відповідність сучасним викликам науки, потребу в аналізі, окреслюють актуальні питання, що потребують розв'язання; формулюють **мету**, що реалізується через конкретні **завдання**, зміст яких подають із використанням слів – установити, визначити, схарактеризувати, сформулювати,

розробити, розкрити та ін.; установлюють **об'єкт** і **предмет** кваліфікаційної роботи, загальне і часткове вираження наукової праці. «Під предметом дослідження розуміють те, що перебуває в межах об'єкта і завжди збігається з темою дослідження» [6, с. 187].

Автор кваліфікаційної роботи обирає релевантні **методи**, спроектовані на успішне розв'язання конкретних завдань дослідження. З одного боку, дослідник використовує загальнонаукові методи (аналогія, індукція та дедукція, класифікація, узагальнення, синтез, спостереження тощо), з іншого – методи, актуалізовані в царині філології (описовий із прийомами наскрізного виписування та систематизації, структурний метод, контекстуально-інтерпретаційний, метод моделювання, методи математичної статистики, методики компонентного аналізу, трансформаційного аналізу та ін.).

У вступі визначають **наукову новизну**, що передбачає характеристику тих результатів дослідження, які є абсолютно новими і які магістрант виконав уперше в межах свого дослідження; а тому, формулюючи напрацювання, варто «застосовувати градації (вказувати рівень) наукової новизни: «уперше», «удосконалено», «уточнено», «набуло подальшого розвитку» [12, с. 11]; окреслюють **теоретичне і практичне значення** роботи як можливе використання результатів дослідження в освітньому процесі, у розвитку філологічних студій XXI ст.; характеризують **джерельну базу** кваліфікаційної роботи.

Важливим складником вступу є **апробація** результатів дослідження, що містить інформацію про участь магістранта в наукових заходах, бібліографічний опис публікацій автора кваліфікаційної роботи. Наявність друкованої продукції – одна з вимог успішного захисту здобувача освіти.

Вступ завершує опис **структури роботи** із зазначенням основних компонентів наукової праці, загальної кількості сторінок.

ОСНОВНА ЧАСТИНА репрезентує цілісне бачення виконаного наукового дослідження. У розділах та підрозділах представлено основні теоретичні положення, проаналізовано напрацювання вчених у сфері наукового пошуку, з опертям на адекватну методологію продемонстровано

результати практичної діяльності здобувача освіти. Аналізуючи наукову літературу, що має безпосередній стосунок до проблематики кваліфікаційної роботи, магістрант може використовувати чужі думки, погляди, спостереження з обов'язковим цитуванням, не порушуючи правил академічної доброчесності. Якщо використано цитати зі статті, монографії, то їх обов'язково беруть у лапки. Водночас у науковій праці повинна превалювати авторська позиція, класифікація, характеристика. Кількість розділів може бути різною, проте вдалим є поділ на 3–4 розділи із подальшим визначенням підрозділів (2 і більше). Після кожного розділу подають короткі висновки (у змісті роботи це так само виокремлюють).

ВИСНОВКИ репрезентують підсумки наукової роботи, обґрунтовані теоретичні та практичні узагальнення отриманих результатів. Варто подавати висновки на основі представлених у вступі завдань, підпорядковуючи їх реалізації основної мети дослідження. У висновках не подають прикладів, не цитують інших авторів, а в науковому стилі увіразняють авторську концепцію, аргументовано викладають основні результати наукового спостереження, підпорядковані головній ідеї дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. Це перелік наукових праць, використаних у кваліфікаційній роботі, що подають в алфавітному порядку відповідно до встановлених вимог ДСТУ 8302:2015 (<http://surl.li/adoxhd>). Іноземні джерела, надруковані латиницею, подають після українських джерел так само в алфавітному порядку.

Заборонено цитування в тексті та внесення до бібліографічного списку російськомовних праць.

У тексті кваліфікаційної роботи покликання на літературу оформляють за допомогою квадратних дужок [], у яких вказують номер цитованої праці, після коми номер сторінки, на якій міститься цитата, як-от: [15, с. 452].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ містить перелік художньої літератури, використаної як джерельна база кваліфікаційної роботи.

У разі потреби до кваліфікаційної роботи подають **ДОДАТКИ**, що містять якісь принагідні, допоміжні матеріали

для увиразнення результатів проведеного дослідження (схеми, таблиці, діаграми, біографію досліджуваного автора, ілюстрації тощо).

Щодо технічного оформлення кваліфікаційної роботи, то існують встановлені вимоги. Зокрема:

- ✓ мова виконання – українська, стиль – науковий;
- ✓ обсяг наукової роботи – не менше 60 сторінок і не більше 85 сторінок друкованого тексту;
- ✓ шрифт – Times New Roman;
- ✓ кегль шрифту – 14, міжрядковий інтервал – 1,5;
- ✓ поля: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм;
- ✓ кількість рядків на сторінці – 30;
- ✓ у тексті роботи не допускається перенос слів з одного рядка в другий;
- ✓ неприпустимі орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки, технічні огріхи друку;
- ✓ кваліфікаційну роботу переплітають твердою обкладинкою;
- ✓ електронний варіант роботи подають на кафедру для подальшого передавання бібліотеку університету.

Сподіваємося, що подані методичні рекомендації допоможуть здобувачам освіти успішно написати свої кваліфікаційні роботи, технічно вправно оформити їх і представити на розгляд екзаменаційній комісії.

Література

1. Академічне письмо : навч. посібник / уклад. С. К. Ревуцька, В. М. Зінченко. Кривий Ріг, 2019. 130 с.
2. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови. Луцьк, 2011. 28 с.
3. Дорошенко С. І. Основи наукових досліджень з лінгвістики. *Наукові простори*: вибрані праці. Харків: Нове слово, 2009. С. 397–440.
4. Колоїз Ж., Остроушко О. Студентська наукова робота з української мови: навч. посібник. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2016. 162 с.

5. Корнешук В. В. Методичні рекомендації до написання випускної кваліфікаційної роботи магістра. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2018. 41 с.

6. Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Основи мовознавчих досліджень : модульний курс: навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2016. 344 с.

7. Мазур О. В., Подвойська О. В., Радецька С. В. Як написати наукову роботу: від реферату до дисертації: навч. посіб. з основ наукових досліджень для студентів філологічних спеціальностей. Херсон: Одді-плюс, 2018. 176 с.

8. Мартинюк А. П. Основи наукових досліджень у лінгвістиці: навч.-метод. посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 40 с.

9. Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерських робіт / автор.-упор. Н. М. Дем'яненко, І. М. Кравченко. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. 113 с.

10. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с

11. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посібн. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

12. Фалюта А. В. Методичні рекомендації до написання магістерської (дипломної) роботи. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 36 с.

РОЗДІЛ 5.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СЬОГОДЕННЯ

5.1. Поняття «академічна доброчесність»

*Академічна доброчесність –
це «чесна гра», «гра без обману».*

Під поняттям «академічна доброчесність» розуміють «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Такими принципами є відповідальність, чесність, точність, справедливність, колегіальність, прозорість та гуманність.

Термін «академічна доброчесність» (*academic integrity*) передбачає основні етичні якості конкурентоспроможних фахівців – відповідальність, сумління, справедливність, сміливість, порядність, повагу, довіру тощо. Виклики сьогодення та зростання обсягу поширення неетичної поведінки спричинили особливу увагу до розвитку академічної доброчесності в усіх учасників освітнього процесу.

Наукові, педагогічні та науково-педагогічні працівники повинні дотримуватися академічної доброчесності, зокрема: «робити покликання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримуватися норм законодавства про авторське право й суміжні права; надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контролювати дотримання академічної доброчесності з боку здобувачів освіти; об'єктивно оцінювати результати навчання» [5].

Дотримуватися академічної доброчесності повинні також усі здобувачі вищої освіти: «самостійно виконувати навчальну роботу, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами

цю вимогу застосовують з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); покликатися на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права; надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації» [5].

Основні положення та засади академічної доброчесності на правовому рівні репрезентовані в «Національній доктрині розвитку освіти» (2002 р.), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Законі України «Про авторське право і суміжні права» (2015 р.), Законі України «Про освіту» (2017 р.).

5.2. Основні види порушень академічної доброчесності

Академічним плагіатом вважають «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [5].

До основних видів академічного плагіату належить: плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація, списування тощо.

Плагіат – це форма шахрайства й академічного правопорушення. Використання робіт, які написані на замовлення, є своєрідним різновидом плагіату. Особа може звернутися до третьої сторони з метою виконання свого завдання за відповідну оплату, після чого репрезентує цю роботу як свою власну. Виконавці, які надають такі послуги, стверджують, що написані роботи на «100 відсотків є оригінальними», проте це не відповідає дійсності. Хоч і в самій роботі може й не бути плагіату, однак сам текст стає формою плагіату та академічної недоброчесності, оскільки особа представляє його для оцінювання як свою авторську працю.

Якщо учасник освітнього процесу подає роботу, авторство якої йому не належить, як власні напрацювання, то це нівелює справедливий процес оцінювання та обґрунтованість набутої кваліфікації (наприклад, некоректне отримання документів про знання, уміння та навички). Таке

порушення негативно впливає на репутацію вищої освіти в Україні та розвиток суспільства, оскільки особи починають працювати за нібито набутою професією, хоча не володіють професійними компетентностями через отримання диплома з використанням шахрайства.

У процесі реалізації освітніх програм другого (магістерського) та третього (наукового) рівнів вищої освіти плагіат є особливо серйозним академічним порушенням, оскільки засвідчує, що здобувач вищої освіти за час попереднього навчання не набув потрібних компетентностей академічної доброчесності. Такий учасник освітнього процесу знеславлює не тільки навчальний заклад, але й наукову систему вищої освіти.

Найбільш рейтингові світові університети визнають такі основні види академічного плагіату:

1) «дослівно запозичені фрагменти певного тексту без правильного оформлення їх як цитат з покликанням на відповідне джерело (іноді вважають некоректним навіть використання одного слова без покликання на джерело, якщо цьому слову надають унікального значення в першоджерелі)» [1];

2) залучення інформації (фактів, ідей, числових значень, формул тощо) з відповідного джерела без покликання на нього;

3) «перепhrазування текстової інформації у форму, яка є близькою до оригінального тексту, або представлення узагальнених ідей, інтерпретацій чи висновків на це джерело» [1];

4) «подання як власних напрацювань (монографій, дисертацій, статей, навчальних посібників, кваліфікаційних і курсових робіт, тез, звітів, контрольних і розрахункових завдань, рефератів тощо) тих робіт, які на замовлення виконали інші особи, зокрема й тоді, коли справжні автори дозволили їх використовувати» [1];

5) академічний плагіат потрібно відрізнити від випадків порушення авторського права, що є різновидом права інтелектуальної власності, захист якого передбачає насамперед «захист майнових прав авторів чи їх правонаступників, а норми щодо академічного плагіату скеровані не на справжніх авторів робіт, а на осіб, які порушують академічну доброчесність через надання недостовірної інформації про авторів відповідних ідей, текстів, наукових результатів тощо»

[1]. Академічний плагіат не вважають порушенням етичних норм наукової академічної спільноти, він є порушенням авторського права, за яке передбачена відповідальність в Цивільному кодексі України;

б) потрібно відрізнити академічний плагіат від помилок цитування, з-поміж яких найчастіше фіксують: а) відсутність лапок під час використання текстових запозичень з інших праць, хоча й наявне коректне покликання на відповідну працю; б) помилкове покликання на інше джерело інформації; в) некоректне або неправильне оформлення покликання, що є причиною ускладненого пошуку потрібної літератури. Безвідносно до того, чи зараховують огріхи цитування до академічного плагіату чи ні, їх вважають порушенням академічної етики. Помилки такого характеру призводять до викривлення наукометричних показників інших науковців та наукових видань, що порушує права справжніх авторів;

7) питанням дискусійного характеру є потреба необхідності чи відсутності покликання на джерела, у яких представлено загальновідомі знання. Це явище вважають неоднозначним, оскільки воно залежить від певних чинників. Здебільшого під таким поняттям розуміють знання, що репрезентовані в підручниках, матеріалах енциклопедійного типу та інших схожих інформаційних матеріалах. Окрім того, загальновідомими знаннями вважають відомості, які наведені в багатьох (п'ятьох і більше) джерелах. Проте та інформація, яка є загальновідомою для фахівців однієї наукової галузі, професійної групи чи сфери знань, може бути невідомою для представників інших наукових напрямів, професій чи галузей знань. У процесі прийняття рішень у межах цієї проблеми потрібно враховувати такі чинники:

– для кого призначений опублікований матеріал (текст) – ті відомості, які є загальновідомими для автора, можуть бути невідомими для читача;

– чи наведена інформація про першоджерела є доступною (деколи можна зафіксувати кілька десятків однакових текстів у тих наукових джерелах, які, очевидно, не є авторитетними та оригінальними);

– чи є можливість альтернативної атрибуції автора, наприклад, зазначення прізвища автора без вказівки на конкретне джерело (водночас варто враховувати, що визначення автентичності тексту на основі вторинних джерел може бути помилковим);

8) привласнення результатів інших авторів – «публікація як власного наукового доробку творів, які складені з фрагментів текстів інших дослідників та/або з нормативних джерел за наявності коректних покликань на них» [1]. Праці такого типу здебільшого (за винятком окремих видів робіт здобувачів) не відповідають вимогам чи завданням, які стосуються наукової новизни, репрезентації власних отриманих результатів, критичного аналізу текстових джерел. Часто в таких роботах фіксують ознаки інших порушень академічної доброчесності – обману, фальсифікації та/або фабрикації;

9) цитування перекладів з іноземних мов – актуальне питання в умовах усе більшої відкритості української освіти і науки в світовому освітньому та науковому просторах. Вирішити таку проблему можливо через подання оригінального тексту поруч з його перекладом. Також можна в дужках мовою оригіналу навести ті слова, переклад яких не завжди однозначний.

Самоплагіат – процес «оприлюднення (частково або повністю) власних, раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових досліджень» [5].

Деякі автори наукових праць нерідко багаторазово публікують одні й ті самі наукові доробки, але представляють їх як нові. Самоплагіат – це не привласнення чужих наукових результатів, а некоректне використання з погляду академічної етики власних наукових напрацювань, які вже були опубліковані раніше. Такий різновид плагіату насамперед знижує довіру всього суспільства до науки загалом, до результатів наукових досліджень окремих авторів та освітніх чи наукових закладів; сприяє отриманню необґрунтованих переваг з боку деяких осіб за фактично невиконану роботу. До таких переваг можна віднести отримання додаткового фінансування з метою проведення наукових досліджень, які фактично не були виконані, а також підвищення наукометричних показників певного автора тощо. Окрім

того, самоплагіат порушує авторські та суміжні права видавців і співавторів.

Основними видами самоплагіату вважають: 1) дуплікацію публікацій – це представлення однієї і тієї самої праці (без змін або з частковими змінами) в кількох журналах, а також повторно опубліковані матеріали (без змін або з частковими змінами) наукових робіт (статей, монографічних праць тощо), які раніше вже були оприлюднені; 2) дублювання наукових досліджень – репрезентація одних і тих самих результатів як нових у різних типах робіт (статтях, монографіях), які публікують уперше; 3) представлення у звітних матеріалах про виконання наукових проєктів тих результатів, які вже були вміщені в попередніх роботах як результати виконання певного проєкту; 4) агрегування чи доповнення відомостей – поєднання давніх і нових результатів без чіткого покликання на свої попередні наукові праці; 5) дезагрегування інформації – репрезентація частини результатів, які були оприлюднені раніше, без покликання на попередню наукову публікацію; 6) повторний аналіз уже давніше опублікованих відомостей без покликання на попередні результати наукових досліджень та раніше зроблений їхній аналіз.

Не варто застосовувати поняття самоплагіату, коли йдеться про відтворення наукових досліджень автора в тих публікаційних матеріалах, які не є науковими (публікації ЗМІ, дописи в соціальних мережах, представлення інформації в навчальних та науково-популярних виданнях тощо).

Поняття самоплагіату відповідно до Закону України «Про освіту» можна застосовувати лише для наукових результатів. Університети з високим рейтингом поширюють це поняття й на інші види діяльності, зокрема на творчу працю. Саме тому Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича враховує поняття самоплагіату й під час оцінювання освітньої, наукової та творчої діяльності всіх представників освітньої спільноти. Правовою основою для цього є задекларовані в Законі України «Про освіту» норми про обман, який є видом порушень академічної доброчесності, зокрема самоплагіату.

Фабрикація – «вигадування даних чи фактів, що використовують в освітньому процесі чи наукових дослідженнях» [5, с. 10].

Така проблема надзвичайно актуальна для тих академічних спільнот, у яких відсутні усталені академічні традиції; вони намагаються ізолюватися від світового освітнього та наукового академічного товариства, ігнорують принципи публічності, прозорості та відкритості в межах професійної діяльності. У ЗВО (університеті) часто такі спільноти функціують у межах окремих кафедр чи інших структурних підрозділів закладу.

Фальсифікація – «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, які стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень» [5].

Фальсифікацію розглядають серед нагальних проблем на рівні освітньої та наукової діяльності українських і світових університетів. Її суть полягає в тому, що автори змінюють результати освітніх показників чи наукових досліджень або приховують деякі результати, щоб позбавитися відомостей, що спростовують чи не підтверджують тих гіпотез, які вони доводять; заперечують висновки, які вони оприлюднюють.

До фальсифікації зараховують також неповний або свідомо викривлений опис методів дослідження з метою приховування: 1) методичних неточностей, які зафіксували автори; 2) інформації про використання застарілого або непридатного для відповідних досліджень обладнання; 3) застосованих алгоритмів, які є нерезультативними для мети дослідження, а також використання непридатного програмного забезпечення; 4) інших допущених помилок, які могли вплинути на достовірне, точне та надійне представлення результатів.

Списування – «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання» [5].

3-поміж найпоширеніших форм списування фіксують використання рукописних, друкованих та електронних інформаційних джерел під час виконання тестових завдань в

онлайн-форматі, а також письмових робіт, насамперед екзаменаційних (залікових) і модульних завдань, без дозволу викладача.

Під списуванням також розуміють: подання або оприлюднення здобувачами освіти робіт з тотожним змістовим наповненням як результат власної навчальної праці; написання не своїх (чужих) варіантів завдань під час контрольних форм оцінювання; застосування певних прихованих сигналів (вербальних (звукових) і невербальних (жестових) тощо) під час виконання групових контрольних завдань, що передбачають однакові варіанти; виконання завдань з допомогою інших осіб під час контрольного оцінювання знань й умінь студентів або приховування інформації щодо отриманої допомоги, співпраці, консультації тощо; використання іншої недозволеної допомоги при виконанні самостійних завдань.

Обман – це «свідоме надання неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу. Форми обману: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування» [5].

Окрім того, формами обману вважають імітацію освітньої та наукової діяльності, а також неправдиве співавторство. У межах неправдивого співавторства вирізняють: 1) приписування співавторства тим особам, які не були задіяні до процесу дослідження та підготовки публікації (насамперед йдеться про внесення до переліку авторів керівників певних установ чи структурних підрозділів, що безпосередньо не долучалися до виконання роботи, або працівників чи студентів, які допомагали тільки на технічному рівні); 2) невнесення до співавторів осіб, які брали безпосередню активну участь у процесі дослідження та підготовки наукової праці, зокрема долучалися до формулювання мети, постановки завдань, написання висновків дослідження, до розроблення алгоритмів, аналізу результатів проведених експериментів та розрахунків, написання тексту; 3) свідоме та навмисне викривлення покликань на відомості, що вміщені в джерелах, на які зроблено покликання (у деяких випадках це також можна зараховувати до академічного плагіату); 4) проходження контрольних процедур та процесу оцінювання

результатів навчання через підставних осіб; 5) продаж, поширення, написання текстів за винагороду чи публікація лекційних курсів, дидактичних й ілюстративних матеріалів, аудіо- чи відеозаписів або іншої інформації, яку надав викладач, а також використання таких матеріалів з комерційною метою без письмової згоди викладача; 6) симуляція погіршення фізичного чи емоційного стану особи з метою уникнення участі в заходах контрольного характеру; 7) отримання копії екзаменаційних питань чи завдань раніше, ніж це дозволив викладач; 8) недозволене співавторство, зокрема під час виконання проєктів здобувачів вищої освіти, які подають їх як результати власного самостійного опрацювання; 9) послуговування недозволеною допомогою в процесі виконання індивідуальних та контрольних завдань; 10) повторне подання студентських письмових робіт, що вже раніше були представлені як звітні матеріали з інших навчальних курсів, без дозволу викладача (у деяких випадках це варто вважати самоплагіатом); 11) підроблення підписів в офіційних документах (журналах, залікових книжках, угодах, звітах, актах); 12) написання та подання рецензій або відгуків на наукові, навчальні, навчально-методичні праці без проведення належної експертизи; 13) надання з боку університету або його співробітників недостовірних відомостей про навчальний заклад загалом та його окремі структурні підрозділи, про наукових, педагогічних, науково-педагогічних чи інших працівників, про здобувачів вищої освіти, освітні програми, систему оцінювання, результати навчання; 14) неправдива інформація здобувачів вищої освіти про певні події (техногенні аварії, пожежі, стихійні лиха, загрози вибуху тощо), які передбачають припинення освітнього процесу, перенесення контрольних заходів.

Хабарництво – «надання (отримання) з боку учасника освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг або будь-яких інших благ матеріального / нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в межах освітнього процесу» [5].

У статтях 368, 368³, 369 Кримінального кодексу України хабарництво входить до складу кримінального злочину «неправомірна вигода».

До хабарництва зараховують: 1) отримання, провокування чи пропонування неправомірної вигоди за можливість отримати позитивну чи вищу оцінку під час виконання різних видів поточних і підсумкових завдань, а також отримання деяких інших переваг у межах навчальної, дослідницької або трудової діяльності; 2) благодійну допомогу від студентів чи їхніх батьків в обов'язковому порядку; 3) примусове надання позапланових освітніх послуг (наприклад, примусове репетиторство); 4) певні вияви конфлікту інтересів.

Необ'єктивне оцінювання – «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти» [5].

До необ'єктивного оцінювання зараховують: 1) застосування різних підходів та критеріїв під час оцінювання тождних робіт здобувачів усіх освітніх рівнів, навмисне забезпечення нерівних умов для студентів; 2) надання та/або отримання різних необґрунтованих переваг у межах освітньої, дослідницької чи трудової діяльності, зокрема й через зв'язки родинного та іншого неформального характеру, використання тиску на тих учасників освітнього процесу, які приймають відповідні рішення; 3) застосування системи оцінювання, яка незрозуміла здобувачам освіти; 4) невчасно повідомлена інформація здобувачам освіти про оцінювання їхніх результатів навчання; 5) використання системи оцінювання, що не корелює із задекларованою метою та завданнями до окремої теми, навчальної дисципліни, практики чи освітньої програми.

Згідно з Етичним кодексом Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича до основних видів порушень академічної доброчесності з боку різних його структурних підрозділів зараховують: «1) подання та оприлюднення недостовірної інформації; 2) толерування академічної недоброчесності своїх співробітників та осіб, що здобувають освіту; 3) незабезпечення ефективного превентивного контролю робіт наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів на предмет вчасного виявлення в них порушень академічної доброчесності» [1].

Основними видами порушень академічної доброчесності серед наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників вважають: 1) належно не оприлюднені на відповідній

сторінці університетського вебсайту власні наукові, науково-методичні та інші роботи наукового чи освітнього характеру; «2) незабезпечення ефективного превентивного контролю дотримання академічної доброчесності з боку здобувачів у їхніх кваліфікаційних роботах, виконаних під керівництвом відповідного науково-педагогічного працівника, особливо за умов умисного шахраювання студентів» [1]. Бувають випадки заміни символів у науковій роботі з метою приховати плагіат, що також вважають навмисним шахраюванням. Таку заміну символів можна виявити за допомогою різного програмного забезпечення, яке є доступним для викладачів та студентів, зокрема через антиплагіатну систему Turnitin, яка функціонує на безкоштовній основі в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

5.3. Формування навичок якісного академічного письма здобувачів

Проблема розвитку та формування навичок академічного письма в системі української освіти полягає в наявності недостатньо якісних вимог щодо академічного письма, які несумісні з кращими світовими практиками (наприклад, недосконала на структурному рівні наукова стаття й анотація до неї, неналежне рецензування, написання наукових статей задля звіту, а не з метою презентації власного наукового дослідження тощо). Усе це значно сповільнює поширення якісного академічного письма в Україні як серед науковців, викладачів, так і серед здобувачів вищої освіти. Викладачі можуть навчити студентів таких навичок виконання письмових робіт, якими вони володіють самі.

Культуру навчання здобувачів вищої освіти академічному письму необхідно формувати з моменту їх вступу до закладу вищої освіти. Потрібно акцентувати на різниці між шкільним та академічним письмом у контексті вимог щодо письмового оформлення думок, різних виступів перед публікою, презентаційних унаочнень тощо.

*Компетентності з академічної доброчесності,
яких повинен набути здобувач вищої освіти*

Найважливішими результатами навчання студентів у межах академічної доброчесності є здатність:

- ✓ «діяти в різних професійних та навчальних ситуаціях з дотриманням академічної доброчесності і професійної етики;
- ✓ самостійно виконувати навчальні завдання;
- ✓ коректно покликатися на джерела інформації в разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
- ✓ усвідомлювати значення норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до них;
- ✓ давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами» [6].

*Прийоми навчання здобувачів вищої освіти
належному академічному письму*

У межах вивчення тих навчальних курсів, які передбачають виконання з боку студентів письмових робіт аналітичного характеру (курсової роботи, кваліфікаційного дослідження, есеїв та ін.), потрібно виділити окремі години на викладання основ академічного письма та детального опрацювання вимог до відповідної письмової роботи здобувача. Водночас необхідно: 1) пояснювати вимоги до письмового завдання, а також на початку вивчення кожної дисципліни допомогти студентам зрозуміти сутність, особливості та причини неприпустимості академічного плагіату; 2) наголошувати здобувачам на важливості набуття нових знань, академічних нормах, яких потрібно дотримуватися, акцентувати на їхній важливості; допомагати зрозуміти, що передбачає академічна доброчесність, які цінності академічної доброчесності, для чого вона потрібна; розповідати, у який спосіб студенти можуть долучитися до її розвитку; 3) доступно та зрозуміло репрезентувати студентам інформацію, яка стосується правил академічного письма; 4) наводити в робочій програмі навчальної дисципліни відомості про політику щодо академічного плагіату; 5) подавати такі формулювання завдань, які б не можна було сплагіювати (формулювання завдань має бути аналітичного, а не

відтворювального характеру; завдання повинні мати високу конкретизованість і передбачати опрацювання конкретних джерел та інформаційних відомостей); 6) пересвідчуватися, що вимоги до того чи того завдання та інформацію про критерії його оцінювання пояснено на належному рівні. Вимоги до робіт письмового характеру (щодо обсягу, стилю цитування, допустимої кількості цитат, правил оформлення тощо) повинні бути чітко репрезентовані в методичних матеріалах для здобувачів відповідного рівня вищої освіти; 7) розробляти нетрадиційні, творчі завдання, щорічно їх оновлювати; 8) надавати студентам готові роботи для зразка; 8) обговорювати зі здобувачами приклади матеріалів, що засвідчують якісне та неякісне академічне письмо; 9) у процесі роботи здобувача над текстом практикувати щонайменше одну проміжну перевірку чорнового варіанта письмового завдання, фахово надавати рекомендації до тексту; 10) здобувачі мають право писати рецензії на роботи один одного, опираючись на запропоновані їм критерії оцінки.

Для якісного академічного письма здобувачі вищої освіти повинні опанувати знання та навички:

- ✓уміти шукати та добирати джерела, оцінювати їхню якість;
- ✓правильно робити нотатки із вказівкою джерела;
- ✓визначати основні думки в тексті;
- ✓робити висновки до тексту та виокремлювати головні ідеї;
- ✓стисло та детально перефразувати думки інших авторів своїми словами без зміни змістового наповнення цих думок;
- ✓правильно оформлювати покликання на джерело;
- ✓коректно цитувати;
- ✓добре знати основні форми академічного плагіату, а також способи запобігання плагіату;
- ✓чітко формулювати і зрозуміло висловлювати свої думки;
- ✓розуміти структуру академічного тексту;
- ✓вміти виокремлювати цитований текст у власному дослідженні;
- ✓володіти іноземними мовами, насамперед англійською.

5.4. Культура академічної доброчесності в університеті

Під час планування наукової та методичної роботи науково-педагогічних працівників структурні підрозділи університету повинні враховувати насамперед якісні, а не кількісні показники. На сьогодні деякою мірою це стримують зовнішні вимоги до ліцензування, акредитації, а також присвоєння наукових ступенів, учених звань. Однак аналіз нормативних документів засвідчує, що університет відповідно до чинної нормативної бази має змогу стимулювати якісну роботу науково-педагогічних працівників через рейтингову систему оцінювання викладачів та структурних підрозділів, преміювання, надання матеріально-технічного забезпечення тощо.

Необхідно максимально відмовлятися від кількісних показників, зокрема йдеться про кількість опублікованих матеріалів наукових конференцій, праць методичного характеру (незалежно від потреби), наукових статей (незалежно від місця публікації), монографій (незалежно від видавництва). Окрім того, не варто за основу оцінювання науково-педагогічних працівників брати кількість сторінок чи друкованих аркушів у їхніх опублікованих наукових працях.

Потрібно стимулювати публікації статей у провідних наукових виданнях, які входять до наукометричних баз Web of Science та Scopus і належать до 1–2 кuartилів з відповідної тематики, враховувати високі показники цитування опублікованих матеріалів викладачів (без самоцитування та цитування співавторами) у виданнях, які індексовані зазначеними базами. Водночас потрібно розуміти, що якісна підготовка таких наукових праць потребує відповідних часових затрат і належного фінансування цих робіт. У межах досліджень прикладного характеру альтернативою може стати отримання патентів на об'єкти інтелектуальної власності, впровадження результатів досліджень на економічному чи соціальному рівні тощо.

Під час оцінювання науково-педагогічних працівників і структурних підрозділів університету потрібно розширювати перелік різних видів наукових, навчальних і методичних праць. Зокрема варто додати до переліку оцінювання:

«переклади наукових праць провідних іноземних учених та навчальних видань відомих світових університетів; довідники та енциклопедії; хрестоматії та ін.» [1].

Науково-педагогічні працівники повинні не тільки самі дотримуватися академічної доброчесності, але й навчити цього студентів. На жаль, методичні рекомендаційні матеріали, які ЗВО репрезентують здобувачам для виконання письмових робіт, нерідко запозичені зі схожих робіт інших закладів чи власних попередніх досліджень, не лише не містять правильних покликань, але й не відображають вимог та відомостей, які стосуються інших навчальних дисциплін, спеціальностей, застосування сучасних технологій. Рекомендації такого типу призводять до зневажливого ставлення з боку студентів до принципів академічної доброчесності, навіть якщо останні репрезентують інформацію про основні порушення та передбачають санкції за академічний плагіат, фальсифікацію чи фабрикацію результатів.

У процесі навчання студенти виконують різні види робіт письмового характеру: кваліфікаційні дослідження (проекти); курсові роботи (проекти); звітні матеріали з різних видів практики; письмові роботи для поточного контролю (реферати, аналітичні матеріали, есеї та ін.).

Аналіз вимог, які визначають структурні підрозділи навчального закладу щодо кількості та обсягу письмових робіт здобувачів, мінімальної кількості використаної літератури (джерел) та інших показників на формальному рівні, доводить, що такі вимоги нерідко не узгоджені з часом, який виділяють для виконання тих чи тих робіт.

Випускові кафедри університету повинні надавати здобувачам вищої освіти методичні рекомендації до написання курсових і кваліфікаційних досліджень, які можуть репрезентувати вимоги та поради щодо: структурних особливостей роботи; технічного оформлення наукового дослідження; вибору та формулювання мети й завдань наукової праці; пошуку наукової літератури й ілюстративних джерел; вибору методів дослідження; виконання практичної (експериментальної, розрахункової, аналітичної) частини роботи та забезпечення отримання достовірних результатів і висновків; оформлення покликань на інформацію,

запозичену з використаної літератури та джерел.

У рекомендаційних матеріалах для здобувачів вищої освіти повинно бути зазначено, що кваліфікаційні дослідження належать до звітних документів про виконану роботу, а це вимагає відповідного стилю викладу таких матеріалів. Неприйнятно використовувати в практичній частині текстові фрагменти, що мають ознаки інших стилів, зокрема такі, які характерні для наукової монографії, підручника, популярної статті, для публікації в засобах масової інформації тощо. Окрім того, потрібно враховувати, що змішування різних стилів нерідко є маркером наявності академічного плагіату.

Кваліфікаційна робота, як і будь-яка інша праця письмового характеру, передбачає конкретні мету й завдання. Текст кваліфікаційної роботи повинен бути максимально орієнтований на опис методики під час виконання завдань, аналіз результатів дослідження та обґрунтування висновків. Фіксація текстових фрагментів, які не стосуються цих питань, засвідчує нерозуміння наукової проблеми, намагання будь-якою інформацією заповнити потрібний обсяг тексту та/або наявність академічного плагіату.

Процес підготовки кваліфікаційної праці передбачає пошук та аналіз літератури за темою наукової роботи, уточнення мети та завдань наукової розвідки, виконання дослідження (збирання статистичних фактів, емпіричне дослідження, експерименти, розрахунки), аналіз його результатів, написання основного тексту кваліфікаційної праці. На останню частину дослідження (написання тексту) може бути витрачено 10–20 % загального часу, що відведений на підготовку кваліфікаційної роботи. Тому вимоги, які стосуються обсягу такого дослідження, потрібно узгоджувати із загальним часом, що передбачений для її виконання.

З урахуванням того, що в більшості освітніх програм в університеті кваліфікаційні роботи – це форма підсумкової атестації студентів, потрібно здійснювати відповідні процедури забезпечення їхньої якості, зокрема:

- перевіряти на наявність академічного плагіату;
- проводити зовнішнє рецензування (рецензентами повинні бути представники інших кафедр чи інших ЗВО);

– організувати публічний захист дослідження тощо.

Для кваліфікаційних досліджень здобувачів варто здійснювати повну перевірку кожної роботи на наявність академічного плагіату з використанням необхідного програмного забезпечення. Водночас потрібно враховувати такі чинники: 1) під час автоматичної перевірки потрібно використовувати якісне програмне забезпечення з відповідними його налаштуваннями; 2) результати автоматичної перевірки не завжди є гарантією відсутності плагіату, тому їх вважають тільки одним зі складників у межах системи забезпечення якості освіти; 3) текстові збіги, які виявлені за допомогою програмного забезпечення, повинні аналізувати спеціалісти-експерти відповідних кафедр і наукові керівники щодо ідентифікації їх як плагіату, допущених помилок під час цитування, наведення загальновідомих знань; 4) виявлення академічного плагіату має передбачати академічну відповідальність, визначену Етичним кодексом університету (повторний захист після усунення зауважень, відрахування, скасування рішення про присвоєння освітнього ступеня).

Часто програми навчальних курсів передбачають написання рефератів та інших видів письмових робіт. Під час планування такого типу роботи потрібно враховувати, що процес її виконання потребує визначеного обсягу часу самостійної роботи здобувача. Нормативні часові межі в такому разі повинні бути значно меншими, ніж для курсових і кваліфікаційних досліджень, проте не меншими, ніж 2–3 год на одну сторінку тексту роботи письмового характеру. Отож для підготовки письмової роботи обсягом 5–10 сторінок потрібно виділити студентові не менше 0,5–1 кредиту ЄКТС. Іноді це може становити $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ загального обсягу навчального курсу. Тому планувати в межах однієї навчальної дисципліни більше однієї письмової роботи вважають неприйнятним.

5.5. Особливості перевірки на плагіат кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

Усі здобувачі та науково-педагогічні працівники Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича повинні дотримуватися академічної доброчесності та орієнтуватися на низку документів, які розміщені на сайті університету під рубрикою «Академічна доброчесність».

**Академічна
доброчесність:**
<http://surl.li/bfkxvo>

Порядок перевірки на академічний плагіат, заходи щодо попередження академічного плагіату, відповідальність за академічний плагіат, процедуру впровадження антиплагіатної системи в університеті регламентує «Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича».

**Положення
про виявлення
та запобігання
академічному
плагіату в
Чернівецькому
національному
університеті імені
Юрія Федьковича:**
<http://surl.li/csflm>

Процедура впровадження антиплагіатної системи в Чернівецькому національному університеті передбачає перевірку

академічних та наукових текстів здобувачів і працівників університету на безкоштовній основі «з використанням інтернет системи Turnitin Similarity на наявність запозичень із текстів, присутніх у базах університету, базах інших вищих навчальних закладів та в Інтернеті. Учасники освітнього процесу отримують індивідуальний доступ до системи для самостійної перевірки власних текстів» [4].

Перевірку рукописів кваліфікаційних досліджень на академічний плагіат проводять на основі заяви здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти щодо самостійного виконання та написання наукового дослідження. Науковий керівник відповідає за ідентичність друкованої та електронної версії кваліфікаційної роботи.

Перевірку кваліфікаційних робіт на академічний плагіат здійснюють «на етапі представлення матеріалів робіт для розгляду на засіданні кафедри» [4]. Для здійснення перевірки студент не пізніше, ніж за 2 тижні до оприлюднення (захисту), подає наукову роботу в електронному вигляді відповідальній особі за перевірку на кафедрі. Уповноважена особа здійснює перевірку щодо схожості / оригінальності тексту та надає здобувачеві / науковому керівникові дослідження експертний висновок (Додаток 11) та загальний звіт оригінальності, який формує система перевірки, у триденний термін.

Під час антиплагіатної процедури перевірки кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти необхідно дотримуватися рекомендованої блок-схеми, поданої в Додатку 5 «Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» [4].

На випускових кафедрах створюють Експертні ради, до складу яких має входити не менше п'яти осіб з науковим ступенем та трьох представників студентства під керівництвом завідувача кафедри. Така Експертна рада схвалює допуск до захисту студентських наукових робіт, які «мають задовільний чи високий рівень оригінальності тексту і оформлює своє рішення в письмовій формі, яке надає відповідальному на рівні факультету не пізніше, ніж за 3 календарні дні з моменту отримання звітів подібності» [4].

За потреби до розгляду звіту схожості кваліфікаційного дослідження Експертна рада має право залучити студента та його наукового керівника. Кваліфікаційні дослідження з високим рівнем схожості тексту повертають здобувачам для доопрацювання, після чого повторно здійснюють перевірку. Наукові праці, «які мають неприйнятний або низький рівень оригінальності тексту за результатами повторної перевірки не допускають до захисту. На основі зроблених звітів та рішень Експертної ради, затверджених на засіданні кафедри, секретар ЕК формує список допущених до захисту здобувачів вищої освіти» [4].

**Налаштування системи Turnitin Similarity
та рекомендовані показники під час перевірки
кваліфікаційних робіт здобувачів
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Відповідальність	Ліміт кількості слів, перевищення якого активує сигнал схожості	Рекомендована схожість (порогове значення). Overall Similarity	Рекомендований показник схожості за 1 джерелом
Перевіряють відповідальні особи на кожній випусковій кафедрі	10	до 30 %	не більше, ніж 5 %

**Рівень оригінальності текстів кваліфікаційних робіт
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Показники рекомендованої схожості (порогове значення). Overall Similarity	Рівень оригінальності тексту (у відсотках)			
	Високий	Задовільний	Низький	Неприйнятний
	Текст вважається оригінальним та не потребує додаткових дій щодо запобігання неправомірним запозиченням.	Наявні окремі ознаки академічного плагіату. Потрібно пересвідчитися в наявності покликань на першоджерела для цитованих фрагментів. Необхідність повторної перевірки визначає Експертна рада.	Наявні певні ознаки академічного плагіату, але матеріал може бути прийнятий за умови доопрацювання з обов'язковою наступною перевіркою на оригінальність доопрацьованого тексту.	Наявні значні ознаки плагіату. Матеріал до розгляду не може бути прийнятий.
до 30 %	понад 70%	від 60 до 70 %	від 50 до 60 %	менше 50 %

Література

1. Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: <https://salo.li/D47eeCF>
2. Закон України «Про Освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <http://surl.li/kjrjwd>
3. Нормативний інструментарій внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича: зб. нормативних документів / упоряд.: Р. І. Петришин, В. О. Балух, М. Г. Іванчук, Я. Д. Гарабазів та ін. Чернівці: Чернівець. нац. ун.-т. ім. Ю. Федьковича, 2021. 332 с..
4. Положення про виявлення та запобігання академічному плагиату в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» URL: <http://surl.li/csflm>
5. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. (у редакції Закону України від 09.08.2019 р.). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39, ст. 380 (стаття 42 «Академічна доброчесність»).
6. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.

РОЗДІЛ 6. ПУТІВНИК МАГІСТРА ФІЛОЛОГІЇ: АЛГОРИТМ ДІЙ

6.1. Взаємодія формальної та неформальної освіти в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича

Становлення та розвиток здобувача вищої освіти відбувається протягом усього навчального періоду через поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти.

У «Меморандумі про безперервну освіту Європейського Союзу» (2000 р.) зазначено, що «континуум безперервної освіти робить неформальну та інформальну освіту рівноправними складниками процесу навчання» [10].

На Міжнародній конференції в США (1967 р.) були розглянуті положення, які стали основою відомого аналізу «світової кризи у сфері освіти». Відтоді представники Світового Банку почали розрізняти інформальну та формальну освіту. Упродовж 80–90 рр. ХХ ст. відмінність між формальною та неформальною освітою стає все більш помітною.

У «Білій книзі загальної та професійної освіти. Навчання і вчення. На шляху до когнітивного суспільства», яку опублікував Європейський Союз у 1995 р. як відповідь на виклики інформаційного суспільства, глобальних економічних перетворень та науково-технічної цивілізації, запропоновано розвивати та вдосконалювати різноманітні форми здобуття додаткових знань через визнання компетенцій. Неформальну освіту, самоосвіту та інформальну освіту в цій праці розглядають насамперед крізь призму оволодіння професійними компетенціями. Європейський саміт у Лісабоні (березень 2000 р.) та прийняття Меморандуму безперервної освіти (2000 р.) стали важливими етапами визначення майбутньої політики і практики Європейського Союзу.

Важливим етапом на шляху до визнання неформальної та інформальної освіти стали «Рекомендації щодо Європейської рамки кваліфікацій (ЄРК)», які у 2008 р. ухвалив Європейський Парламент та Рада. У 2009 р. були опубліковані «Європейські настанови щодо визнання неформальної й

інформальної освіти», що вможливило надати політикам та експертам технічні рекомендації з визнання такої освіти.

Формальну освіту забезпечують навчальні заклади та освітні установи. Формальне навчання спрямоване на отримання чи зміну того чи того рівня освіти та/або кваліфікації згідно з визначеними освітньо-професійними програмами, термінами навчання, заходами державної атестації, які підтверджують через надання відповідних документів (наприклад, дипломів).

Неформальну освіту забезпечують освітні чи громадські організації (гуртки, клуби), індивідуальні заняття з репетитором чи тренером тощо. Здебільшого таку освіту не підтверджують відповідним документом або підтверджують тільки частково.

У межах неформальної освіти немає обмежень щодо вікових, професійних чи інтелектуальних особливостей учасників, нерідко відсутні часові рамки.

В Україні неформальна освіта може реалізуватися у сфері позашкільної освіти, у галузі післядипломної освіти та освіти дорослих, у межах громадянської освіти, шкільного та студентського самоврядування, на рівні освітніх ініціатив, які спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (мовні, комп'ютерні курси, гуртки за зацікавленнями тощо).

Інформальну освіту вважають неофіційною, самоорганізованою (самоосвітою), індивідуальною пізнавальною діяльністю (набуття життєвого, соціального досвіду).

Згідно зі статтею 8 «Види освіти» чинного Закону України «Про освіту» Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича визнає всі три види освіти та створює сприятливі умови для розвитку всіх учасників освітньої діяльності.

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича розроблене «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, у системі формальної освіти)» [4], у якому репрезентовано концептуальні засади, принципи та основні характеристики

неформальної освіти та напрями її реалізації. Окрім того, усі учасники освітнього процесу мають можливість ознайомитися з порядком та процедурами визнання результатів неформального навчання в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

6.2. Засади безконфліктної взаємодії учасників освітнього процесу в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича

*Мир – це не відсутність конфліктів,
це здатність залагоджувати конфлікти
мирним шляхом (Р. Рейган).*

Конфлікт як соціальне явище проник у різні галузі життя людини, зокрема й у науково-педагогічну сферу. Систему вищої освіти від інших соціальних інститутів відрізняють функційні, рольові, міжособистісні та міжгрупові взаємозв'язки, які тісно переплетені, неоднозначні та різновекторні. Вони представлені на рівні соціальної, психологічної, педагогічної, правової та багатьох інших сфер життєдіяльності.

Основою життєдіяльності університету є освітній процес, для якого характерна рольова й позиційна асиметрія його учасників.

Викладачі та студенти, які перебувають у єдиній системі суспільних координат, реалізують освітній процес по-різному: для науково-педагогічних працівників – це професійна діяльність, а для здобувачів вищої освіти – навчальна робота.

Соціологічні результати досліджень засвідчують, що найважливішими причинами конфліктів у системі освіти, на думку викладачів, є те, що студенти не відвідують занять, не виконують завдань викладача, списують під час контрольної перевірки знань, запізнюються на пари, поведуться нетактовно тощо.

Здобувачі вищої освіти вважають, що конфлікти виникають через неповагу науково-педагогічних працівників до студентів, не чітко зрозуміле подання навчального матеріалу, необ'єктивну думку під час оцінювання, надмірну прискіп-

ливість, байдуже ставлення до студентів, завищені вимоги до рівня знань студентів.

Розмаїття таких стосунків призводить до неминучого зіткнення потреб і зацікавлень, ціннісних та світоглядних ідеалів, настанов та бажань учасників освітнього процесу.

Концептуальні засади безконфліктних ситуацій (принципи, форми, методи та інші інструменти) в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича регламентує «Положення про засади безконфліктних комунікацій та врегулювання спорів учасників освітнього процесу у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» [5] (далі – Положення).

У Положенні описано основні заходи, які покликані попереджати й виявляти міжособистісні та групові конфліктні ситуації в університеті, а також представлено алгоритм дій у процесі їх виявлення і попередження, наведено способи врегулювання конфліктів.

Усі учасники освітнього процесу повинні ознайомитися з цим Положенням та дотримуватися його вимог.

Конфлікт – це «зіткнення протилежно спрямованих інтересів, поглядів, оцінок, цінностей; це протиріччя, що виникає між людьми чи колективами в процесі спілкування, спільної діяльності через непорозуміння або протилежність інтересів, відсутність згоди між двома та більше сторонами. Отже, конфлікт – це вияв об'єктивних і суб'єктивних суперечностей, що передбачає боротьбу їх носіїв» [5].

Однак причиною конфлікту є проблемна ситуація, яка об'єктивно має певні передумови для виникнення конфлікту, тобто ситуація, що слугує своєрідною перешкодою на шляху до досягнення мети щонайменше одного з учасників взаємодії. Таку проблемну ситуацію називають конфліктною.

Педагогічний конфлікт, який є «найпоширенішим типом конфлікту в закладі вищої освіти, виникає між учасниками освітнього процесу (викладачами, аспірантами і студентами) внаслідок наявності в них принципових відмінностей

у поглядах, ціннісних орієнтаціях, взаємних очікуваннях, нетактовності в спілкуванні, а також недостатньої конфліктологічної культури сторін освітнього процесу» [5].

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича проблема вирішення міжособистісних конфліктів і суперечок на різних рівнях взаємодії – один із напрямів роботи Соціально-психологічного центру. Детально ознайомитися з інформацією про діяльність Соціально-психологічного центру можна на сайті університету, а також на сторінках соціальних мережах:

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР

Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Інноваційним методом вирішення конфліктів на сучасному етапі розвитку суспільства є **медіація** – один з найбільш поширених і найбільш ефективних альтернативних способів урегулювати конфлікти та примирити соціальні групи. В Україні медіація особливо актуальна. Зокрема функціює Закон України «Про медіацію» № 1875-ІХ, який прийняла Верховна Рада України 16 листопада 2021 р. Цей закон (№ 237-238) був опублікований в газеті «Голос України» 14 грудня 2021 р. та набрав чинності 15 грудня 2021 р. Закон доповнює главу XV Кодексу законів про працю в Україні новою статтею 222 про врегулювання трудових спорів шляхом медіації.

Медіацією вважають добровільну й конфіденційну процедуру врегулювання конфліктних ситуацій, структурований процес переговорів, під час якого зацікавлені сторони з допомогою медіатора (особи з нейтральною та неупередженою позицією) намагаються вирішити непорозуміння мирним шляхом. Отже, мета медіації – обговорити, усвідомити й опрацювати складну конфліктну ситуацію задля її вирішення.

Процедура медіації передбачає можливість репрезентувати найрізноманітніші погляди, міркування (часто альтернативні), які стосуються причин конфлікту та виходу з нього. Медіацію вважають успішною в тому разі, коли результатом обговорення стає конкретна угода учасників конфлікту. Рішення, які були прийняті в процесі медіації, можуть бути відображені в угоді лише тоді, коли кожен учасник конфлікту їх визнає.

Передумовами медіації є насамперед бажання усіх учасників конфлікту мирно врегулювати його, а також участь у процедурі медіації на добровільних засадах.

Дослідники медіації в освітньому просторі закладів вищої освіти звертають увагу на медіаторську діяльність викладача ЗВО, що передбачає: «усвідомлення природи суперечностей і конфліктів між студентами; розвиток особистісного конструктивного ставлення до студентських конфліктів; оволодіння навичками неконфліктного спілкування у важких життєвих ситуаціях; здатність аналізувати проблемні ситуації; наявність навичок управління конфліктними ситуаціями; спроможність прогнозувати можливі наслідки розвитку студентських конфліктів; уміння конструктивно регулювати суперечності й конфлікти в студентській групі; навички усунення негативних наслідків студентських конфліктів» [1, с. 61].

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича на базі кафедри публічного права функціює Навчально-наукова лабораторія медіації, переговорів та арбітражу (завідувач кафедри – проф. Руслана Гаврилюк.

Учасники освітнього процесу мають можливість повідомити про факти порушення антикорупційного законодавства з боку інших працівників чи студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, звичайно, якщо переконані в достовірності інформації.

На сайті Чернівецького університету під рубрикою ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ представлена низка нормативно-правових документів, що стосуються антикорупційного законодавства. Уповноваженою особою з питань запобігання та виявлення корупції в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича є кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права та прав людини Олександр Максимюк.

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Повідомити про факти порушення антикорупційного законодавства можна:

- на електронну адресу уповноваженого з питань запобігання та виявлення корупції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: anticor@chnu.edu.ua;
 - за телефоном: **095 64 56 186**
(Максим'юк Олександр Дмитрович);
- особисто під час зустрічі з уповноваженою особою з питань запобігання та виявлення корупції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;
- шляхом направлення листа на адресу університету: вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58002.

6.3. Академічна мобільність

Академічна мобільність – це «можливість здобувачів вищої освіти взяти участь в освітньому процесі закладу вищої освіти (в Україні або за кордоном), проходження навчальної або виробничої практики, проведення наукових досліджень з можливістю перезарахування в установленому порядку освоєних навчальних дисциплін, практик» [7].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [2], здобувачі мають право на реалізацію академічної мобільності, зокрема й міжнародної. Студентів, які використовують це право, не відраховують з університету, за ними зберігають місце навчання й стипендію.

Для реалізації права на академічну мобільність здобувач вищої освіти має можливість обрати ЗВО або відповідну наукову установу (наприклад, науковий центр чи лабораторію в межах України або за кордоном).

У ЧНУ право студентів на реалізацію академічної мобільності регламентує «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність здобувачів вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» [7].

До основних видів академічної мобільності належать:

– **внутрішня академічна мобільність**, яку здобувачі вищої освіти реалізують в українських ЗВО/наукових установах-партнерах;

– **міжнародна академічна мобільність** – передбачає участь студентів в освітньому процесі в ЗВО / наукових установах-партнерах за кордоном, а реалізацію академічної мобільності іноземних здобувачів вищої освіти – в українських ЗВО.

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича важливими формами академічної мобільності для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти є: «1) навчання за програмами академічної мобільності;

2) мовне стажування; 3) наукове стажування; 4) літня або осіння школа» [7].

Умови навчання та перебування студентів (учасників академічної мобільності) та інші важливі питання визначено у двосторонніх або багатосторонніх угодах між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича та закладами вищої освіти-партнерами.

6.4. Інклюзивна освіта

Інклюзивне навчання – «комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти здобувачам вищої освіти з особливими потребами шляхом організації їхнього навчання в закладах вищої освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей» [3, с. 15].

У «Статуті Чернівецького національного університету імені Федьковича» [9] гарантовано студентам з особливими освітніми потребами в разі необхідності безкоштовне забезпечення навчальними інформаційними ресурсами у форматі, який враховує обмеження їхньої життєдіяльності. Для

здобувачів з особливими потребами Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича забезпечує безперешкодний доступ до навчально-методичних матеріалів, бібліотечних фондів, а також надає таким студентам матеріальний, соціальний, культурний, спортивно-фізкультурний супровід.

У «Положенні про організацію освітнього процесу в Чернівецькому національному університеті імені Федьковича» [6] та в «Порядку супроводу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп, а також надання їм соціально-психологічної допомоги в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича» [8] зреалізовано можливість інклюзивного навчання здобувачів, зокрема забезпечення доступу до якісної освіти особам з особливими потребами через використання форм та методів навчання, які зорієнтовані на особистісний розвиток здобувачів і враховують їхні індивідуальні особливості.

Література

1. Єнін М. Н., Макаренко Д. В., Северинчик О. П. Медіація в освітньому просторі закладів вищої освіти: у пошуках моделі та способів організації. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 3 (43) 2019. С. 61.

2. Закон України «Про вищу освіту». Статті 46, 62. URL: <http://surl.li/eqkssl>

3. Нормативний інструментарій внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича: зб. нормативних документів / упоряд.: Р. І. Петришин, В. О. Балух, М. Г. Іванчук, Я. Д. Гараб ажів та ін. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 332 с.

4. Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, у системі формальної освіти). URL: <http://surl.li/mmskry>

5. Положення про засади безконфліктних комунікацій та врегулювання спорів учасників освітнього процесу у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича». URL: <http://surl.li/ynslax>

6. Положення про організацію освітнього процесу в Чернівецькому національному університеті імені Федьковича. URL: <https://cutt.ly/bJHoUCS>

7. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність здобувачів вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: <http://surl.li/qoenfo>

8. Порядок супроводу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп, а також надання їм соціально-психологічної допомоги в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. URL: <http://surl.li/ujsff>

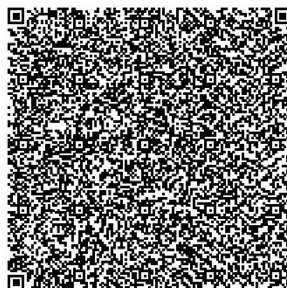
9. Статут Чернівецького національного університету імені Федьковича. URL: <http://surl.li/jndzat>

10. A Memorandum on Lifelong Learning. *Commission of the european communities*. URL: <http://surl.li/qdxxji>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

**СЕРТИФІКАТ УСПІШНОЇ
АКРЕДИТАЦІЇ ОПП «УКРАЇНСЬКА
МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 035 ФІЛОЛОГІЯ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**НАЦІОНАЛЬНЕ
АГЕНТСТВО
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**СЕРТИФІКАТ
ПРО АКРЕДИТАЦІЮ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ**

Освітньо-професійна програма
Українська мова та література
035 Філологія
другий (магістерський) рівень

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна; ідентифікаційний код 02071240

Дата видачі сертифіката
про акредитацію освітньої програми 19.12.2022

Строк дії сертифіката
про акредитацію освітньої програми 01.07.2028

№ 3789

**ОПИТУВАННЯ ЩОДО ОПП «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА
ЛІТЕРАТУРА» ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 035 «ФІЛОЛОГІЯ»**

**ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ**

1. Курс:
 - ✓ Перший
 - ✓ Другий

2. Чи задоволені Ви обсягом Вашого навчального навантаження?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
 - ✓ Частково

3. Чи влаштовує Вас співвідношення обсягу аудиторного навантаження й самостійної роботи?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
 - ✓ Частково

4. Чи задовольняють Вас форми й методи навчання та викладання?
 - ✓ Задовольняють повністю
 - ✓ Більшою мірою задовольняють
 - ✓ Не повною мірою задовольняють
 - ✓ Не задовольняють
 - ✓ Важко відповісти

5. На Вашу думку, форми й методи викладання є студентоцентричними?

- ✓ Так
- ✓ Ні
- ✓ Частково

6. Чи відомо Вам, до кого необхідно звертатися в разі конфліктної ситуації чи якщо маєте потребу в консультаційній / соціальній підтримці?

- ✓ Так
- ✓ Ні

7. Чи відомі й зрозумілі Вам форми контрольних заходів та критерії оцінювання для дисциплін, що вивчаються?

- ✓ Так
- ✓ Ні
- ✓ Частково

8. Програма стимулює до науково-дослідницької діяльності.

- ✓ Безсумнівно, так
- ✓ Однозначно ні, тому що...

1
2
3
4
5

9. ОПП дозволяє сформувати індивідуальну траєкторію навчання через вибіркові дисципліни.

- ✓ Безумовно, так
- ✓ Однозначно ні, тому що...

1
2
3
4
5

10. Чи відомо Вам про можливість отримати знання в неформальній освіті (вебінари, онлайн-освітні курси, участь у

конференціях та ін.) з подальшим перерахуванням результатів навчання?

- ✓ Так
- ✓ Ні

11. Чи погоджуєтеся з тим, що викладання дисциплін та Ваша науково-дослідницька діяльність відбуваються з дотриманням стандартів академічної доброчесності?

- ✓ Так
- ✓ Ні

12. Чи знаєте Ви про можливість участі в програмах міжнародної студентської мобільності?

- ✓ Так
- ✓ Ні

13. Які зміни для вдосконалення ОПП Ви рекомендуєте? Які дисципліни вважаєте за потрібне додати? Чи маєте пропозиції щодо врізноманітнення форм роботи чи тем, які вивчаються, в межах певних дисциплін?

**ОПИТУВАННЯ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ**

1. Прізвище, ім'я та по батькові.
2. Назва установи, де Ви працюєте.
3. Факультет / підрозділ.
4. Цілі освітньої програми чіткі й відповідають галузі спеціальності.
 - ✓ Повністю погоджуюся
 - ✓ Частково погоджуюся
 - ✓ Не погоджуюся
5. Структура освітньої програми логічна, її компоненти взаємопов'язані.
 - ✓ Повністю погоджуюся
 - ✓ Частково погоджуюся
 - ✓ Не погоджуюся
 - ✓ Потребує перегляду
6. Обов'язкові компоненти в освітній програмі дозволяють здобувачам освіти досягнути програмних результатів навчання.
 - ✓ Повністю
 - ✓ Частково
 - ✓ Програмні результати навчання не досягаються
7. Практична підготовка здобувачів за освітньою програмою відповідає її цілям і готує здобувачів до практичної професійної діяльності.
 - ✓ Повністю
 - ✓ Частково
 - ✓ Не відповідає цілям і не сприяє підготовці до професійної діяльності

✓ Потребує перегляду

8. Співвідношення теоретичних і практичних дисциплін в освітній програмі гармонійне, що гарантує досягнення програмних результатів навчання.

✓ Погоджуюся

✓ Частково погоджуюся

✓ Не погоджуюся

✓ Потребує перегляду

9. Ваші рекомендації щодо вдосконалення освітньої програми.

ОПИТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ

1. Прізвище та ім'я (за бажанням).
2. Рік закінчення.
3. Чи задовольняли Вас форми й методи навчання та викладання?
 - ✓ Задовольняли повністю
 - ✓ Більшою мірою задовольняли
 - ✓ Не повною мірою задовольняли
 - ✓ Не задовольняли
 - ✓ Важко відповісти
3. На Вашу думку, форми й методи викладання були студентоцентричними?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
 - ✓ Частково
4. Чи знали Ви, до кого необхідно звертатися в разі конфліктної ситуації чи якщо мали потребу в консультаційній / соціальній підтримці?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
5. Чи були Вам відомі й зрозумілі форми контрольних заходів та критерії оцінювання для дисциплін, що вивчалися?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
 - ✓ Частково
6. Програма стимулювала до науково-дослідницької діяльності.
 - ✓ Безсумнівно, так
 - ✓ Однозначно ні, тому що...

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

7. ОПП дозволяла сформувати індивідуальну траєкторію навчання через вибіркові дисципліни.

- ✓ Безсумнівно, так
- ✓ Однозначно ні, тому що...

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

8. Чи була у Вас можливість визнання результатів навчання, отриманих в неформальній освіті (вебінари, участь у конференціях, онлайн освітні курси та ін.)?

- ✓ Так
- ✓ Ні

9. Чи погоджуєтеся Ви, що викладання дисциплін і науково-дослідницька діяльність відбувалися з дотриманням стандартів академічної доброчесності?

- ✓ Так
- ✓ Ні

10. Чи брали Ви участь у програмах міжнародної студентської мобільності і чи були результати навчання в межах програми перезараховані у Вашому закладі освіти?

- ✓ Так
- ✓ Ні

11. Які зміни для вдосконалення ОПП Ви рекомендуєте? Які дисципліни вважаєте за потрібне додати? Чи маєте пропозиції щодо врізноманітнення форм роботи чи тем, які вивчаються, в межах певних дисциплін?

ОПИТУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ

1. Прізвище, ім'я та по батькові.
2. Назва установи, де Ви працюєте.
3. Факультет / підрозділ.
4. Цілі освітньої програми чіткі й відповідають галузі спеціальності
 - ✓ Повністю погоджуюся
 - ✓ Частково погоджуюся
 - ✓ Не погоджуюся
5. Структура освітньої програми логічна, її компоненти взаємопов'язані.
 - ✓ Повністю погоджуюся
 - ✓ Частково погоджуюся
 - ✓ Не погоджуюся
 - ✓ Потребує перегляду
6. Обов'язкові компоненти в освітній програмі дозволяють здобувачам освіти досягнути програмних результатів навчання.
 - ✓ Повністю
 - ✓ Частково
 - ✓ Програмні результати навчання не досягаються
7. Практична підготовка здобувачів за освітньою програмою відповідає її цілям і готує здобувачів до практичної професійної діяльності.
 - ✓ Повністю
 - ✓ Частково
 - ✓ Не відповідає цілям і не сприяє підготовці до професійної діяльності
 - ✓ Потребує перегляду

8. Зміст освітньої програми відповідає потребам сучасного ринку праці.

- ✓ Повністю
- ✓ Частково
- ✓ Не відповідає

9. Освітня програма вможливає підготовку конкурентоспроможного випускника.

- ✓ Повністю погоджуюся
- ✓ Частково погоджуюся
- ✓ Не погоджуюся

10. Ваші рекомендації щодо вдосконалення освітньої програми.

ОПИТУВАННЯ РОБОТОДАВЦІВ

1. Прізвище, ім'я по батькові.
2. Назва закладу / установи / організації.
3. Ваша посада.
4. На яких посадах працюють / працювали або могли б працювати у вас студенти / випускники ОПП «Українська мова та література» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія»?
5. Чи є потреба в закладі, у якому Ви працюєте, на фахівців магістерського рівня зі спеціальності 035 «Філологія»?
6. Чи є актуальними для сучасного фахівця наведені в ОПП освітні компоненти (навчальні дисципліни)?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
7. Чи відповідають цілі та зміст ОПП предметній області спеціальності 035 Філологія (Українська мова та література)?
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
8. Чи отримані результати навчання допоможуть студентові / випускникові бути конкурентоспроможним на ринку праці?
9. На якому рівні, на Вашу думку, студенти / випускники другого рівня вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» володіють соціальними навиками (soft skills)?

soft skills	високий	достатний	середній	недостатній
робота в команді				
критичне мислення				
стресостійкість				
автономність і відповідальність				
самонавчання				
планування та організація своєї роботи				
комунікація				

10. Чи практична підготовка студентів у визначеній кількості кредитів ОПП сприяє формуванню практичних навичок здобувачів вищої освіти?

- ✓ Так
- ✓ Ні

11. Які додаткові знання та навички Ви хотіли б порекомендувати для здобуття під час навчання здобувачів освіти за ОПП?

12. Чи є в ОПП освітні компоненти (навчальні дисципліни), що не відповідають цілям і змісту ОПП ? Якщо є, то вкажіть їх, будь ласка.

13. Які освітні компоненти (навчальні дисципліни) варто додати до ОПП?

14. Які з дисциплін, запропонованих в ОПП, здобувачі вищої освіти мали б вивчати в більшому чи меншому обсязі?

15. Які пропозиції з метою оптимізації підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» Ви б внесли до ОПП?

**УГОДИ ЩОДО МОЖЛИВОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ
ВИПУСКНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЛОЛОГІЯ»**

ДОГОВІР

про співпрацю

між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича
та Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм

20 жовтня 2021 р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в особі ректора, доктора фізико-математичних наук, професора Петришина Р. І., що діє на підставі Статуту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, з однієї сторони, та Чернівецький обласний краєзнавчий музей в особі директора, кандидата історичних наук Яворської І. Т., що діє на основі Статуту Чернівецького обласного краєзнавчого музею, з другої сторони, (разом Сторони), уклали договір про наступне:

І. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Сторони уклали Договір про здійснення взаємного освітньо-наукового та культурного співробітництва з метою ефективного сприяння розвитку освіти, науки й культури в регіоні, реалізації науково-освітніх програм і проєктів, проведення наукових досліджень, упровадження в освітній процес артефактів про літературу краю, досягнень науки, культури, новітніх форм, методів та засобів навчання, інноваційних технологій; посилення науково-освітнього потенціалу й ролі музеїв (Чернівецького обласного краєзнавчого музею та його філій – Літературно-меморіального музею Юрія Федьковича з музеєм-садибою в смт. Путила, Літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської з музеєм-садибою в с. Димка), проведення спільних виховних заходів, які сприятимуть національно-патріотичному вихованню молоді.

1.2. Сторони домовляються спільно діяти для об'єднання зусиль у розв'язанні завдань і проблем науково-дослідної, навчально-методичної та

організаційно-виховної роботи зі здобувачами вищої освіти та музейними працівниками, обміну досвідом у науковій, навчальній та виховній сферах, у впровадженні інноваційних технологій навчання та презентування інформації, пов'язаної з музейною справою, а також у підготовці магістерських досліджень, які стосуються актуальних питань наукової думки та історії української літератури й української мови на Буковині.

2. ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. Наукова співпраця Сторін передбачас:

а) організацію і спільне проведення теоретичних та експериментальних наукових досліджень у галузях, у яких Сторони мають відповідне напрацювання,

б) виконання спільних наукових проєктів та досліджень, спрямованих на наукове вивчення музейних документів, збереження та популяризацію культурної спадщини, зокрема творчості письменників Буковини, української літературної класики, значущої ролі Буковини в загальнокультурному процесі, використання при цьому широкого спектру інноваційних методів комунікації;

в) розширення рамок діяльності університету й музею в дослідницькій, науково-просвітницькій і видавничій сферах задля актуалізації постатей Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської, сприяння тому, щоб літературно-меморіальні музеї цих письменників стали ще й науково-дослідними центрами з вивчення їх життя, творчості та видання спадщини; залучення до відповідної співпраці музейних працівників та представників університетської науки, в т. ч. студентів, а також залучення провідних викладачів університету до виконання наукових програм музею в якості членів науково-методичної ради;

г) організація та спільне проведення презентацій науково й суспільно резонансних видань, що стосуються розвитку філологічної науки на Буковині; проведення науково-творчих перформенсів, відкритих лекцій,

науково-практичних конференцій, семінарів-практикумів та виставок з участю фахівців, громадсько-культурних діячів та студентської молоді;

д) сприяння поповненню музеїв сучасним науково-дослідним контентом задля розширення їх інтелектуального впливу, участь в оснащенні цих закладів матеріалами сучасного фельдковичезнавства та кобилянськознавства, їх літературного та мовного сегментів, відомостями про діяльність інших значущих учасників літературного процесу на Буковині, у свою чергу отримання представниками університетської науки, в т. ч. здобувачами освітніх послуг доступу до писемних колекцій музеїв задля їх наукового опрацювання й використання у своїй науковій практиці;

е) налагодження стратегічного партнерства з іншими літературними музеями України з метою удоступнення їхніх фондів до науково-освітніх потреб студентської молоді в рамках підготовки нею магістерських досліджень.

2.2. Освітня (навчально-методична) співпраця Сторін передбачає:

а) обмін досвідом в організації освітнього процесу і методичної діяльності, використання комунікаційних можливостей музеїв, пов'язаних із їхньою здатністю передавати інформацію за допомогою реальних предметів безпосередньо чи опосередковано; отож музейні зали можуть стати аудиторіями для проведення занять із визначених тем, що стосуються літератури Буковини, історії розвитку мови, питань ідіостилю буковинських письменників тощо, так само як великі аудиторії університету можуть бути місцем організації музейних пересувних тематичних виставок на постерах, виїзних екскурсій, бесід, що сприяло б розширенню кола музейних прихильників, виявленню серед здобувачів освітніх послуг тих, хто згодом розвиватиме музейну справу на Буковині;

б) обмін досягненнями та обмін інформацією щодо освітніх програм, силабусів з метою покращення підготовки студентів – здобувачів другого магістерського рівня;

в) налагодження відповідного волонтерського руху, позаяк музеї спроможні дати волонтерам зі студентського середовища можливість отримати навички роботи в музеї.

2.3. Співпраця Сторін у **виховній роботі** передбачає:

а) пошук і віднаходження сучасних форм і видів виховної роботи з молодіжною аудиторією, залучення викладачів та студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича і фахівців Чернівецького обласного краєзнавчого музею та його філій до організації і проведення спільних заходів національно-культурного спрямування;

б) реалізацію університету й музеїв як центрів організації дозволя, соціокультурної комунікації, відкриття нових молодих авторів, сприяння у спілкуванні їх із визначними майстрами слова, встановлення контактів між творчими колективами й окремими авторами, гідне представлення лауреатів літературних та літературно-мистецьких премій тощо.

3. СТОРОНИ ДІЇ ДОГОВОРУ

3.1. Договір набирає чинності з дня підписання його уповноваженими представниками Сторін та скріплення печатками Сторін, діє п'ять років з часу підписання.

3.2. Договір може бути пролонгований за письмовою згодою обох Сторін.

3.3. Договір може бути змінений шляхом підписання відповідних документів.

3.4. Договір може бути розірваний за згодою Сторін або на вимогу однієї зі Сторін у письмовій формі в тримісячний термін.

3.5. Договір не містить ніяких фінансових зобов'язань Сторін.

4. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. Зміни та доповнення до цього Договору чинні лише в разі їх письмового оформлення й підписання уповноваженими представниками Сторін.

4.2. Передача прав та обов'язків за цим Договором третім особам без згоди Сторін не допускається.

4.3. Додаткові угоди та додатки до цього Договору є невід'ємними частинами і мають юридичну силу в разі, якщо вони викладені в письмовій формі, підписані Сторонами та скріплені їхніми печатками.

4.4. Договір укладений українською мовою у двох примірниках (по одному для кожної зі сторін), що мають однакову юридичну силу.

5. АДРЕСИ І РЕКВІЗИТИ

Чернівецький національний
університет
імені Юрія Федьковича

Адреса:
м. Чернівці,
вул. М. Коцюбинського, 2,
тел. (0372) 58-48-10

Ректор Петришин Р. І.

Чернівецький обласний
краєзнавчий музей

Адреса:
м. Чернівці,
вул. О. Кобилянської, 28,
тел. (0372) 52-44-89

УГОДА
про співпрацю
між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича
та Інститутом післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області

м. Чернівці

« 4 » січня 2022 р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, в особі ректора, доктора фізико-математичних наук, професора Петришина Р. І., що діє на підставі Статуту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, з однієї сторони, та Інститутом післядипломної педагогічної освіти, в особі в.о.директора, кандидата педагогічних наук, доцента Біляніна Г. І., з другої сторони, (разом Сторони), уклали договір про наступне:

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Визначаючи цю угоду нормативним актом, на підставі якого здійснюватиметься регулювання співпраці, партнерства та надання освітніх послуг сторони домовились про наступне:

1.1 Ця угода укладена на 2022-2027 рр. набуває чинності з моменту її підписання представниками сторін і діє до укладення нової або перегляду діючої.

1.2. Сторонами угоди є:

- Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області;
- Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича.

1.3. Угода визначає узгоджені дії Сторін, спрямовані на співробітництво, партнерство у галузі освіти та науки.

1.4. Угода укладена відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», інших законодавчих актів України, рішень обласної державної адміністрації, обласної ради та власних Статутів.

1.5. Сторони зобов'язуються дотримуватися вимог чинного законодавства України та державних стандартів освіти, принципів соціального партнерства: паритетності представництва, рівноправності сторін, взаємної відповідальності, конструктивності, аргументованості при проведенні переговорів щодо співпраці та укладанні угоди, внесення змін і доповнень до неї, вирішення виробничих питань і врегулювання партнерських відносин, а також дотримання договірних зобов'язань.

1.5. Дія Угоди поширюється на всіх осіб, які знаходяться в трудових правовідносинах з установами, які працюють на виборних та штатних посадах, а також осіб, що навчаються і знаходяться у сфері впливу сторін.

1.7. Зміни, що вносяться чинним законодавством застосовуються без внесення доповнень до Угоди. За необхідності зміни та доповнення можуть вноситися після переговорів Сторін та досягнення згоди.

1.8. Пропозиції кожної із сторін щодо внесення змін і доповнень до угоди розглядаються спільно, відповідні рішення приймаються у 10-денний термін з дня їх отримання іншою стороною.

1.9. Жодна із сторін, що уклали цю угоду, не може упродовж усього терміну дії в односторонньому порядку приймати рішення, що змінюють норми, положення, зобов'язання Угоди.

1.10. Практикувати заслуховування звітів про результати співпраці на засіданнях вчених рад, науково-методичних рад інституцій чинної угоди.

1.11. Сторони домовилися, що при зміні керівника чинність даної Угоди зберігається до укладення нової.

II. ПРЕДМЕТ УГОДИ

2.1. Предметом Угоди є співробітництво Сторін у галузі освіти та науки.

2.2. Основні **напрями** співпраці:

2.2.1. Удосконалення фахової майстерності педагогічних працівників закладів освіти Чернівецької області;

2.2.2. Запровадження в освітній процес новітніх досягнень академічної науки, інноваційних технологій;

2.2.3. Проведення спільних науково-методичних та науково-практичних семінарів, нарад, круглих столів, засідань з актуальних проблем змісту освіти;

2.2.4. Здійснення на базі закладів освіти теоретичних і прикладних досліджень у галузі освіти та науки, їх запровадження у практику освітньої системи, проведення практичних семінарів, круглих столів, нарад, засідань з актуальних проблем змісту освіти;

2.2.5. Організація скоординованої та спільної діяльності в проведенні різноманітних форм наукової та науково-методичної роботи (конференцій, симпозіумів, дослідницьких експедицій, публікації результатів наукових досліджень тощо), обмін науковою літературою;

2.2.6. Організація спеціальних експериментальних науково-методичних педагогічних майданчиків, лабораторій, тимчасових творчих колективів. Розроблення та реалізація програм їх діяльності, в тому числі, запровадження результатів НДР;

2.2.7. Сприяння забезпеченню перепідготовки фахівців за спеціальними освітніми програмами, обміну викладачами, науковими співробітниками та іншими фахівцями;

2.2.8. Організація та впровадження спільних проєктів у галузі наукових досліджень, спільна координація науково-експериментальної та пошуково-дослідницької роботи з учнівською молоддю, науковий супровід діяльності експериментальних майданчиків на базі закладів освіти області, забезпечення систематичного інформування про діяльність експериментальних майданчиків на сайтах ІППОЧО та ЧНУ;

2.2.9. Підготовка, видання та впровадження у практику закладів освіти наукових, науково-методичних рекомендацій, підручників, посібників, програм, методик викладання, монографій, конспектів лекцій, засобів навчання (в тому числі відео - та аудіовізуальних та електронних засобів навчання) та таке інше з грифами та без грифів МОНМС України;

2.2.10. Обмін передовими науковими досягненнями;

2.2.11. Запровадження інших форм співробітництва, незаборонених чинним законодавством України.

2.3. Спільні дослідження та форми співпраці не обмежені зазначеними напрямками і можуть бути розширені в ході спільного наукового співробітництва. Не зазначені в п.2.2. напрями, оформляються додатковими угодами.

III. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН:

3.1. Сторони мають право виступати з ініціативою про внесення змін до цієї Угоди, продовжувати її та здійснювати співробітництво з інших питань у галузі освіти та науки.

3.2. Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області бере на себе **зобов'язання**:

3.2.1. Залучати до викладацької роботи на курсах підвищення кваліфікації викладачів ЧНУ за сумісництвом, з погодинною оплатою праці;

3.2.2. Забезпечувати належні умови для підвищення кваліфікації (стажування) методистів та педагогічних працівників коледжу ЧНУ;

3.2.3. Проводити спільні науково-теоретичні і прикладні дослідження у галузі освіти, впроваджувати їх у практику освітньої системи;

3.2.4. Надавати консультації, допомогу в публікації результатів взаємних досліджень наукових виданнях та здійснювати обговорення матеріалів, що готуються до друку;

3.2.5. Залучати науково-педагогічних працівників ЧНУ (за згодою) до роботи вченої та науково-методичної ради ІППОЧО;

3.2.6. Проводити спільні засідання методичних студій, форумів, круглих столів тощо;

3.2.7. Залучати науково-педагогічних працівників ЧНУ до проведення відбірково-тренувальних зборів переможців III етапу Всеукраїнських

учнівських олімпіад з навчальних предметів з підготовки до ІУ етапу Олімпіад та переможців ІІ туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» з підготовки до ІІІ туру конкурсу.

3.3. Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича бере на себе **зобов'язання**:

3.3.1. Забезпечувати рецензування науково-педагогічними працівниками навчально-методичних напрацювань методистів ІППОЧО та педагогічних працівників закладів освіти області;

3.3.2. Залучати науково-педагогічних працівників ІППОЧО до рецензування бакалаврських та магістерських робіт студентів спеціальностей – дошкільна, початкова та середня освіта;

3.3.3. Надавати можливість вступати до аспірантури ЧНУ штатних працівників ІППОЧО відповідно до чинного законодавства;

3.3.4. Надавати можливість: використовувати наукове обладнання та спеціальні лабораторії (хімії, фізики, біології) для проведення олімпіад, конкурсів;

3.3.5. Обмінюватися інформацією та проводити спільні науково-теоретичні і прикладні дослідження у галузі освіти, впроваджувати їх у практику освітньої системи;

3.3.6. Проводити консультації та спільні обговорення матеріалів за результатами досліджень.

ІV. ОСОБЛИВІ УМОВИ

4.1. Отримані результати у рамках виконання цієї угоди є інтелектуальною власністю кожної сторони, що захищається законом та не можуть бути використані третьою стороною без згоди обох Сторін.

4.2. У випадку реорганізації Сторін права і обов'язки переходять до правонаступника без переукладання Угоди.

4.3. Сторони здійснюють співробітництво на принципах рівноправності, партнерства, взаємоповаги, взаємодопомоги та на інших дипломатичних принципах взаємовідносин.

4.4. Сторони вживають всіх можливих заходів для зміцнення взаємовідносин, розвитку співробітництва та утримуються від дій, які можуть заподіяти шкоди діловій репутації.

4.5. Угоду складено й підписано у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу, один із яких знаходиться у ІППО ЧО, другий – у ЧНУ.

У. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Угода набуває чинності з моменту підписання і діє до прийняття Сторонами рішення про її припинення.

5.2. Угода може бути змінена за погодженням обох Сторін.

5.3. Зміни і доповнення до Угоди оформлюються укладанням додаткових угод.

5.4. Кожна Сторона має право розірвати Угоду, попередивши про це іншу Сторону за два місяці до моменту розірвання.

4. АДРЕСИ ТА РЕКВІЗИТИ СТОРІН

Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
Адреса: вул. М. Коцюбинського, 2
м. Чернівці 58012
Тел.: (0372) 58-48-10,
e-mail: rector@chnu.edu.ua

Інститут післядипломної педагогічної
освіти Чернівецької області
Адреса: вул. І. Франка, 20
м. Чернівці 58001
Тел.: (0372) 52-73-36
e-mail: cv_ipo@ukr.net

Ректор

(посада)

(підпис)

Роман ПЕТРИЦЬКИЙ
(прізвище)

В.о. Директора

(посада)

(підпис)

Григорій БІЛЯНІН
(прізвище)

ДОГОВІР

про співпрацю

між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича та Обласною комунальною установою «Буковинський центр культури і мистецтва» Чернівецької обласної ради

28 лютого 2022 р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в особі ректора, доктора фізико-математичних наук, професора Петришина Р. І., що діє на підставі Статуту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, з однієї сторони, та Обласною комунальною установою «Буковинський центр культури і мистецтва» Чернівецької обласної ради в особі директора Шкрібляка М. М., що діє на підставі Статуту Обласної комунальної установи «Буковинський центр культури і мистецтва», з другої сторони, (разом Сторони), уклали договір про наступне:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Сторони уклали Договір про здійснення взаємного освітньо-наукового та культурного співробітництва з метою ефективного сприяння розвитку освіти, науки й культури в регіоні, реалізації науково-освітніх програм і проєктів, проведення наукових досліджень із залученням артефактів про народну традиційну культуру краю, її новітні зразки, впровадження в освітній процес та інші види діяльності новітніх форм, методів та засобів комунікації, інноваційних технологій, проведення спільних виховних заходів, які сприятимуть національно-патріотичному вихованню молоді.

1.2. Сторони домовляються спільно діяти для об'єднання зусиль у розв'язанні завдань і проблем науково-дослідної, навчально-методичної та організаційно-виховної роботи зі здобувачами вищої освіти і працівниками Буковинського центру культури і мистецтва, обміну досвідом у науковій,

навчальній та виховній сферах, у впровадженні інноваційних технологій навчання тощо.

2. ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. Наукова співпраця Сторін передбачас:

а) організацію і спільне проведення теоретичних та експериментальних наукових досліджень у галузях, у яких Сторони мають відповідне напрацювання,

б) виконання спільних наукових проєктів та досліджень, спрямованих на збереження та популяризацію етнокультурної спадщини Буковини, її наукове вивчення у зв'язках з історією розвитку та функціонування в регіоні української мови, діяльності українських письменників та їхніх колег по перу, представників інших культур, використання при цьому широкого спектру інноваційних методів комунікації (інформаційних, інтелектуальних, аудіо- та відеотехнологій тощо);

в) розширення рамок діяльності університету й Буковинського центру культури і мистецтва в дослідницькій, науково-просвітницькій і видавничій сферах через підготовку та проведення конференцій із краєзнавства (буковинознавства) й видання відповідних матеріалів;

г) організація та спільне проведення презентацій науково й суспільно резонансних видань, що стосуються розвитку філологічної, в т. ч. фольклористичної науки на Буковині; проведення науково-творчих перформенсів, відкритих лекцій, семінарів-практикумів та виставок з участю фахівців, громадсько-культурних діячів та студентської молоді на теми традицій і колективної пам'яті, культурної антропології, історії фольклористики, етнічної та національної самоідентифікації, місця культури Буковини в полікультурних контекстах, етнорегіональних особливостей України та українців, етнічно колоритної літературно-художньої творчості тощо.

2.2. Освітня (навчально-методична) співпраця Сторін передбачас:

а) обмін досвідом в організації освітнього процесу в університеті і методичної діяльності в Буковинському центрі культури і мистецтва, використання комунікаційних можливостей обох закладів; тож зали центру можуть стати аудиторіями для проведення занять із визначених тем, що стосуються літератури Буковини, історії розвитку мови в регіоні, питань ідіостилю буковинських письменників тощо, так само як великі аудиторії університету можуть бути місцем організації пересувних тематичних виставок, виїзних екскурсій, бесід, що сприяло б розширенню знань молодих людей про Буковину як історико-культурний регіон, зацікавленості їх народним мистецтвом і сучасними арт-практиками;

б) обмін досягненнями та обмін інформацією щодо освітніх програм, силабусів з метою покращення підготовки студентів – здобувачів другого магістерського рівня.

2.3. Співпраця Сторін у виховній роботі передбачає:

а) пошук і віднаходження сучасних форм і видів виховної роботи з молодіжною аудиторією, залучення викладачів та студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича і фахівців Буковинського центру культури і мистецтва до організації і проведення спільних заходів національно-культурного спрямування;

б) реалізацію обох закладів як центрів організації дозвілля, соціокультурної комунікації, відкриття нових молодих авторів, сприяння у спілкуванні їх із визначними майстрами слова, встановлення контактів між творчими колективами й окремими авторами, гідне представлення лауреатів літературних та літературно-мистецьких премій тощо.

3. СТОРОНИ ДІЇ ДОГОВОРУ

3.1. Договір набирає чинності з дня підписання його уповноваженими представниками Сторін та скріплення печатками Сторін, діє п'ять років з часу підписання.

3.2. Договір може бути пролонгований за письмовою згодою обох Сторін.

3.3. Договір може бути змінений шляхом підписання відповідних документів.

3.4. Договір може бути розірваний за згодою Сторін або на вимогу однієї зі Сторін у письмовій формі в тримісячний термін.

3.5. Договір не містить ніяких фінансових зобов'язань Сторін.

4. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. Зміни та доповнення до цього Договору чинні лише в разі їх письмового оформлення й підписання уповноваженими представниками Сторін.

4.2. Передача прав та обов'язків за цим Договором третім особам без згоди Сторін не допускається.

4.3. Додаткові угоди та додатки до цього Договору є невід'ємними частинами і мають юридичну силу в разі, якщо вони викладені в письмовій формі, підписані Сторонами та скріплені їхніми печатками.

4.4. Договір укладений українською мовою у двох примірниках (по одному для кожної зі сторін), що мають однакову юридичну силу.

5. АДРЕСИ І РЕКВІЗИ

<p>Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Адреса: м. Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2, тел. (0372) 58-48-10</p> <p>Ректор Детришин Р. І.</p> <p></p> <p>Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Юридичний відділ Начальник </p>	<p>Обласна комунальна установа «Буковинський центр культури і мистецтва» Чернівецької обласної ради Адреса: м. Чернівці, вул. Й. Главки, буд. 1-А, тел. (0372) 52-67-64</p> <p>Директор Шкрібляк М. М.</p> <p></p>
--	---

ДОГОВІР

про співпрацю

між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича
та Приватним вищим навчальним закладом «Буковинський університет»

«10» *чрудне* 2021 р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, в особі ректора, доктора фізико-математичних наук, професора Петришина Р. І., що діє на підставі Статуту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, з однієї сторони, та Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет», в особі президента, доктора філософії з економічних наук, професора Маниліча М. І., що діє на підставі Статуту ПВНЗ «Буковинський університет», з другої сторони (разом Сторони), уклали договір про наступне:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Сторони уклали Договір про здійснення підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних працівників для проведення наукових досліджень та запровадження в навчальний процес надбань передової педагогічної науки, форм, методів та засобів навчання, інноваційних технологій, ознайомлення з науково-методичною літературою з питань філології та вдосконалення змісту освіти; проведення спільних виховних заходів, які сприятимуть національно-патріотичному вихованню.

1.2. Сторони домовляються спільно діяти з метою об'єднання зусиль у розв'язанні завдань і проблем науково-дослідної, навчально-методичної та виховної роботи зі студентами, обміну досвідом у науковій, навчальній та виховній сферах, запровадженні інноваційних технологій навчання, а також при підготовці дисертаційних досліджень. Різнобічна співпраця науковців

повинна сприяти підвищенню їхнього фахового рівня в науковій і практичній діяльності в умовах сучасної ринкової економіки.

2. ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. **Наукова співпраця** Сторін передбачає:

- а) організацію і спільне проведення теоретичних та експериментальних наукових досліджень у галузях, в яких Сторони мають відповідне напрацювання;
- б) виконання спільних наукових проєктів та досліджень;
- в) підготовку та видання спільних наукових публікацій, монографій з результатами спільних наукових досліджень, підручників та навчальних посібників для впровадження найновіших наукових результатів у практику та навчальний процес,
- г) спільне проведення наукових конференцій, семінарів із залученням провідних учених, докторантів, аспірантів та студентів;
- д) обмін досвідом в організації наукової роботи докторантів та аспірантів, залучення професорів обох Сторін до керівництва науковими працями аспірантів та докторантів; організацію стажування аспірантів та докторантів; організацію рецензування та захисту наукових праць;
- е) організацію спільних наукових студентських конференцій, конкурсів та публікацію результатів студентських наукових досліджень, а також виконання інших видів взаємовигідної для Сторін наукової співпраці.

2.2. **Освітня (навчально-методична) співпраця** Сторін передбачає:

- а) обмін досвідом в організації навчального процесу;
- б) обмін інформацією щодо навчальних програм, силабусів з метою покращення підготовки студентів;
- в) залучення професорів та доцентів обох сторін до читання лекцій, спецкурсів, проведення тренінгів студентам, аспірантам, докторантам;
- г) обмін науковими працівниками та студентами в рамках стипендіальних програм;

г) організацію навчальних практик на базі ЧНУ імені Ю. Федьковича та ПВНЗ «Буковинський університет»;

д) організацію стажування, керівництва магістерськими роботами студентів.

2.3. Співпраця Сторін у **виховній роботі** передбачає:

а) залучення студентів ЧНУ імені Ю. Федьковича та ПВНЗ «Буковинський університет» до організації та проведення спільних заходів національно-культурного спрямування тощо;

б) залучення студентів-магістрантів обох закладів до проведення тематичних кураторських годин;

в) співпраця студентських парламентів обох закладів.

3. СТОРОНИ ДІЇ ДОГОВОРУ

3.1. Договір набирає чинності з дня підписання його уповноваженими представниками Сторін та скріплення печатками Сторін і діє до трьох років з часу підписання.

3.2. Договір може бути пролонгований за письмовою згодою обох Сторін.

3.3. Договір може бути змінений шляхом підписання відповідних документів.

3.4. Договір може бути розірваний за згодою Сторін або на вимогу однієї зі Сторін у письмовій формі в тримісячний термін. Припинення Договору набирає чинності через три місяці від повідомлення другої Сторони.

3.5. Договір не містить ніяких фінансових зобов'язань Сторін.

4. ІНШІ УМОВИ

4.1. Сторони зобов'язуються при виконанні цього Договору не зводити співробітництво до отримання лише наявних у ньому умов, підтримувати ділові контакти.

4.2. Передача прав та обов'язків за цим Договором третім особам без згоди Сторін не допускається.

5. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Зміни та доповнення до цього Договору дійсні лише у разі їх письмового оформлення і підписання уповноваженими представниками Сторін.

5.2. Додаткові угоди та додатки до цього Договору є невід'ємними частинами і мають юридичну силу у випадку, якщо вони викладені у письмовій формі, підписані Сторонами та скріплені їх печатками.

5.3. Договір укладений українською мовою у двох примірниках (по одному для кожної зі сторін), що мають однакову юридичну силу.

6. АДРЕСИ І РЕКВІЗИТИ

Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
Адреса
вул. Коцюбинського, 2
м. Чернівці, 58002
тел. (0372) 584811

Приватний вищий навчальний заклад
«Буковинський університет»
Адреса
вул. Дарвіна, 2-А
м. Чернівці, 58002
тел. (0372) 553207

Ректор Петришин Р. І.

президент Матиліч М. І.

ДОГОВІР

про співпрацю

між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича
та Філією акціонерного товариства «Національна суспільна
телерадіокомпанія України» «Чернівецька регіональна дирекція»

м. Чернівці

«22» 03 2022 р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в особі ректора, доктора фізико-математичних наук, професора Петришина Р. І., що діє на підставі Статуту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, з однієї сторони, та Філії акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» «Чернівецька регіональна дирекція» в особі менеджерки Філії Гришин-Гришук О. Б., яка діє на підставі Положення про філію та Довіреності від 07.12.2021 року № 04.1-8/126, з другої сторони, (разом Сторони), уклали договір про наступне:

І. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Сторони уклали Договір про здійснення взаємного освітнього, наукового та культурно-виховного співробітництва з метою ефективного сприяння розвитку освіти, науки та культури в регіоні, реалізації науково-освітніх програм і проєктів, популяризування в медіа-просторі досягнень філологічної науки, діяльності науковців буковинського краю, наукових досягнень молодих учених, творчості українських письменників і тих, хто пробує сили в літературі, та запровадження в освітній процес досвіду мас-медіа, інноваційних технологій, проведення спільних наукових та культурно-виховних заходів, які сприятимуть науково-освітньому та національно-патріотичному вихованню молоді, науково-методичному, інформаційно-аналітичному забезпеченню розбудови інформаційного суспільства.

1.2. Сторони домовляються спільно діяти для об'єднання зусиль у розв'язанні завдань і проблем науково-дослідної, навчально-виховної роботи зі здобувачами вищої освіти, обміну досвідом у науковій, навчальній, культурно-виховній та інформаційній сферах, у запровадженні інноваційних технологій навчання, а також у реалізації спільних проєктів, які стосуються популяризації через мас-медіа актуальних питань розвитку філологічної думки в Україні і на Буковині зокрема, розвитку літератури Буковини як органічної частини загальнонаціонального письменства.

2. БОВ'ЯЗКИ СТОРИН

2.1. Наукова співпраця Сторін передбачає:

- а) організацію і спільне проведення науково-пізнавальних заходів у галузях, у яких Сторони мають відповідне напрацювання;
- б) виконання спільних наукових проєктів та досліджень, які стосуються філологічної, в т.ч. мовленнєвої практики мас-медіа, спеціальної популяризації в сучасному медіапросторі освіти, науки,

художньої літератури й тих, хто працює у них, задля підвищення в суспільстві інтересу й довіри до освіти, науки загалом і до університету як провідної освітньо-наукової інституції Буковини зокрема;

в) участь у спільному творенні та впровадженні через посередництво засобів масової інформації нових навчально-освітніх (профорієнтаційних) проєктів задля розвитку здобувачами освітніх послуг, у т. ч. обдарованими школярами, якомога глибшої зацікавленості у здобутті фахової філологічної освіти різних рівнів;

г) різноманітність спільної діяльності (взаємне консультування фахівців обох сторін, проведення прес-конференцій, допомога мас-медіа у підготовці, в т. ч. редагуванні прес-релізів, організація науково-популярних радіо- і телепередач, надання ілюстративних матеріалів для таких виступів, організація публічних лекторіїв, конкурсів тощо);

д) сприяння отриманню зацікавленими фахівцями обох сторін широкої підготовки в галузі інформації і сучасного стану основних напрямів філології (з акцентом на історії, методології і сучасних проблемах науки), а також виконання інших видів взаємовигідної для Сторін наукової та навчально-методичної співпраці.

2.2. Освітня (навчально-методична) співпраця Сторін передбачає:

а) обмін досвідом в організації освітнього процесу та практичної діяльності Філії акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України»;

б) обмін інформацією щодо освітніх програм, силабусів з метою покращення підготовки студентів – здобувачів другого магістерського рівня;

в) залучення фахівців з обох сторін для читання лекцій, спецкурсів, проведення тренінгів зі студентами та фахівцями мас-медіа;

г) організацію ознайомлювально-пізнавальних практик на базі ЧНУ імені Юрія Федьковича та Філії акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України».

2.3. Співпраця Сторін у виховній роботі передбачає:

а) залучення викладачів та студентів ЧНУ імені Юрія Федьковича і фахівців Філії акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» до організації та проведення спільних заходів національно-культурного спрямування тощо.

3. СТОРОНИ ДІЇ ДОГОВОРУ

3.1. Договір набирає чинності з дня підписання його уповноваженими представниками Сторін та скріплення печатками Сторін, діє п'ять років з часу підписання.

3.2. Договір може бути пролонгований за письмовою згодою обох Сторін.

3.3. Договір може бути змінений шляхом підписання відповідних документів.

3.4. Дострокове розірвання Договору можливе з ініціативи однієї зі сторін, за згодою сторін та в інших випадках, передбачених чинним законодавством України.

3.5. Договір може бути розірваний при взаємному узгодженні або з ініціативи однієї зі сторін при письмовому повідомленні не пізніше, як за один місяць.

3.6. Договір не містить ніяких фінансових зобов'язань Сторін.

4. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. Зміни та доповнення до цього Договору чинні лише в разі їх письмового оформлення й підписання уповноваженими представниками Сторін.

4.2. Передача прав та обов'язків за цим Договором третім особам без згоди Сторін не допускається.

4.3. Додаткові угоди та додатки до цього Договору є невід'ємними частинами і мають юридичну силу в разі, якщо вони викладені в письмовій формі, підписані Сторонами та скріплені їхніми печатками.

4.4. Договір укладений українською мовою у двох примірниках (по одному для кожної зі сторін), що мають однакову юридичну силу.

5. АДРЕСИ І РЕКВІЗИТИ

**Чернівецький національний
університет
імені Юрія Федьковича**

вул. Коцюбинського, 2,
м. Чернівці, Україна
тел. (0372)58-48-10

**Філія АТ «НСТУ»
«Чернівецька регіональна
дирекція»**

вул. Головна, 91-А, м. Чернівці,
Україна
ЄДРПОУ 40020724
р/р
UA668201720343210001001092129
в Державна казначейська служба
України, м. Київ

ДОДАТОК 4

ЗРАЗКИ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

РОЗГОРНУТИЙ ПЛАН-КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Тема: **ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ ДІЄСЛІВНОГО ТИПУ**

Підготувала студентка 602 групи
спеціальності 035 Філологія
Франчук Богдана Русланівна

Керівник практики –
проф. Шабат-Савка С. Т.

Чернівці
2024

Навчальна дисципліна: «Сучасна українська мова (Синтаксис, ч. II)»

Змістовий модуль 1. Синтаксис односкладного й неповного речення

Курс: IV, **група:** 403, **освітньо-професійна програма:** «Українська мова та література», **спеціальність:** 035 Філологія, **рівень вищої освіти:** перший бакалаврський

Дата: 03.09.2024

Час проведення: 13⁰⁰ – 14²⁰

Тема: Односкладні речення дієслівного типу

Епіграф: ... *Вірмо в Матір, у вербу над ставом,
вічність сліду од свого порога,
в шлях чумацький, кобзареву славу...*

Г. Петрук-Попик

Мета лекції:

1) **навчальна** – систематизувати вивчене про односкладні речення в сучасній українській мові; схарактеризувати формально-граматичні, семантичні та комунікативні параметри односкладних речень дієслівного типу; визначити їхні структурно-семантичні різновиди та функційно-стильові особливості; сформувати навички аналізу синтаксичних конструкцій;

2) **розвивальна** – розвинути культуру мовлення та навички індивідуальної самоорганізації;

3) **виховна** – викликати зацікавленість дисципліною; умотивувати необхідність знань сучасної української мови.

План навчального заняття

1. Організація студентів до навчально-професійної діяльності (до 5 хв).

1.1 Вітання зі студентами.

1.2 Перевірка присутності та готовності до заняття студентів і навчальної аудиторії.

2. Повідомлення теми заняття, мотивація до навчально-професійної діяльності (5-8 хв).

2.1 Створення проблемної ситуації до визначення теми лекційного заняття.

2.2 Ознайомлення з планом заняття.

2.3 Повідомлення рекомендованої літератури.

3. Розкриття основних положень теми за поданим планом лекції (55-60 хв).

3.1 Опрацювання питання *«Загальні ознаки дієслівних односкладних речень»*.

3.2 Опрацювання питання *«Означено-, неозначено-, узагальнено-особові речення: засоби вираження головного члена, структурно-семантичні різновиди та функційно-стильові особливості»*.

3.3 Опрацювання питання *«Структура, семантика і функційний потенціал безособових речень»*.

3.4 Опрацювання питання *«Структурно-семантичні типи інфінітивних речень»*.

4. Висновок та підбиття підсумків (5-7 хв).

4.1 Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу.

4.2 Організація позааудиторної самостійної роботи студентів (оголошення завдання для самостійної роботи).

План лекції

1. Загальні ознаки дієслівних односкладних речень.

2. Означено-, неозначено-, узагальнено-особові речення: засоби вираження головного члена, структурно-семантичні різновиди та функційно-стильові особливості.

3. Структура, семантика і функційний потенціал безособових речень.

4. Структурно-семантичні типи інфінітивних речень.

Ключові терміни та поняття: односкладне речення, головний член речення, означено-особове речення, неозначено-особове речення, узагальнено-особове речення, безособове речення, інфінітивне речення.

Міжпредметні зв'язки:

✓ Загальне мовознавство (виокремлення односкладних дієслівних речень в системі української мови).

✓ Українська література (прикладні речень взято з художніх творів).

Навчально-методичне забезпечення: мультимедійні засоби.

Рекомендована література

Основна

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К.: Либідь, 1992. 224 с.
3. Горяний В. Д. Синтаксис односкладних речень: посібник для вчителів. К.: Рад. школа, 1984. 128 с.
4. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Синтаксис сучасної української мови: Схеми і таблиці. Чернівці, 2003. 160 с.
5. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
6. Коваль Л. М. Семантико-синтаксична основа головного компонента односкладних речень в українській мові: монографія. Вінниця: ФОП Корзун, 2015. 320 с.
7. Маркітантова В. Ю. Дискусійні питання теорії інфінітивних речень у сучасному мовознавстві. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: Філологічні науки. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 18. С. 14–16.
8. Межов О. Г. Специфіка семантико-синтаксичної організації безособових та інфінітивних односкладних конструкцій. *Філологічні студії*. 2013. Вип. 9. С. 284–291.
9. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. К.: Наук. думка, 1996. 324 с.
10. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. К.: Вища шк., 1994. 670 с.
11. Шабат-Савка С. Т., Антофійчук А. М., Тесліцька Г. І. Односкладні речення в сучасній українській мові: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 124 с.
12. Шабат-Савка С. Т., Максим'юк О. В., Шатілова Н. О. Пунктуація української мови: навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 240 с.
13. Шабат-Савка С. Т. Суб'єктоцентризм семантичної структури односкладного речення: шкільний дискурс. Сучасна філологія: тенденції та пріоритети розвитку: Міжнародна

науково-практична конференція, м. Одеса, 21–22 травня 2021 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 38–41.

14. Шульжук К. Ф. Синтаксис сучасної української мови. К.: Альмамагер, 2004. 408 с.

Допоміжна

1. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст: вибрані праці. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.

2. Замкова Т. Односкладні речення як засіб репрезентації внутрішнього мовлення у структурі поетичного тексту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Лінгвістика. Херсон, 2008. Вип. 7. С. 86–89.

3. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Вінниця, 2003. С. 333–437.

4. Практичні завдання з синтаксису сучасної української мови: Односкладні речення / Укл.: Н. В. Гуйванюк, А. М. Агафонова, С. Т. Шабат. Чернівці: Рута, 2001. 51 с.

5. Синявський О. Норми української літературної мови. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 368 с. Репринт з видання 1931 р. (Серія «Українська граматична класика»)

6. Слинько І. І. Парадигматика простого речення української мови (односкладне речення). *Мовознавство*. 1980. № 3. С. 22–29.

7. Слинько І. І. Чи є односкладні речення? *Мовознавство*. 1985. № 4. С. 48–53.

8. Шевельов Ю. До питання прогенезу та природу називних речень. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2012. 135 с.

9. Шинкарук В. Категорії модусу і диктуму у структурі речення: Монографія. Ч., 2002. 272 с.

10. Ющук І. П. Українська мова. К.: Либідь, 2003. С. 405–418.

Спосіб активізації уваги студентів: уживання займенників «ми з вами», «нам»; дієслів в 1-ій особі множини (*запишімо, перейдемо, зауважмо, розглянемо*) і в наказовому способі (*зверніть увагу, занотуйте*)

Зміст викладу лекційного матеріалу

1. Організація студентів до навчально-професійної діяльності (до 5 хв).

1.1 Вітання зі студентами.

– Добрий день, шановні студенти!

1.2 Перевірка присутності та готовності до заняття студентів і навчальної аудиторії.

– Прошу старосту групи відмітити відсутніх сьогодні на парі й передати журнал на підпис.

2. Повідомлення теми заняття, мотивація до навчально-професійної діяльності (5-8 хв).

2.1 Створення проблемної ситуації до визначення теми лекційного заняття.

– Звернімо увагу на епіграф нашого заняття. Яку думку висловлює автор у цих словах?

– Визначте граматичну основу цього речення. Чим вона виражена? Чим виражений присудок? (*Дієсловом I особи множини*)

– Отже, сьогодні ми розглянемо різновиди речень, предикативний центр яких представлений лише одним головним членом. Тема нашого лекційного заняття – «Односкладні речення дієслівного типу».

2.2. Ознайомлення із планом заняття.

– Запишімо план лекції, який складається з чотирьох питань:

1. *Загальні ознаки дієслівних односкладних речень.*

2. *Означено-, неозначено-, узагальнено-особові речення: засоби вираження головного члена, структурно-семантичні різновиди та функційно-стильові особливості.*

3. *Структура, семантика і функційний потенціал безособових речень.*

4. *Структурно-семантичні типи інфінітивних речень.*

2.3. Повідомлення рекомендованої літератури.

– Зараз на слайді презентації ви бачите список рекомендованої літератури до теми, якою зможете користуватися під час підготовки до практичного заняття. Прошу занотувати або зробити фото.

Завдання окреслені та зрозумілі, а тому переходимо до розгляду першого питання «Загальні ознаки дієслівних односкладних речень».

3. Розкриття основних положень теми за поданим планом лекції (55-60 хв).

3.1 Опрацювання питання «Загальні ознаки дієслівних односкладних речень».

– Отже, як ви пам'ятаєте з попередніх лекцій, на сучасному етапі розвитку синтаксису односкладне речення вилучають як самостійну синтаксичну одиницю, виокремлену за способом вираження предикативності поряд із дво-складними конструкціями. В українській мові всі односкладні речення поділяємо на іменні та дієслівні.

Дієслівними односкладними реченнями є речення, в яких мова йде про дію, діяч або виконавець якої не вербалізований (словесно не виражений). Основними ознаками таких речень є:

- 1) наявність єдиного головного члена речення;
- 2) особливість вираження предикативності (виявляється тільки у формах єдиного головного члена;
- 3) наявність власної структурної схеми;
- 4) наявність парадигми;
- 5) членованість;
- 6) інтонаційне оформлення та ін.

Дію в односкладних дієслівних реченнях реалізують такі структурно-семантичні типи:

- 1) означено-особові речення;
- 2) неозначено-особові речення;
- 3) узагальнено-особові речення;
- 4) безособові речення;
- 5) інфінітивні речення.

3.2 Опрацювання питання «Означено-, неозначено-, узагальнено-особові речення: засоби вираження головного члена, структурно-семантичні різновиди та функційно-стильові особливості».

Означено-особові – це такі односкладні безпідметові речення, головний член яких виражений дієсловом, що особовим закінченням вказує на означену (конкретну) особу: *Славте землю і весну, славте країну молоду* (П. Кордун).

Стою і на душі пропливають тривожні болі (Л. Костенко). До засобів вираження головного члена означено-особових речень належать:

- грамема 1-ї особи однини теперішнього часу дійсного способу;
- грамема 1-ї особи множини теперішнього часу дійсного способу;
- грамема 2-ї особи однини майбутнього часу дійсного способу;
- грамема 1-ї особи множини наказового способу;
- грамеми 2-ї особи однини і множини наказового способу.

Означено-особові речення мають такі структурно-семантичні типи реалізації:

- **відмінювано-дієслівний**, головний член якого виражений особовою формою дієслів дійсного (теперішнього чи майбутнього часу) чи наказового способу: Стою на самотній кручі і стежу за пліном хмар (Т. Севернюк); Блискачками пожежами небо обмережимо (І. Жиленко);

- **відмінювано-інфінітивний**, головний член якого виражений особовим дієсловом та інфінітивом: І смерть мовчанням можеш перейти, ступити в пекло з приятного раю (Т. Севернюк); Кинем красти, кривдити, грішити (І. Жиленко);

- **зв'язково-іменний**, головний член виражений дієслівною зв'язкою та іменною частиною мови: Будь обережний в подумках своїх (Т. Севернюк).

Використання односкладних означено-особових речень у мовленні засвідчує динамічність висловлення, а також сприяє уникненню повторення тих самих членів речення, виражених займенниками.

Односкладні неозначено-особові речення – це синтаксичні конструкції, головний член яких виражений дієсловом 3-ї особи множини теперішнього чи майбутнього часу або ж формою множини минулого часу і називає дію, здійснювану неозначеними особами: Багато таких суден тепер списують, ріжуть, вантажать на платформи й відправляють на металургійні заводи (О. Гончар).

3-поміж найтиповіших комунікативних ситуацій, у яких можна експлікувати причину невизначеності суб'єкта, виокремлюємо такі:

1) суб'єкт невідомий нікому і не може бути визначеним ні мовцем, ні співрозмовником: Кажуть, що ми народ мрійників (О. Гончар); Недарма бузьків у народі називають священними (Б. Харчук);

2) суб'єкт не названо з певних причин: Україну шантують, залякують територіальними претензіями (О. Гончар); Мене любили, я любив – і це найбільше в світі щастя (М. Стельмах);

3) суб'єкт підказується мовленнєвою ситуацією: Весною в селі встають рано (Г. Тютюнник); Розстріляли його на світанні за селом у глибокім рові (В. Симоненко);

4) суб'єктом виступає мовець, який із певних причин вдається до неозначеної форми висловлення, напр.: Тут тебе завжди чекають (Розм.). Такі речення використовують у фатичному дискурсі для увиразнення ввічливості та гостинності.

Виконувач дії в таких конструкціях перебуває на задньому плані; важливою є виконувана ним дія, напр.: Везли людей на заслання (А. Тесленко); Цінять його на службі, це правда (О. Гончар).

До структурно-семантичних типів неозначено-особових речень належать:

✓ **відмінювано-дієслівні конструкції**, головний член яких виражений дієсловами третьої особи множини теперішнього чи майбутнього часу або у формі множини минулого часу: Уже збирають урожай; Мені принесли листа (Розм.);

✓ **відмінювано-інфінітивні конструкції**, головний член яких представлений відмінювано-інфінітивною формою з фазисними чи модальними дієсловами, напр.: Скоро почнуть сіяти; У газетах люблять перебільшувати (Розм.);

✓ **зв'язково-іменні конструкції**, головний член складається з дієслова-зв'язки та іменної частини, пор: Після цієї події до вас стануть прихильнішими; До нього були уважними та ввічливими (Розм.).

Односкладні узагальнено-особові речення – це конструкції, дія яких стосується узагальненої особи в будь-який

момент часу, тобто «мислиться узагальнено», а головний член виражений дієсловом в різних особових формах (2-й особі однини та множини, 1-й особі множини, у 3-й особі множини теперішнього та майбутнього часу дійсного способу, грамемами наказового способу).

В односкладних узагальнено-особових реченнях можуть бути зреалізовані модальні значення повинності, неможливості, недоцільності, застереження та виражені такі комунікативні ситуації:

а) загальне судження, узагальнений висновок, безвідносний до місця й часу: *Давніх друзів не забувають, а при горі споминають* (Нар. тв.); *Решетом воду не носять* (Нар. тв.);

б) суб'єктивність думок, інтимність переживань чи настроїв: *Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод не спинить вас!* (І. Франко). *Трапляється так, що сидиш поміж інших, наче й друзі, але нічого спільного з ними не маєш* (Я. Мельник). Такі речення відтворюють узагальнені умовиводи автора на основі життєвого досвіду, власних спостережень, а дія, виражена в них, втрачаючи прямий стосунок до мовця, набуває узагальненого значення.

Головний член односкладних узагальнено-особових речень має різні засоби вираження:

1) дієслово 2-ої особи однини теперішнього чи майбутнього часу дійсного способу (найбільш типова форма вираження головного члена): *На кожний гук не одгукнешся* (Нар. тв.);

2) дієслово 2-ї особи однини чи множини наказового способу: *Не питай старого, а бувало* (Нар. тв.);

3) дієслово 1-ї особи множини дійсного способу теперішнього чи майбутнього часу: *Поживемо – побачимо* (Нар. тв.);

4) дієслово 3-ї особи множини: *Дарованому коневі в зуби не дивляться* (Нар. тв.).

Основне призначення узагальнено-особових речень – вираження незалежної ознаки (дії), що приписується узагальненому діячеві та є позачасовою, не пов'язаною конкретно з моментом мовлення. Позачасовість слугує основою розрізнення трьох структурних підтипів узагальнено-особових речень, серед яких:

✓ **відмінювано-дієслівні**, у яких головний член представлений дієсловами 2-ї особи (рідше 1-ї чи 3-ї) однини й

множини дійсного способу чи формою наказового способу, напр.: *Багато будеш знати – швидко постарієш* (Нар. тв.);

✓ **відмінювано-інфінітивні речення**, в яких основні елементи значення головного члена представлені роздільно (двома лексичними одиницями): дія названа інфінітивом, а вказівка на її узагальнений характер та позачасове значення зосереджена у відмінюваній дієслівній формі допоміжного компонента, а отже, головними членами такого типу узагальнено-особових речень слугують допоміжні дієслова 2-ої особи однини наказового способу та інфінітиви, пор.: *Хочеш їсти калачі – не лежи на печі* (Нар. тв.);

✓ **зв'язково-іменні речення**, для яких характерна аналітичність головного члена: ознака названа в іменній частині, а граматичне значення віднесеності її до узагальненого діяча, до особи та позачасовість виражені відповідними особовими формами дієслова-зв'язки: *Двічі молодим не будеш* (Нар. тв.).

3.3 Опрацювання питання «Структура, семантика і функційний потенціал безособових речень».

– Перейдімо до розгляду третього питання «Структура, семантика і функційний потенціал безособових речень».

Безособові речення – це найуживаніша група односкладних речень, які виражають дію або стан, що існують незалежно від особи чи носія стану, а віднесені до моменту мовлення: *Світало по-березневному рано* (З. Тулуб).

Грамматичну форму головного члена односкладних безособових речень складають:

а) вираження незалежної ознаки – дії чи стану;

б) маркування неспіввіднесеності дії з діячем, невідповідності ознаки до особи, відношення ознаки до моменту мовлення;

в) формальний показник цих значень – форма безособовості: 3-тя особа однини минулого часу середнього роду.

Саме ці особливості односкладних безособових речень зумовляють виокремлення структурно-семантичних підтипів, серед яких:

а) **дієслівного типу**:

✓ власне-безособові – безособові речення, головний член яких виражений безособовим дієсловом: *Звечоріло, зірки*

проступали на небі (О. Гончар);

✓безособові речення, головний член яких виражений особовим дієсловом у безособовому вжитку (найпоширеніші в сучасній українській мові): Смоктало під грудьми від голоду (З. Тулуб);

✓безособові речення, головний член яких виражений безособовими формами на *-но*, *-то*: Віконця замуровано морозом (Панас Мирний); Ой у полі жито копитами збито (Нар. тв.).

б) прислівниково-іменного типу:

✓безособові речення, головний член яких виражений предикативними прислівниками: Ставало вогко й холодно (М. Коцюбинський);

✓безособові речення, головний член яких виражений предикативними словами типу *жаль*, *біда*, *гріх*, *шкода* (*жаль*), *шкода* (*марно*), *охота*, *час*, *страх*, *сором*, *досада*, *час*, *пора* та ін. (слова категорії стану): Мені стало себе шкода (П. Панч); Матері кожної дитини жаль (Розм.);

✓безособові речення, головний член яких виражений предикативними словами типу *можна*, *треба*, *слід*, *варто*, *необхідно*, *доцільно* та ін.: Йому все можна (Розм.);

✓безособові речення, головний член яких виражений заперечними предикативними словами *немає* та ін.: У гаю, гаю вітру немає (Т. Шевченко).

Безособові речення можуть містити різноманітну інформацію, а саме:

а) повідомлення про стихійні явища, стани та процеси в навколишньому середовищі, напр.: Незабаром мало світати (О. Кобилянська);

б) настрої, відчуття, переживання людини незалежно від її волі, напр.: В голові у Соломії розвиднілось (М. Коцюбинський);

в) модальні значення бажання чи небажання, напр.: Хотілося залізти в найдавший куток канапи, поруч із Валею або й Алею, і слухати (Ю. Смолич);

г) успіх чи неуспіх, певний внутрішній стан особи, напр.: Мирославі ще якось щастило (А. Головка);

г) наявність чи відсутність деяких кількісних змін, явищ або станів у навколишньому середовищі, напр.: Бракує арфі струн, співцеві слів (Леся Українка).

3.4 Опрацювання питання «**Структурно-семантичні типи інфінітивних речень**».

– Четверте питання нашої лекції – «*Структурно-семантичні типи інфінітивних речень*».

Інфінітивні речення – це односкладні речення з головним членом, вираженим граматично незалежним від інших членів інфінітивом: *Ох, де б того холодочку взяти, хоч на хвилиночку під нього свою голову притулити* (Панас Мирний).

З урахуванням морфологічних засобів вираження головного члена серед інфінітивних речень виокремлюють:

1. **Власне-інфінітивні** (з часткою *би* (*б*) чи без неї), напр.: *Мені б молебень відслужити* (Л. Костенко); *Уломи ж, моя Доле, хоч отую ожину, щоб собі промести, по снігу провести хоч маленьку стежину!* (Леся Українка):

а) з інфінітивним головним членом без частки *би* (*б*), що виражають модальні відтінки:

- необхідності, неможливості, наявності / відсутності дії чи стану: *Творити світ, а не вклонятись світу* (А. Малишко);

- сумніву, вагання щодо доцільності чи необхідності дії (стану), названої інфінітивом: *Та й що картатися словами, люба?* (Леся Українка);

- спонукання: наказ, просьба, порада, побажання, заклик до виконання (невиконання) певної дії: *Тобі вести людей* (О. Гончар);

б) з інфінітивним головним членом із часткою *би* (*б*), що має семантику:

- бажаності дії, побоювання чи застереження щодо здійснення/нездійснення дії, напр.: *Покласти б голову в коліна... Відчутти б руку на чолі...* (В. Еллан-Блакитний);

- оцінки здатності або схильності до дії тощо, пор.: *Голос мав сопранний, йому б у церковному хорі пускати попід куполи херувимські голуби* (Р. Федорів).

2. **Інфінітивно-іменні** із значенням об'єктивної немичності:

- з дієсловами *бути*, (*не*) *бувати*: *Де б йому іще бути* (В. Шкляр); *Цьому, хлопче, не бувати* (Ю. Мушкетик);

- зі зв'язкою *бути* та субстантивом: *Старому бути за суддю* (І. Багрянний); *Двічі молодим не бути* (Народна творчість).

4. Висновок та підбиття підсумків (5-7 хв).

4.1 Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу.

– Отже, сьогодні ми з вами розглянули важливу тему «Односкладні речення дієслівного типу» та з'ясували, що такими реченнями вважаємо ті, в яких мова йде про дію, діяч або виконавець якої не вербалізований.

4.2 Організація позааудиторної самостійної роботи студентів (формулювання завдань для самостійної роботи)

Завдання для самостійного опрацювання

1. Опрацювати теоретичний матеріал та узагальнити його в таблиці «Односкладні речення дієслівного типу».
2. Скласти або виписати з художньої літератури приклади односкладних речень дієслівного типу.
3. Скласти усний твір-роздум про сутність життя людини на землі (10-15 речень), використовуючи односкладні речення.

Питання для контролю / самоконтролю знань студентів

1. Сформулюйте визначення дієслівних односкладних речень.
2. Назвіть основні структурно-семантичні різновиди односкладних речень дієслівного типу.
3. Перелічіть засоби вираження головного члена в означено-особових реченнях.
4. Наведіть приклади речень до кожного структурно-семантичного типу, який реалізує означено-особові речення.
5. Які речення називають неозначено-особовими?
6. Для яких односкладних речень характерним є перебування виконавця дії на задньому плані, а важливою є виконувана ним дія?
7. Який тип односкладних дієслівних речень широко представлений у прислів'ях та афористичних висловленнях?
8. Схарактеризуйте структурні підтипи узагальнено-особових речень.

9. До якого типу односкладних дієслівних речень належать речення, головний член яких виражений формою на *-но, -то*?

10. З'ясуйте семантику безособових речень.

11. Сформулюйте визначення інфінітивних односкладних речень.

12. Наведіть приклади інфінітивно-іменних односкладних речень.

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Тема: **ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ ДІЄСЛІВНОГО ТИПУ:
ОЗНАЧЕНО-, НЕОЗНАЧЕНО- ТА
УЗАГАЛЬНЕНО-ОСОВОБІ КОНСТРУКЦІЇ**

Підготувала
студентка 602 групи Франчук Б. Р.

Керівник практики –
проф. Шабат-Савка С. Т.

Чернівці
2024

Навчальна дисципліна: «Сучасна українська мова (Синтаксис, ч. II)»

Освітньо-професійна програма: «Українська мова та література», **спеціальність:** 035 Філологія, **рівень вищої освіти:** перший бакалаврський

Змістовий модуль 1. Синтаксис односкладного й неповного речення

Тема: Односкладні речення дієслівного типу: означено-, неозначено- та узагальнено-особові конструкції

План практичного заняття

1. Загальні ознаки дієслівних односкладних речень.
2. Засоби вираження головного члена в означено-особових реченнях.
3. Структурно-семантичні типи неозначено-особових речень.
4. Функційно-стильові особливості узагальнено-особових речень.

I. Обговорення теоретичних питань

Завдання 1. Репродуктивна фронтальна бесіда (усна вступна вправа). Дайте визначення поняттю «односкладні дієслівні речення». Перелічіть основні ознаки таких речень. Чим відрізняються дієслівні та іменні односкладні речення?

II. Діагностика глибини засвоєння студентами навчальної інформації

Завдання 2. Відкритий мікрофон (усна пробна вправа). Назвіть структурно-семантичні типи односкладних дієслівних речень та наведіть приклади, щоб проілюструвати засіб вираження головного члена. (Студенти, яким передадуть уявний мікрофон, повинні назвати будь-який тип односкладних дієслівних речень (або їхній підтип) та навести приклад, напр.: неозначено-особове речення (Кажуть, що ми сміливий народ)).

Завдання 3. Робота з текстом (письмова індивідуальна тренувальна вправа). Перепишіть означено-особові речення,

установить основні засоби морфологічного вираження головного члена, виведіть структурні моделі односкладних конструкцій.

1. Підніми з глибин своїх зірки. Заяскрій круг мене, зазеркалься. Одягни мене в свої шовки, закружи мене в своєму вальсі (І. Жиленко). 2. Тихим жалем за листям опалим сумовито холону одна, то букетом спашну небувалим на зимовій гравюрі вікна (І. Драч). 3. Простіть мені. Простіть і не мені, бо я тепер інакша, не колишня (К. Пасічна). 4. Ой, живу впівголосу, впівсили. Відкладаю щастя – на коли? (Л. Костенко). 5. В затінку чуда. В світлі надії так і живемо. Веснам радієм (І. Жиленко). 6. Блисками-пожежами небо обмережимо (В. Чумак). 7. В час, коли за віконечком сніг, у старенькім картатім жилеті буду жити на радість поетам і малцям казки бубоніть (І. Жиленко). 8. Не одрікайся від своєї долі, вона тебе обрала – не її (М. Лазарук). 9. А то знайдем нову стежину в полях і обійдемо світ (І. Жиленко). 10. В сонці купайтеся, з хмарами грайтеся, жемчуги сійте свої, росами сійтеся, щастям засмійтеся, пісні веселі мої! (Д. Загул).

Завдання 4. Робота в парах (колективна тренувальна вправа). Схарактеризуйте неозначено-особові речення за структурою головного члена, визначте відмінювано-дієслівний, відмінювано-інфінітивний чи зв'язково-іменний підтип. Самостійно складіть неозначено-особові речення, представивши їхні структурно-семантичні підтипи.

1. Варили із кропом борщі, золоті і червоні (І. Жиленко). 2. Скільки про щастя говорять, а його так мало на світі (М. Стельмах). 3. Після попередніх провалів затіяли цього разу, – знову в Чигирині, заповідному місті, – звести атомну електростанцію, тобто ще один Чорнобиль на Дніпрі, в густонаселеному районі (О. Гончар). 4. Кажуть, що ми народ мрійників (О. Гончар). 5. Поорали, посіяли, зняли яблука й сливи, викопали буряки, бараболі, порубали капусти (У. Самчук). 6. Здавен тут люблять куліш їсти більше, ніж борщ або гарбузову кашу (Є. Гуцало). 7. До нього були уважними, поважали за безкорисливість і турботу (Розм.). 8. В кузню його приймуть, а на нього ж громада щось даватиме? (Є. Гуцало). 9. Покромсали життя моє на частки, на тьмяну січку слів і

суєти (Л. Костенко). 10. Ранком вивели їх з казарми на двір і розставили лавами (Панас Мирний).

Завдання 5. Проблемне завдання (письмова індивідуальна творча вправа). Прочитайте афоризми Григорія Сковороди, що побудовані за схемою односкладних узагальнено-особових речень. Визначте головний член, указавши засіб його вираження. Запропонуйте тематику творчих робіт за поданими повчальними виразами українського мислителя. У виділених реченнях визначте частиномовну належність кожного слова, за допомогою символічних позначок установіть їхню структурну схему.

1. Більше думай і тоді вирішуй. 2. Бери вершину і мати-меш середину. 3. З видимого пізнавай невидиме. 4. Визнай смак не по шкарлупі, а по ядру. 5. Пізнаєш істину – відійде тоді у кров твою сонце. 6. Не за обличчя судить, а за серце. 7. *Не називай солодким те, що породжує гіркоту.* 8. На новий путівець шукай нові ноги. 9. Збери всередині себе свої думки і в собі самому шукай справжніх благ. 10. *Копай всередині себе криницю для тої води, яка зростить і твою оселю, і сусідську.*

Завдання 6. Інтерактивна вправа «Займи позицію» (тренувальна). У групах виконайте тести, обравши одну правильну відповідь. Прозвігуйте про результат роботи, аргументуючи свої відповіді на основі теоретичних знань про структурно-семантичні різновиди та функційно-стильові особливості означено-, неозначено-, узагальнено-особових односкладних речень.

1 група

1. Указати ряд з односкладним реченням дієслівного типу.

1. Бажав би я, мій рідний краю, щоб ти на волю здобувавсь, давно сподіваного раю від себе власно сподівався (П. Грабовський).

2. Я не вірші пишу, то душа розмовляє з світами (Т. Севернюк).

3. Стою під кленом біля джерела – у серці йдуть пісні привітні. Поміж березами дівча іде у хусточці блакитній (М. Стельмах).

4. Не ходи у сад сонливий ти ніколи уночі: там шепоче клен журливий, світить місяць чарівливий, тихо в небі ідучи (С. Черкасенко).

5. Немає хмар... нема куди сховатись...Нема! (Т. Севернюк).

2. Указати односкладне речення, що слугує предикативною частиною складносурядної конструкції.

1. В тумані лунко плещуть весла, ріка прокинулася од сну (М. Стельмах).

2. На шляху усе зметем – не спинити з гір потока (С. Черкасенко).

3. Скажу Україна – і дихає сад, й парує рілля (Т. Севернюк).

4. Слова – без барв, а почуття – давно погашені огні в душі моїй (П. Грабовський).

5. Ніколи не позбудуся думок, що без любові можна жити (Г. Саблук).

3. Указати односкладне означено-особове речення.

1. Криницею стану в степу золотому, пшеницею ярою туго наллюся, явірком зросту біля нового дому, у пісні солдатській в поході озвуся (М. Стельмах).

2. Не будь тією людиною, що догори щетиною (Народна творчість).

3. Від поконвіку нас повчали і нині раду подають, щоб люди злодіїв прощали, – хай ближніх дальш собі цькують (П. Грабовський).

4. Нещасний той, хто не зберіг завзятого юнацтва мрії, хто міцно тримати не міг огню збавенної надії (П. Грабовський).

5. Учителя і дерево пізнають з плодів (Народна творчість).

4. Визначити рядок із неозначено-особовим реченням.

1. Мов сопілки завелись у грудях враз (М. Старицький).

2. Соняшники вже порізано, повимолочено дрючками або качалкою (Є. Гуцало).

3. Дарованому коневі в зуби не дивляться (Народна творчість).

4. Аби тільки ви нас чекали завжди край воріт! (Б. Олійник).
5. Стали спускатися в темний яр, звідки повіяло холодом і проваллям (Г. Тютюнник).

5. Визначте односкладне узагальнено-особове речення.

1. Земля Вітчизни, квітни і живи! (Л. Костенко).
2. Не беріть гріха на душу, бо не буде щастя (Г. Тарасюк).
3. Вам призначено скалу сесю розбить (І. Франко).
4. Крізь темний бір до ясних зір прорубую дороги (Б. Лепкий).
5. Вовка ноги годують (Народна творчість).

6. Визначити ряд з односкладним узагальнено-особовим реченням, що входить до структури складного речення.

1. На чужому горбі в рай не зайдеш (Народна творчість).
2. Богу молися, а до берега гребися (Народна творчість).
3. Люби свій край і дорожи ним вічно (О. Підсуха).
4. Бога взивай, а рук прикладай (Народна творчість).
5. Не заглядайся на чужих жінок, бо свою згубиш (Народна творчість).

7. Визначити ряд зі складним безсполучниковим реченням, предикативні частини якого слугують односкладними неозначено-особовими конструкціями.

1. У тридцять три розіп'яли Христа, розіп'яли у тридцять третім Україну (В. Василяшко).
2. Наші їдуть, ваші йдуть, наші ваших підвезуть (Народна творчість).
3. Відібрали в мене шаблю і пістолі (Л. Костенко).
4. Всі кажуть: кохання – дарунок долі. Якої долі? Доброї чи злої? (Ю. Мушкетик).
5. Учися мудрості в Тараса, у Лесі мужності учись! (Л. Дмитерко).

8. Установити односкладне неозначено-особове речення, головний член якого виражений дієсловом у формі множини минулого часу дійсного способу.

1. У сірості січнева днина, немає снігу, хмари заблукали (Г. Саблук).

2. Батьків у колгосп заганяли, Сибірами лякали. Били тата, маму тягли до криниць (І. Вихованець).

3. Минулись стрічі вечорові, минувся щебет солов'їв (М. Стельмах).

4. І червоні чоботи муляють (Народна творчість).

5. Женці прибрались до пори, спинились щибети жіночі, і плач, і регіт дітвори (П. Грабовський).

9. Указати односкладне означено-особове речення, головний член якого виражений 2-ю особою однини наказового способу.

1. Рубайте добре цю підлоту, щоб не сидів на шиї пан (М. Стельмах).

2. Українці, браття милі, відгукніться, де ви є (П. Грабовський).

3. Звійтесь, крила соколині молодих огневих мрій! (С. Черкасенко).

4. І час, і мудрість мовлять: сій – дорідне зерно, щастя, слово, твори землі святу обнову, як творить вересень надій! (М. Стельмах).

5. Нехай же буйно, переможно – назустріч знудженим благанням – ударить грім (П. Грабовський).

10. Визначити односкладне речення, у якому головний член має складену будову.

1. Їй і в темряві соромно своїх думок (М. Стельмах).

2. Взискуй терпіння витримати все (Л. Костенко).

3. Поїдемо поговорити з лісом (Л. Костенко).

4. Дай помститись за недолю, за сором мій і мого люду! (Х. Алчевська).

5. Та врятувати край свій не судилось (Л. Костенко).

2 група

1. Серед наведених речень визначити просте односкладне дієслівного типу.

1. На синім блюдечку – лимон, і чай на шість персон (І. Жиленко).

2. Наслухавсь од нього чимало цікавих життєвих історій (А. Содомора).

3. Іноді людині треба просто поплакатися в камізельку, зовсім сторонню... (Н. Неждана).

4. Василя мучила спрага, але черпати долонею воду з джерела не вдавалося (І. Франко).

5. Мене водило в безвісти життя (Д. Павличко).

2. Визначити односкладне речення, у якому головний член має складену будову.

1. Поїдемо поговорити з лісом (Л. Костенко).

2. Дай помститись за недолю, за сором мій і мого люду! (Х. Алчевська).

3. Їй і в темряві соромно своїх думок (М. Стельмах).

4. Та врятувати край свій не судилось (Л. Костенко).

5. Взискуй терпіння витримати все (Л. Костенко).

3. Знайти ряд, в якому вказано означено-особове односкладне речення.

1. Чути співи ваших хорів (Х. Алчевська).

2. Промовляв такі вже слова у хвилину ранкову й пізню (Р. Лубківський).

3. Але нині Маковейчикові не до пісень (О. Гончар).

4. Голубими дощами сто раз над тобою заплачу (Л. Костенко).

5. Як весело було широкими грудьми повітря кряти (М. Рильський).

4. Указати односкладне речення, що слугує предикативною частиною складнопідрядної конструкції.

1. Я став би птицею, коли б не жив на світі чорний хліб (М. Стельмах).

2. Не ховаю посмішку, не треба (Г. Саблук).

3. Багато журливих пісень ми співали, бо змалку ті пісні над нами лунали (С. Черкасенко).

4. У душі моїй ясніє, повно знову в ній пісень, і надія серце гріє (П. Грабовський).

5. Прощайся з ясною красою, бо вже заходять косарі (П. Грабовський).

5. Визначити ряд з односкладним неозначено-особовим реченням.

1. Туди – в краї зелені, на село, де сил народних б'є ще джерело, неси від міст оглушливого грому свою нудьгу, і сумніви, і втому!.. (С. Черкасенко).

2. То дзвеніли маленькі сніжинки. Висіли на ялинкових гілочках, доторкалися одна до одної, немов срібні дзвіночки. І дзвеніли, дзвеніли (В. Сухомлинський).

3. За гори вже сонце ховалось, рожевії хмарки пливли (М. Рильський).

4. Цей корабель виготовили з людських тіл. Геть усе: па-луба, трюм, щогли і навіть машинне відділення (В. Стус).

5. Співали пташки голосисто у сяйві з небесних вершин (В. Сосюра).

6. Визначити варіант, у якому наведено узагальнено-особове речення.

1. Не даймося, коню, за повід брати (Р. Лубківський).

2. Чекай мене в минулім червні, але прийдешньої пори (Б. Томенчук).

3. Чорну душу милом не відмиєш (Народна творчість).

4. Бери та знай по всіх параграфах мою добрість (М. Стельмах).

5. Купив kota в мішку (Народна творчість).

7. Установити складне речення, обидві предикативні частини якого становлять односкладні узагальнено-особові конструкції.

1. Не лай старого – сам старий будеш (Народна творчість).

2. Ворота зачиниш, а людям рота – ні (Народна творчість).

3. Гляди, не забудь – людиною будь! (Народна творчість).

4. Будь мудрий: натягай маленьку латку на велику дірку (Народна творчість).

5. Не будь тією людиною, що догори щетиною (Народна творчість).

8. Визначити ряд зі складносурядним реченням, предикативні частини якого слугують односкладними неозначено-особовими конструкціями.

1. Прогаяє в дитинстві ніколи не відшкодувати в юності, і тим більше в зрілому віці (В. Сухомлинський).

2. День і ніч матері в узголів'ях стоять над нашим сумлінням, над мислями й долями, над тривогами нашими, нашими болями (Р. Лубківський).

3. Всіх приймали, всіх вітали, всім уміли догодити. Тільки нашого поета пан забувся запросити (Леся Українка).

4. І хто б не трапивсь на обійстя – своя людина чи чужа, та їй ніколи в руки вістрям не подадуть у нас ножа (Є. Летюк).

5. Помер верстат, та в хаті ще стояв, дививсь на діда всім німим докором (І. Вихованець).

9. Визначити односкладне неозначено-особове речення відмінювано-інфінітивного типу.

1. Україні, її люду хочу я служити (П. Тичина).

2. Як прагне людство в злагоді іти назустріч сонцю, радості й труду! (В. Сосюра).

3. Між людьми буду жить молодий і крилатий (М. Стельмах).

4. Скоро почнуть збирати врожай. Жнива (З газети).

5. Жити щасливо мусить кожна людина (Р. Братунь).

10. Визначити односкладне означено-особове речення, головний член якого виражений 1 особою множини майбутнього часу дійсного способу.

1. Ще будемо, хлопці, орать перелogi і слухати пісню ласкаву зерна (М. Стельмах).

2. Та дайте ж жить, спочить, піднятись з небуття (С. Черкасенко).

3. Не стій, вербо, над водою, не плач дрібною сльозою, бо ріки ти не доточиш (М. Стельмах).

4. Не хились додолу, зраджений козаче, про лиху навіки забудь (П. Грабовський).

5. Із сонцем обмінюю погляд, із тихим вітром обнімусь (Г. Саблук).

Завдання 7. Робота з таблицею (письмова індивідуальна контрольна вправа). Розподіліть подані речення за

структурно-семантичними типами, уклавши таблицю за зразком.

1. Любіть Україну, як сонце, любіть, як вітер, і трави, і води, в годину щасливу і в радості мить, любіть у годину негоди! (В. Сосюра). 2. Поховали громадою, як слід, по закону (Т. Шевченко). 3. Багату дівку сватають і в петрівку (Народна творчість). 4. Отак пройду крізь твій великий подив, не зачеплюсь об лагідні слова (Л. Костенко). 5. Рідна земле, дай мені снаги скрізь, у всьому будь самим собою (В. Тарасенко). 6. На весілля випікали коровай і благословляли ним подружжя (Р. Мовчан). 7. Не зазіхай на чужий кожух (Народна творчість). 8. Надійся на себе, тримай собі віжки, аби тільки шал до їзди не зачах, аби не злякався, однак, анітрішки, як шори відчуєш на зрячих очах (В. Вознюк). 9. Вже не боронять волю булавою (Т. Шевченко). 10. Назбираю в гаю запашного зілля, запашного зілля, вибуялих трав. З ясеня та кленів назбираю гілля, лепехи нарвати побіжу на став (В. Чумак). 11. Стаєш для себе судія і самосуд вчиняєш строгий. Убога ж бо твоїх діянь скарбниця – о, яка убога! (І. Жиленко). 12. Будьмо! Будьмо і будуймо наш міцний державний дім! (Г. Черінь). 13. Чуєте, як у селі співають? (М. Стельмах). 14. Хлопцеві оголосили догану (Л. Тендюк). 15. І здається, прагнеш до весни вічної, що без жалю і драми (Г. Саблук).

**Означено-, неозначено-, узагальнено-особові
односкладні речення**

Означено-особові	Неозначено-особові	Узагальнено-особові
Стою на самотній кручі і стежу за плином хмар (Т. Севернюк)	Хлопцеві оголосили догану (Л. Тендюк)	Пишіть листи і надсилайте вчасно (Л. Костенко)

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Тема: **КОНСТИТУТИВНІ ОЗНАКИ ПІДМЕТА
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Підготував
студент 602 групи Капаці А. Ю.

Перевірила викладач кафедри
сучасної української мови
асист. Тесліцька Г. І.

Керівник практики –
проф. Шабат-Савка С. Т.

Чернівці
2024

План

1. Тип синтаксичного зв'язку між підметом і присудком у двоскладному реченні.
2. Диференційні ознаки підмета як головного члена речення.
3. Класифікація підметів за кількісним критерієм.
4. Класифікація підметів за морфологічним виявом.

Ключові слова: головні члени двоскладного речення, предикативний зв'язок, координація, співвияв, лексичні сполучення слів (складні номінації), значенням, синтаксично неподільні підмети, семантично неподільні підмети, синсемантичні слова, автосемантичні слова, субстантивація.

Мета: систематизувати знання студентів про диференційні ознаки підмета як головного члена простого двоскладного речення, сформувані навички виокремлення різних типів підметів у двоскладних реченнях та способів їх вираження; вдосконалити вміння моделювати двоскладні речення з різними за способом вираження підметами; розвинути творчі вміння студентів засобами синтаксису.

Основна література

1. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2010. 382 с. URL: <http://surl.li/wzdwpt>
2. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с. URL: <http://surl.li/qhqopi>
3. Кутня Г. Синтаксис сучасної української мови. Ч. I: Словосполучення та просте речення. Львів, 2013. 178 с. URL: <http://surl.li/lgvnsa>
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с. URL: <http://surl.li/qcdhwe>

Додаткова література

1. Козачук Г. О. Синсемантичні слова як компоненти аналітичної форми вираження підмета. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Дра-*

гоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 187–191. URL: <http://surl.li/enmuph>

2. Кутня Г. Деякі зауваги про аналізм підмета з погляду його структурно-семантичної оцінки та формально-граматичної організації. *Вісник Львівського університету. Серія Філологічна*. 2016. Вип. 63. С. 32–42. URL: <http://surl.li/zjetom>

3. Ожоган В. М. Особливості поєднання підмета й присудка в структурі двоскладного речення. *Наукові записки НаУКМА*. 2016. Том 189. Філологічні науки (Мовознавство). С. 52–58. URL: <http://surl.li/pylcxk>

ТЕОРЕТИЧНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО ТЕМИ

За умови аналізу структури речення виокремлюємо у його складі певні компоненти – члени речення.

Члени речення – це слова, що входять до його складу і виконують певні визначені синтаксичні функції. Члени речення відповідають на конкретне питання або виражають його, тому ними є повнозначні частини мови (або нерозкладні словосполучення, що вживаються у значенні слова).

Іноді членами речення слугують службові слова, які вживаються у значенні повнозначних (*Не – частка. «Кру-кру» лунало з неба*). Однак вони переважно виконують лише граматичну функцію – служать засобом вираження зв'язку і взаємовідношень між членами речення.

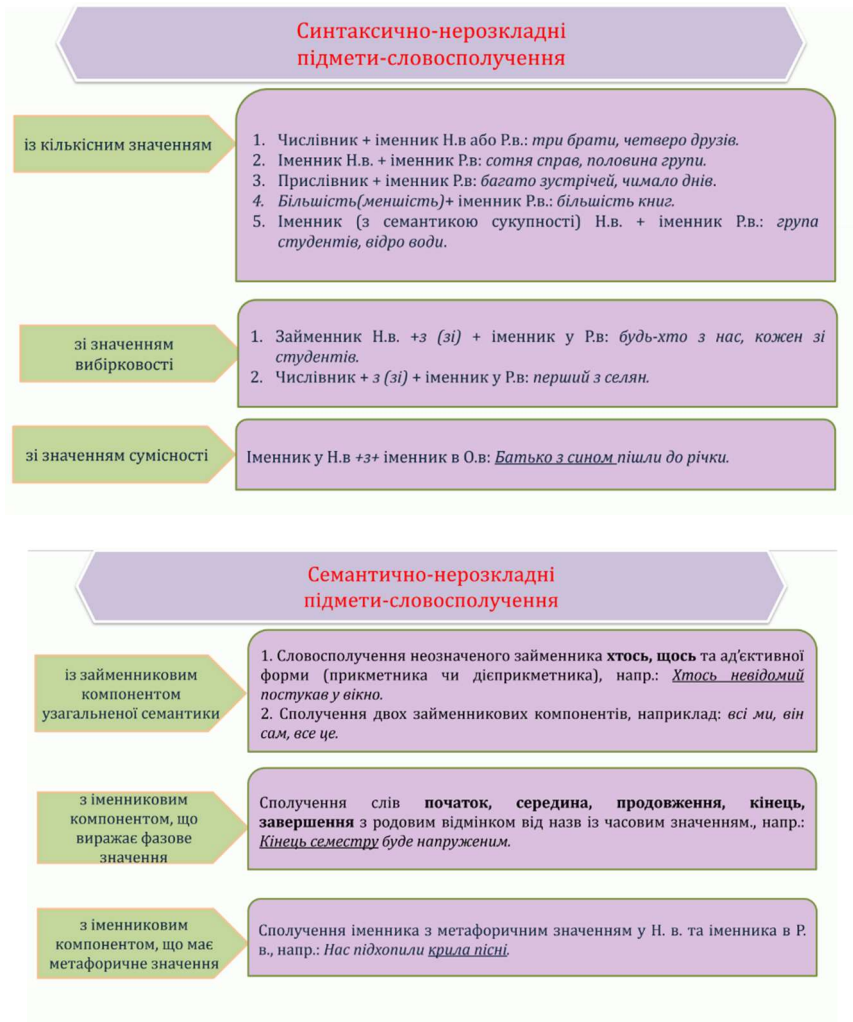
В українській мові виокремлюють:

– **головні члени** речення, які утворюють граматичну основу (предикативний центр) двоскладного речення,

– **другорядні члени**, які доповнюють, уточнюють, конкретизують, пояснюють головні члени речення. Другорядними члени речення іменуються тому, що вони самі не організовують речення, а лише пояснюють структурні центри – підмет і присудок.

Підмет – це головний член речення, що є єдиним носієм персональності (тобто вказує на діяча або носія стану, ознаки) і перебуває в координаційному зв'язку з другим головним членом речення – присудком.

Поєднання підмета й присудка відбувається у трьох формах зв'язку – координації, співвияві (співположенні) й тяжінні.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! У семантико-синтаксичній структурі речення виокремлюємо повнозначні слова як абсолютного, так і релятивного значення.

Слова **абсолютивного (автосемантичного)** значення, або закритої семантики мають самодостатній смисл (*море, ніч, чужий, бігти* та ін.). Вони не вимагають доповнення їх змісту іншими словами і в синтаксичній структурі речення самостійно виконують функцію певного його члена: *Осокорова пушинка біла У мою кімнату залетіла* (І. Вирган); *Опівночі айстри в саду розцвіли...* (О. Олесь). Тобто такі слова спроможні окремо чи разом зі службовими формувати семантико-синтаксичну структуру речення.

Слова **релятивної семантики (синсемантичні)** семантично і граматично несамодостатні, тому не можуть самостійно заповнити ту чи іншу позицію у структурі речення, а вимагають після себе повнозначних слів у відповідній граматичній формі (половина (*чого?*), шматок (*чого?*) тощо). Такі слова, хоч і повнозначні, але відкритої семантики, тому і потребують заповнення змісту члена речення залежними від них словами. Саме тому релятивні слова із словами, що слугують виразниками семантики, утворюють аналітичні форми членів речення: *Половина саду цвіте, половина в'яне.* (Нар. тв.); *За голими деревами побільшали сизі димчасті шматки неба* (М. Стельмах);

Запитання і завдання для моніторингу теоретичних знань студентів:

1. Назвіть основні аспекти дослідження головних членів речення. В чому особливість кожного із них?
3. Чи в односкладних реченнях можна виокремити підмет або присудок?
4. Які диференційні ознаки характерні для підмета?
5. З'ясуйте особливості синтаксичного зв'язку між підметом і присудком у двоскладному реченні.
6. Обґрунтуйте думку про симетричність формальної і смислової організації речення і його членів.
7. Проаналізуйте, чи може простий підмет виражатися словосполученням, обґрунтуйте свій вибір.
8. Порівняйте особливості визначення та класифікаційного поділу підметів у шкільній та академічній граматиці.

ОБГОВОРЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

Інтерактивна технологія «Коло ідей»

1. Зверніть увагу на речення на зразок

1) *Хлопче, підійди до мене; Ой не шуми, луже...*, де форми кличного відмінка (вокатива) *хлопче, луже* реалізують функцію потенційного суб'єкта та корелюють із формою 2-ї особи однини наказового способу дієслова. Вони можуть кваліфікуватися як підмет. У цьому разі між підметом і присудком реалізується особлива форма предикативного синтаксичного зв'язку – **співвідношення**.

2) та речення *Вечірнє сонце, дякую за день, вечірнє сонце, дякую за втому, за тих лісів просвітлений едем і за волошку в житті золотому* (Л. Костенко).

Поясніть, чим відрізняються речення?

Яка група речень тільки констатує певну інформацію про дійсність, а яка група речень активно впливає через текст на дійсність? Чому?

До якого типу, на Вашу думку, належать такі речення? Відповідь обґрунтуйте.

2. На сучасному етапі дослідники переконанні, що речення визначається асиметричною побудовою, наприклад, *Берег* (об'єкт) *розмивається* (предикат) *хвилею* (суб'єкт), тобто відсутня відповідність між граматичною та семантичною формами. Це зумовлює необхідність урахування участі членів речення в організації предикативного мінімуму, синтаксичні зв'язків і відношень між ними.

Візьміть до уваги, що синтаксисти виокремлюють три типи складових частин речення:

- 1) граматичні члени (підмет, присудок, другорядні члени);
- 2) семантичні компоненти (суб'єкт, предикат, об'єкт, адвербіальні і атрибутивні кваліфікатори (поширювачі));
- 3) комунікативні варіанти (тема і рема висловлювання).

Обґрунтуйте цю думку, проаналізувавши речення *У нас нема зерна неправди за собою* (Т. Шевченко), *У навчальному посібнику авторами залучені різні види творчих вправ і завдань*. Зробіть висновок про асиметрію підмета-діяча та суб'єкта-діяча в структурі речення.

3. Обґрунтуйте факт, що в реченні *Осіній холодок над спраглою землею шатро гаптоване широко розі'яв* (М. Риль-

ський) слова *холодок* та *шатро* відповідають на запитання *що?* Зробіть висновок про омонімічність форм знахідного та називного відмінків для іменників-назв неістот.

4. Поясніть особливості та відмінності в поділі підметів на прості та складені (шкільна граматика), однослівні та нерозчленовані (вишівська граматика).

ДІАГНОСТИКА ЗАСВОЄННЯ СТУДЕНТАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Вправа 1. Знайдіть у реченнях підмети, визначте структурний різновид та засоби морфологічного вираження кожного.

Чимало літ перевернулось, води чимало утекло (Т. Шевченко). *Багато вітрів прошуміло над головою* (О. Довженко). *Пане Попель, розмовляти з вами – велика приємність* (Ю. Андрухович). *Ніхто не міряв серця глибочінь* (А. Малишко). *Майже три роки минуло від того далекого світлого дня* (О. Гончар). *Як би я тепер хотіла у мале човенце сісти і далеко не схід сонця золотим шляхом поплисти* (Леся Українка). *Рій ос гуде над медовими грушками-падалицями* (М. Матіос). *Нехай на серце ляже ваготою моя земля з рахманною журбою...* (В. Стус). *І для нас у ріднім краї навіть дим солодкий та коханий* (Леся Українка). *І ми з Віктором мовчки киваємо головами* (М. Чабанівський). *А поставити крапку над «і» – то неабияке мистецтво в житті* (Н. Рибак). *Вже стільки снігу і подій розтануло там після тої давньої зими!* (Л. Костенко). *Огнекрилих метеликів рій зазоріє в садах на шипшині* (П. Филипович). *Ген корів розсипана квасолька доганяє хмари у полях* (Л. Костенко). *Дівчину засмучувало одвічне „Пізніше”*. *Хвилию зеленою здійсмається навесні Батийова гора* (М. Рильський). *З ляком підвела старенька очі на молоду дівчину* (О. Кобилянська). *Чотири сильних вівчарки, поклавши в траву свої кожухи, дивились задумливо в гори, готові в одну хвилину скочить на ноги, показати зуби та наїжити шерсть* (М. Коцюбинський). *Блискає за вибалком місяця підкова* (А. Малишко).

Вправа 2. За поданими структурними схемами підмета утворіть речення.

Num₁ + N₂

N₁ синсем. + N₂

N₁ Пронем + праер (з, із) + N₂ (Пронем)

N₃ Пронем + праер (з, із) + N₅ (Пронем)

N₁ + N₂

N₁ фаз + N₂

Щось + Part I

Вправа 3. Уведіть в речення подані слова так, щоб їх можна було кваліфікувати як синтаксично неподільні підмети: 1) із кількісним значенням; 2) зі значенням вибірковості; 3) зі значенням комітативності (сукупності) .

Студент, учитель, кожний, чимало, табун.

Вправа 4. Перебудуйте речення так, щоб підмети стали звертаннями. Зробіть висновок про зміни в формально-граматичній та семантико-синтаксичній структурі речень.

Наприклад: *Візьме мене моя любов у свої блаженні сні.*
– *Моя любове, візьми мене в свої блаженні сні.*

1. *Систематично студенти читають періодику та наукові розвідки.*

2. *Іван грав на сопілці.*

3. *Живе одвічно наша пісня чиста!*

4. *Висока дівчина підняла вверх руки.*

5. *Микола – відважний боєць.*

6. *Лелеки повертали в Україну.*

7. *Люди переходять вулицю тільки на зелене світло.*

Вправа 5. Утворіть двоскладні речення, у яких наведені слова виступали б то в ролі підмета, то другорядного члена речення.

Майбутнє, приймальня, черговий, цить, старий, зробити, порадити, мрія, геть, гість, разом.

Вправа 6. Виконайте повний синтаксичний розбір речень (за схемою)

Осінь уже струсила з дерев частину їх літнього вбрання (Б. Грінченко); Найвище уміння – почати спочатку життя... (А. Костенко). Половина лютого – ще тільки предлюдія ранньої весни (Є. Гуцало). Огнекрилих метеликів рій зазоріє в садах на шипшині (П. Филипович). Багато з тих листів були написані віршами (А. Содомора). Чумацький Шлях на небі був схожий на росистий слід на землі (Г. Тютюнник). Тоді щось дивне й незнане пробудилося в мені (Б.-І. Антонич). Уміти жити – трудне високе вміння (І. Франко)

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати твір на тему «Моя мова – моя зброя» або «Як я люблю розмай весняний!», використавши в ньому по 3 речення, які б демонстрували кожен зі способів вираження підмета.

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
401 академічної групи

Підготувала
студентка 602 групи Франчук Б. Р.

Керівник практики –
проф. Шабат-Савка С. Т.

Чернівці
2024

ХАРАКТЕРИСТИКА

401 академічної групи студентів 4 курсу філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 014.01 «Середня освіта (українська мова і література)» денної форми навчання

У групі 15 осіб, з них 14 студенток та 1 студент, середній вік яких становить 20 років. З 15 студентів 14 (Бурлак Ірина Василівна, Владика Марія-Майрамбі Володимирівна, Горшкальова Марія Ярославівна, Ілащук Іван Миколайович, Константинюк Юлія Корнійвна, Лободюк Олеся Миколаївна, Мотрюк Дана Вадимівна, Продан Анна Русланівна, Романюк Ірина Миколаївна, Савечко Юлія Русланівна, Скрипник Софія Тарасівна, Сливчук Ірина Дмитрівна, Чокалюк Олександра Іоанівна, Швайко Марія Василівна) навчаються на бюджетній формі навчання та 1 студентка (Ванзуряк Анастасія Миколаївна) – на контрактній формі навчання.

Загалом групу характеризують як дружню, за роки навчання на бакалавраті студенти згуртувалися, створили сприятливу атмосферу для спілкування, співпраці та взаєморозуміння. У групі налагоджена система самоврядування, студенти вміють розподіляти роботу, контролювати свою діяльність та самостійно вирішувати внутрішні питання без втручання наставника (Тесліцька Г. І.) чи викладачів. Студенти поважають одне одного, толерантно ставляться до представників інших академічних груп. У спілкуванні з викладачами – ввічливі, тактовні, стримані.

Офіційним лідером є староста групи та лаборант кафедри сучасної української мови Юлія Константинюк – сумлінна, дисциплінована студентка з хорошими організаторськими здібностями, користується заслуженим авторитетом серед одногрупників. Неформальними лідерами є студенти, які згуртовують навколо себе однодумців для спільного вирішення проблем навчального характеру та студентського самоврядування.

Більшість студентів мають високий та достатній рівні навчальних досягнень, декілька осіб – середній. Усі студенти мають високий та середній рівень розвитку мисленнєвих процесів, уваги та пам'яті, успішно засвоюють навчальний матеріал, стараються систематично виконувати домашні завдання, виявляють ініціативу на практичних заняттях, цікавляться навчанням і майбутньою професійною діяльністю.

Академічна група бере активну участь у позанавчальних заняттях, пізнавальних і виховних заходах на рівні факультету та університету з метою поглиблення та розширення своїх знань, отриманих в умовах освітнього процесу, формування творчих здібностей і наукових інтересів.

Студентка-практикантка

Франчук Б. Р.

09.10.2024

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ КРЕАТИВНОСТІ В ПРОЦЕСІ
ПРОХОДЖЕННЯ АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ**

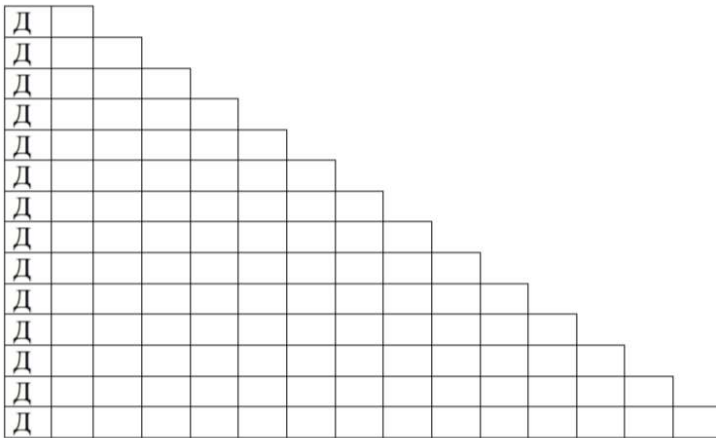
(підготувала Людмила Борщук;
керівник – Іванна Струж)

ФОНЕТИЧНІ ФІГЛІ

Цікаві сходинки

– Впишіть у клітинки сходинок слова, добираючи їх так, щоб кожне наступне слово мало на одну літеру більше, ніж попереднє.

– Усі слова мають розпочинатися буквою **Д**.

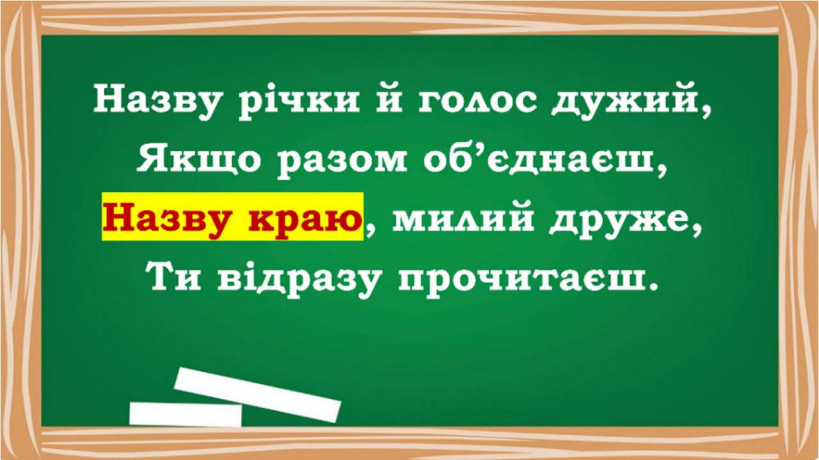
Мовні шаради

*Зауваж! **Метаграми** – це загадки, різновиди мовних шарад, у яких слова потрібно розгадувати через заміну в них однієї букви іншою.*

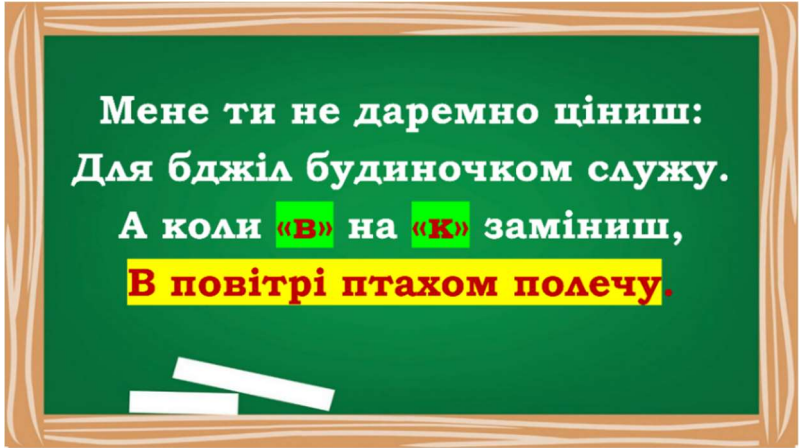
Розгадайте загадки-метаграми та запишіть правильні відповіді, поясніть особливості змін у цих словах.

Напій – перше означає,
Друге – з неба випадає,
Ціле є – міркуй як слід -
Соковитий, гарний плід.

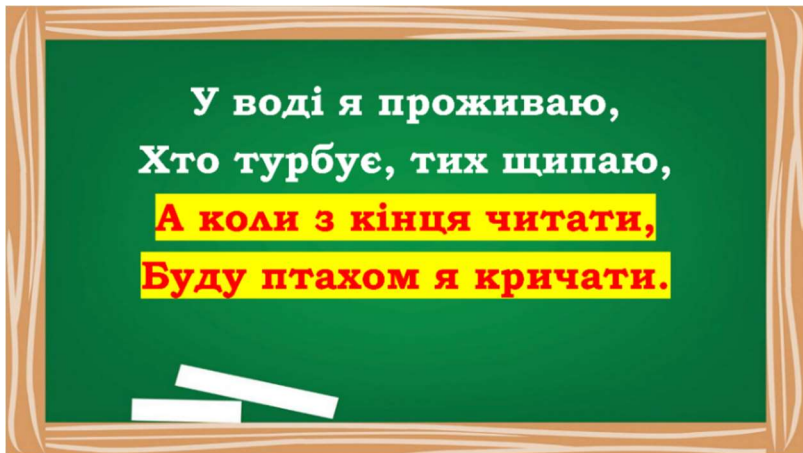
Назву річки й голос дужий,
Якщо разом об'єднаєш,
Назву краю, милий друже,
Ти відразу прочитаєш.

Мене ти не даремно ціниш:
Для бджіл будиночком служу.
А коли «В» на «К» заміниш,
В повітрі птахом полечу.

Літнім людям я в пригоді,
Помічниця у поході.
З «О» ти можеш, не перечу,
Поскладать на мене речі.

Метод «Мікрофон»

– Комаха, яка дуже нагадує бджолу. Якщо без першого злитого звука, який позначуваний двома буквами, – метелик, гусінь якого нещадно псує шерстяні речі.

– Слово з чотирьох літер, яке є синонімом до іменника *незалежність*. Якщо без першого звука, то це коротке жіноче ім'я.

– Одне слово складається з трьох звуків та позначене трьома літерами – означає рух; друге слово також складене з тих самих трьох звуків і ще одного нового, на письмі позначене трьома літерами і також позначає рух.

– Слово є іменником з чотирьох літер – означає великий водяний простір, а без першої літери – стане дієсловом третьої особи однини та позначатиме польові роботи.

Метод «Мозковий штурм»

– Який звук не фіксуємо в словах поезій Т. Шевченка «Якби ви знали, паничі...» та «Заповіт»? Чим це можна пояснити?

– Який сполучник потрібно поставити між двома п'ятьми літерами алфавіту, щоб можна було утворити назву людини похилого віку?

– Яке слово, що має три склади об'єднує 32 букви?

Загадки-жарти

«ЗНАЙ ЛЕКСИКОЛОГІЮ! ЛЮБИ ФРАЗЕОЛОГІЮ»

«Мовленнєва вправність ділової людини»

Завдання 1. Поясніть значення слова *діловий* у наведених словосполученнях, підібравши до нього синоніми.

Ділова людина – ..., діловий стиль – ..., діловий вигляд – ..., ділова пропозиція – ..., діловий лист – ..., ділова бесіда – ..., ділова зустріч – ..., ділове мовлення – ..., ділові відносини – ..., ділові папери – ...

Завдання 2. До поданих трактувань підберіть іншомовні відповідники.

1. Твір, що представлений у формі записок, тобто спогадів про минулі події –
2. Підстава, яку наводять з метою обґрунтування доказу –
3. Політичний діяч, який є слухняним зряддям у чужих руках –

«Проконсультуймося зі словником»

Завдання 1. Вставте пропущені літери, розкриваючи дужки. Розтлумачте подані слова.

К...нтракт, деб...тор, кр...дитор, т..варообіг, пр...дюсер.

Н...мінал, макл...р, с...ртифікат, п...ритет, т...раж.

Д...в...львація, аб...нент, інфляц...я, барт...рні угоди.

Завдання 2. Назвіть слова термінологічного змісту, що мають такі тлумачення:

- особа чи організація, яка на певних умовах і на певний строк уклала договір із державою про право експлуатації надр, лісів, підприємств тощо (*концесіонер*);
- професійний посередник під час укладання торговельних та біржових угод (*маклер*);
- вартість, що зазначена на грошових знаках, облігаціях та акціях (*номінальна вартість, номінал*);
- документ, який посвідчує асортимент, кількість та якість експортованого товару (*сертифікат*).

Завдання 3. Які слова називають паронімами? Поясніть лексичне значення наведених паронімів та уведіть їх у словосполучення.

- Відчуття – почуття.
- Адресат – адресант.
- Фамільний – фамільярний.
- Ефективний – ефектний.
- Витрати – втрати.
- Абонент – абонемент.
- Висвітлений – освітлений.

Завдання 4. Підберіть синонімічні відповідники до поданих слів.

- Приватизація –
- Підприємець –
- Дебати –
- Бартер –
- Мер –
- Брокер –

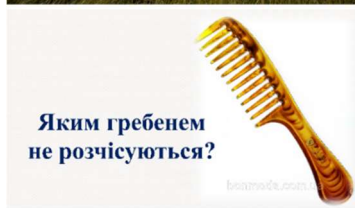
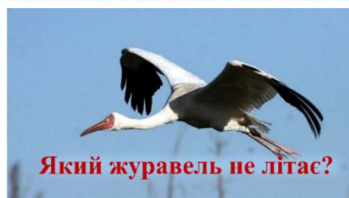
БЛІЦОПИТУВАННЯ

Поясніть лексичне значення кожного слова (відповідати потрібно швидко, чітко та лаконічно).

- Абонент – особа, яка послуговується абонементом.
- Абонемент – право на користування телефоном, книгами та ін.
- Брокер – посередник у процесі укладання договорів на біржі.
- Біцтурнір – дуже швидке змагання.
- Дефект – вада.
- Дебітор – боржник.
- Інаугурація – урочистий вступ на посаду.
- Імпорт – увезення товару із-за кордону.
- Іподром – місце для змагань із кінного спорту.
- Квота – доля чи норма чогось допустимого.
- Кулуари – приміщення поза залом засідань.
- Лавірувати – діяти хитро та вишукано.
- Номінал – означена вартість.

- Префектура – орган управління.
- Паритет – рівність / рівноправ'я сторін.
- Продюсер – особа, що організує виробництво кінофільму та змається фінансовим чи ідейно-художнім контролем.
- Приватизація – передавання чогось у приватну власність.
- Рейтинг – ступінь популярності.
- Тариф – система ставок.

«Ох, ці таємничі загадки»

«Латки на фразеологізм»

«Залатайте» фразеологізми словами *ніс, око, язик, вухо, зуб, губа*.

Розв'язався... язик, тримати... за вітром, на ... нічого покласти, впадати в ..., полізти чортові в ..., і за ... не свербить, глядіти свого..., розмова в чотири..., робити з ... халяву, дивитися в ..., ...не з лопуцька, хоч в ...стрель, водити за ..., хоч у ... бгай, куди сягає..., перелічити ...копилити ...,

давати волю..., ні... ні рила, виткнути..., самі... та зуби, надувати..., впадати в ..., ... на ...нічого покласти, заплітається, вкоротити ...

«Фразеологічний дивосвіт»

Упізнайте зашифрований фразеологізм.

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ

(підготувала Богдана Федорчук;
керівник – Світлана Шабат-Савка)

«Я викладач-філолог»

Завдання: вказати студентам на допущені помилки в реченнях, які вони використали під час написання своїх творів: 1. У залі лунали бурхливі овації. 2. Моїй матері повідомили про наявність вільної вакансії в одній юридичній фірмі. 3. «Сміливі завжди мають щастя» – головний лейтмотив роману «Тигрлови». 4. У квітні місяці я з батьками планую поїхати у Венецію. 5. На концерт гурту «Без обмежень» не залишилося жодного квитка. Повний анилаг! 6. Моя мама є філологом по спеціальності. 7. На уроці з української літератури учитель задавав багато запитань. 8. Заступник директора по виховній роботі запропонували мені взяти участь в культурно-мистецькому заході до Міжнародного дня рідної мови.

Моделювання ситуації: Ви викладач. Аналізуєте помилкове вживання словосполучень у реченнях. Ілюструєте студентам правильні варіанти побудови словосполучень.

«Я журналіст»

Завдання: створити власний інформаційний текст про відомого літературного чи історичного діяча, використовуючи прості ускладнені речення з однорідними членами, вставними і вставленими одинцями, відокремленими членами речення.

Моделювання ситуації: Ви журналіст. Готуєте статтю в одну з газет до розділу «Культура».

«Я спічрайтер»

Завдання: підготувати великодне привітання для Президента України з використанням окличних та питальних речень.

Моделювання ситуації: Ви спічрайтер. Під час написання привітання використовуйте етикетні формули, цитати та афоризми.

«Я копірайтер»

Завдання: створить рекламний текст на замовлення для вебсайту чи брошури з використанням порівняльних зворотів.

Моделювання ситуації: Ви копірайтер. Пишете текст для реклами кав'ярні чи ресторану (на вибір). Розіграйте діалог між копірайтером та замовником (директором закладу).

«Я науковець»

Завдання: підготувати доповідь для наукової конференції на тему «Складне речення як художньо-виражальний засіб поетичного тексту».

Моделювання ситуації: Ви науковець. Випишіть з поетичних творів (на вибір) складні речення; використайте їх як матеріал свого дослідження. У науковій доповіді зазначте мету, актуальність та новизну Вашого дослідження.

«НА ГОСТИНУ ДО МУЗЕЮ»

(використання технології музейної педагогіки під час проведення виховної години зі студентами)

Вправа 1.

1. Ознайомтеся з інформацією, яка розміщена на сайті **Музею-оселі родини Івана Франка** (м. Калуш, Івано-Франківська обл.): див. QR-код.

2. Знайдіть в тексті опису музею числівники, укажіть розряд, схарактеризуйте їхню будову, провідміняйте.

3. Поясніть правопис слова «музей-оселя».

Вправа 2 .

1. Ознайомтесь з описом **Державного музею Авіації** (див. QR-код).

2. Актуалізуйте знання про іменник як частину мови, зокрема здійсніть пошукову роботу з текстом: знайдіть власні та загальні назви, поясніть їх правопис; выпишіть у колонки іменники чоловічого, жіночого, середнього родів; відшукайте іменники у множині та однині; згрупуйте всі іменники в тексті за відмінними. Два іменники на вибір провідмініняйте.

Вправа 3.

1. Здійсніть віртуальну мандрівку до **Історико-меморіального музею Степана Бандери** (с. Старий Угринів, Івано-Франківська обл., див. QR-код).

2. Ознайомтесь зі статтями на сайті. Напишіть власну розвідку про відому історичну постать чи подію, використовуючи застарілі слова, характерні для того часу.

Вправа 4.

1. Здійсніть дослідницько-пошукову роботу на тему: «Українська хустка: її витоки, філософія привабливості, застосування та місце в житті».

2. У 20-томному «Словнику української мови» (див. QR-код) знайдіть тлумачення слова «хустка», доберіть синоніми.

3. Пригадайте та запишіть 5–10 прислів'їв, приказок, афоризмів, загадок, пісень чи віршів про українську хустку.

4. Складіть та запишіть сенкан до слова «хустка».

Вправа 5.

1. Прослухайте відеофрагмент із **Музею «Заповіту» Тараса Шевченка** (див. QR-код).

2. Нижче під відео подано текст. Охарактеризуйте за будовою кожне речення тексту.

3. Знайдіть, запишіть та зробіть повний синтаксичний розбір одного складнопідрядного речення, одного речення з різними видами зв'язку та одного простого речення.

3. Спробуйте себе в ролі редактора, відшукайте та виправте, пропонуючи правильні варіанти, граматичні, лексичні, фонетичні помилки в тексті, здійснивши стилістичний аналіз.

ВРАЗКИ СЦЕНАРІЇВ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ

Культурно-мистецький захід
«Їх тисячі лягло у Бабин Яр глибокий...»
до 80-х роковин трагедії Бабиного Яру
(підготувала Тетяна Міжінська;
керівник – Іванна Струк)

Модератор 1.

Добрий день! Шановні викладачі, студенти, гості! Ми зібралися сьогодні, щоб вшанувати тих, хто мученицькою смертю загинув в Бабиному Яру під Києвом 80 років тому. Щороку у вересні українська та світова спільнота вшановує День пам'яті жертв Бабиного Яру, який є символом трагедії Голокосту та нацистських злочинів на українській землі, жертвами котрих стали мільйони людей. Бабин Яр став могилою десятків тисяч євреїв, а також українських патріотів, військовополонених та інших громадян. Як написав у своєму вірші Микола Бажан: *Горіла страшно їхня плоть і кров...*

Вірш «Яр»

Модератор 2.

Вшануймо, будь ласка, хвилиною мовчання жертв трагедії Бабиного Яру.

Хвилина мовчання!

Модератор 1.

Культурно-мистецький захід зініціювала кафедра сучасної української мови відповідно до розпорядження Кабінету міністрів України за погодженням ректора університету. Тому до слова запрошуємо доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри сучасної української мови Світлану Тарасівну Шабат-Савку.

Модератор 2.

«Їх тисячі лягло у Бабин Яр глибокий» – під такою назвою відбувається наш сьогоднішній захід. І саме ці сумні рядки звучать в поезії Володимира Сосюри.

Студент 1.

Трагедія Бабиного Яру відлунює у душах людей усього світу. Відлунює і в художній літературі і в просторі культури та мистецтва. Бо будь-яке мистецтво – це спроба зробити реальність більш людяною.

Пропонуємо зануритися в спогади деяких письменників, культурних діячів.

Студент 2.

Згадуючи тих, хто загинув страшною мученицькою смертю 80 років тому в Бабиному Яру, варто навести слова Василя Гроссмана з його нарису «Україна без євреїв», написаного восени 1943-го року: «Це не смерть на війні зі зброєю в руках... Це вбивство народу, вбивство домівки, сім'ї, віри... Це вбивство душі й тіла народу, вбивство великого трудового досвіду... Це вбивство народної моралі, традицій, веселих народних переказів, що переходили від дідів до внуків. Це вбивство спогадів і сумних пісень, народної поезії про веселе й гірке життя. Це руйнування домашніх гнізд і кладовищ. Це знищення народу, котрий століттями жив по сусідству з українським народом, разом із ним трудився, ділячи радість і горе на одній і тій самій землі...»

«Це не смерть на війні зі зброєю в руках... Це вбивство народу, вбивство домівки, сім'ї, віри... Це вбивство душі й тіла народу, вбивство великого трудового досвіду... Це вбивство народної моралі, традицій, веселих народних переказів, що переходили від дідів до внуків. Це вбивство спогадів і сумних пісень, народної поезії про веселе й гірке життя. Це руйнування домашніх гнізд і кладовищ. Це знищення народу, котрий століттями жив по сусідству з українським народом, разом із ним трудився, ділячи радість і горе на одній і тій самій землі...» (Василь Гроссман, нарис «Україна без євреїв»).

Письменник Анатолій Кузнєцов описав усе, що бачив на власні очі, в романі-документі «Бабин Яр». Йому було на той час лише 12 років.

«Зі своїх помешкань вони виходили ще затемна, – щоб опинитися раніше біля потягу і зайняти місця. З дітьми, що ревуть, зі старими і хворими... Перемотані мотузками клунки, обдерті фанерні валізи, залатані кошики, скриньки з теслярськими інструментами. Бабусі несли, перекинувши через шию, наче гігантські намиста, плетениці цибулі – запас провізії на дорогу».

Нескінчений людський потік складався з жінок, малюків, підлітків, старих, інвалідів на возиках, а також немічних, які не могли самі пересуватися – їх несли на ношах. Натомість чоловіки призовного віку були на фронті.

Опинившись у районі, оточеному колючим дротом і поліцією, люди втрачали можливість повернути назад – пастка зачинилася. І навіть коли, просуваючись далі вперед, вони чули гавкіт собак і постріли, порятунку вже не було. «Дорога смерті» починалася від рогу сучасних київських вулиць Ілленка та Дорогожицької.

29 вересня нацисти розстріляли близько 22 тисяч євреїв. Нищення євреїв виявилось початком інших масових убивств. Далі в Бабиному Яру протягом двох років знищили

людей різного етнічного походження і віку. Загалом у тій жахливій місцині знайшли свою смерть понад 100 тисяч людей.

Студент 3.

Трагедія Бабиного Яру відгукується в кожному серці, сумними нотами переплітається в піснях.

У пісні, яка прозвучала, згадується меморіал «Яд Вашем» – ізраїльський національний меморіал Катастрофи (Голокосту) та Героїзму, який розміщений на західному схилі гори Герця в Єрусалимі, Це музей, уздовж стін якого висять таблички, що увічнюють пам'ять про більш ніж 2000 єврейських громад, зруйнованих під час Голокосту.

Однак у Бабиному Яру, і це історичний факт, від рук фашистів загинули не тільки євреї, а й українці. При цьому українці розплатилися життями за свій намір відновити незалежну і соборну українську державу.

На початку лютого 1942 року у Бабиному Яру знайшли свою смерть визначна діячка національно-визвольного руху Олена Теліга та її чоловік – бандурист Михайло Теліга, поет-закарпатець, український журналіст Іван Ірлявський, учасник похідних груп ОУН Іван Кошик, український драматург, професор філології Кость Гупало, та проректор Київської політехніки, учасник визвольних змагань 1917–1919 років Тодот Чередниченко.

У будинку київського гестапо Олена сиділа в камері 34, на стіні якої написала свої останні безсмертні слова: «Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга».

Студент 4.

У пам'ять про Олену Телігу послухаємо один з відомих віршів поетеси «Сучасникам».

Студент 5.

Львівська поетеса Маріанна Кіяновська у 2017 році видала поетичну збірку під назвою «Бабин Яр. Голосами». Це 67 віршів, присвячених трагічній темі Голокосту.

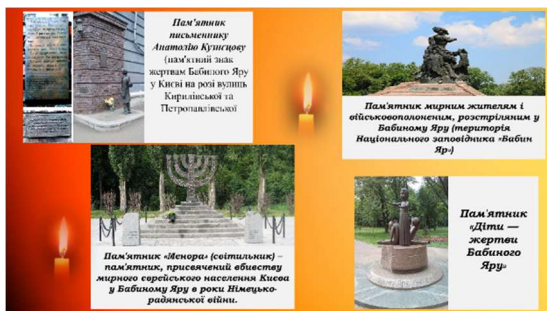
Її поезія звучить голосами загиблих, від їхнього імені. Коли вийшла збірка, багато рідних впізнали у віршах своїх загиблих родичів, їхні життєві історії. Хоча Маріанна не знала їхніх доль, поезія емоційна і сприймається досить важко.

Авторка згадує, що писати було непросто, бо й сама ніби пережила трагедію людей, простих киян єврейського походження.

Студент 6.

Трагедія Голокосту заторкнула не один пензель чи олівець, відбилася в багатьох картинах та малюнках. А символом Голокосту в музиці, голосом трагедії цілого народу стало танго – популярна ще до війни модна музика, під яку охоче танцювали. І мова не лише про всім відоме «Танго смерті», авторство якого дослідники досі не встановили, в історії Голокосту було багато різних «маленьких танго» або «тангеле».

У багатьох таборах і гетто грали танго, у збірниках, присвячених музиці катастрофи, також залишилося багато записів танго. І в багатьох місцях розстріли відбувалися під різні мелодії танго, одну з яких пропонуємо послухати.

Модератор 1.

...Бабин Яр – це трагедія всього людства, але сталася вона на українській землі. І тому кожен українець не має права забувати про неї так само, як і єврей. Бабин Яр – це наша спільна трагедія, трагедія, насамперед, єврейського та українського народів. Тому пам'ятаймо та єднаймося, незалежно від національної належності, релігійних чи політичних вподобань. Бо Україна Єдина!

Пісня «Україна – це ти!»

Дякуємо за увагу!

Виховний захід
«ДИНАСТІЇ, ЩО МОВОЮ ТРИМАЮТЬ УКРАЇНУ»
(до Дня української писемності та мови)
(підготувала Богдана Федорчук;
керівник – Галина Теслицька)

Модератор 1.

Добрий день, шановні присутні!

Сьогоднішня зустріч приурочена Дню української писемності та мови, що ми відзначаємо 27 жовтня, у день вшанування пам'яті Преподобного Нестора-Літописця, послідовника творців слов'янської писемності Кирила і Мефодія.

Модератор 2.

Сьогодні поговоримо про тих людей, завдяки яким наша мова не згасла і розвивається, про тих, хто своєю творчістю увіковічнив магію українського слова.

В українського народу за часи його існування є чимало яскравих, непересічних особистостей, які залишили помітний слід в історії, розвивали українську мову, поширювали традиції та звичаї нашого етносу, чесно й самовіддано прагнули виконати свій обов'язок перед рідним народом.

Модератор 1.

Але українська нація має й інші приклади: у нас є чимало славетних династій із самобутнім інтелектуальним обличчям та родовими традиціями. Кожна така видатна родина – особлива цілісність, яка складається з окремих особистостей – і схожих між собою, і водночас різних, як на давній фамільній світліні. Ці елітарні династії сформували у свій час осередки національної свідомості і були рушійною силою просвітницького, культурного, наукового, освітнього, економічного, правового, суспільно-політичного життя країни, дбаючи про розвиток української мови, культури, поширюючи національні традиції.

Модератор 2.

Напередодні Дня Конституції 28 червня 2022 року уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень оприлюднив «Список імен 150 видатних творців, дослідників і

популяризаторів української мови», з-поміж когорти яких акцентуємо увагу саме на українських династіях.

Студент 1.

Передусім звернімося до династії **Косачів-Драгоманових**, представлені такими видатними постатями:

1. Політик, філософ, історик, публіцист **Михайло Драгоманов**, засновник української зарубіжної періодики, автор понад двох тисяч творів із історії, літературознавства, фольклористики. Працю «Чудацькі думки про українську національну справу» справедливо вважають заповітом науковцям у галузі дослідження української історії. На думку просвітителя, «Кожний, хто йде служити народу, тим самим надіває на себе терновий вінець».

2. Ольга Драгоманова (Косач)

Письменниця, перекладач, громадська діячка, фольклорист, етнограф, перша жінка-академік. Писала під псевдонімом Олена Пчілка. Через постійну кропітку працю чоловік порівнював її з бджілкою, що й стало її псевдонімом. Вона захоплювалася збиранням пісень, вишиванок. Зібрані зразки вишивок представила у книзі «Український народний орнамент: вишивки, тканини, писанки». Завдяки цій збірці європейські науковці вперше дізналися про існування самобутньої української культури. Сталося це в 1878 році на Літературному конгресі в Парижі під час Всесвітньої виставки. «Український орнамент» витримав сім перевидань. Олена Пчілка була активною поборницею права навчати рідною мовою дітей у школах.

Студент 2.

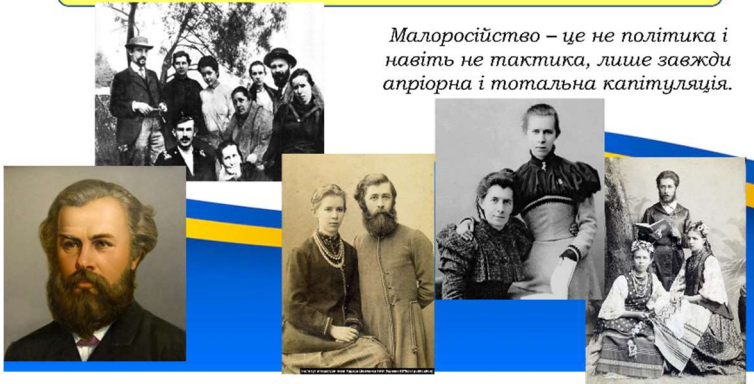
Лариса Петрівна Косач, Леся Українка - українська письменниця, перекладачка, фольклорист, феміністка та культурна діячка, співзасновниця літературного гуртка «Плеяда» та групи Українська соціал-демократія. У сучасній українській традиції входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України. Писала в жанрах поезії, епосу, драми, публіцистики, розвинула жанр драматичної поеми в українській літературі. Працювала в галузі фольклористики і активно долучалася до процесів українського жіночого руху та національного відродження.

Михайло Петрович Косач (псевдонім - Михайло Обачний) - український вчений-фізик, метеоролог, письменник та перекладач, автор низки оповідань та наукових праць, друкованих в періодиці, засновник літературного гуртка «Плеяда», громадський діяч

Ізидора Петрівна Косач-Борисова - українська мемуаристка, викладачка, перекладачка, діячка культури. Член-кореспондент Української вільної академії наук, почесний член Союзу українок Америки.

Ця родина видатна ще й тим, що, окрім згаданих осіб, ще багато з їхніх родичів працювали на благо України.

ДИНАСТІЯ ДРАГОМАНОВИХ-КОСАЧІВ

Студент 3.

Родина Тобілевичів

Родина Тобілевичів - старовинний український шляхетський рід білорусько-литовського та польського походження, які зробили вагомий внесок у розвиток національного українського професійного театру та утвердження української культури й мистецтва в цілому.

Родину Тобілевичів називають основою «Корифеїв українського театру», у складі якого вони «кинули виклик імперській русифікаторській політиці». З шести дітей **Карпа Тобілевича** четверо стали справжніми зірками національної культури.

Іван Тобілевич (1845-1907 рр., відомий як Іван Карпенко-Карий) - письменник, актор, драматург, один із корифеїв українського побутового театру, який створив 18 п'єс - основний репертуар для українського театру («Мартин Боруля», «Сто тисяч», «Хазяїн», «Сава Чалий» - найвідоміші з них).

Студент 4.

Марія Тобілевич (1855-1891 рр., сценічний псевдонім - Марія Садовська-Барілотті) - співачка, драматична артистка; корифей українського національного професійного театру. «Український соловейко» – так її називали сучасники. За 12 років сценічної діяльності зіграла майже усі провідні ролі тодішнього репертуару.

Микола Тобілевич (1856-1933 рр., літературний та сценічний псевдонім - Микола Садовський) - актор, режисер, громадський діяч, один із основоположників українського національного професійного театру.

Панас Тобілевич (1859-1940 рр., літературний та сценічний псевдонім - Панас Саксаганський) - видатний актор, режисер, театральний діяч, педагог школи Марка Кропивницького; корифей українського національного професійного театру.

Студент 5.

Крім того, родину Тобілевичів об'єднували й інші видатні майстри сцени. Серед них - **Марія Заньковецька** (акторка, театральна діячка, зірка українського театру на межі століть) та **Софія Тобілевич** (акторка, перекладачка, фольклористка, дружина Івана Карпенка-Карого).

Унікальна родина Тобілевичів створила український професійний театр, метою якого було «служити рідному мистецтву й будити, скільки сили й змоги, в громадянстві приспані й заколисані московською політикою «обрусенія» національні почуття».

Кожен з Тобілевичів своєю творчою діяльністю збагатив скарбницю культурних надбань нашого народу.

РОДИНА ТОБІЛЕВИЧІВ

Студент 6.

Сучасна Україна теж багата на династії філологів-просвітителів. Передусім треба зауважити про **Ліну Костенко** – яскраву представницю шістдесятництва, талановиту, проникливу, горду, принципову, наділену пророчим даром письменниці, живу совість епохи, справжню українку. Її життєве кредо - *«Я вибрала долю собі сама, і що зі мною не станеться, у мене жодних претензій нема до долі, моєї обралици»*. Непоступливість й уміння аргументувати свою позицію у Л. Костенко починалося саме з перших книг. Згодом окремі риси характеру переростуть у позицію, сформуєть неординарний світогляд, зроблять письменницю символом епохи. Письменниця відмовилася від звання Героя України, відповівши: *«Політичної біжутерії не ношу!»*, але в сучасних умовах її пророчі слова щоразу звучать по-новому: *«Прости мені, мій змучений народ, що я мовчу, дозволи мені мовчати... Бо ж сієш, сієш, а воно не сходе, а тільки змії кубляться й сичать. Всі проти всіх, усі з усім незгодні. Світ рухає людьми, але у бік безодні»*

АБО «І жах, і кров, і смерть, і відчай, І клекіт хижої орди, Маленький сірий чоловічок Накоїв чорної біди. Це звір огидної породи, Лох-Несс холодної Невы. Куди ж ви дивитесь, народи?! Сьогодні ми, а завтра – ви!»

Ліна Костенко та Оксана Пахльовська

*Нам треба жити кожним днем. Не
ждать омріяної дати. Горіть
сьогоднішнім вогнем, бо «потім»
може й не настати.*

Студент 7.

Продовжувачкою династії є **Оксана Пахльовська** – українська письменниця, перекладач, культуролог, професор, доктор філологічних наук, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка за 2010 рік (за книжку «Ave, Europa»). Живе та працює в Італії. Авторка численних студій з історії давньої та сучасної української літератури як перехрестя між «гуманістичним» Заходом та «візантійським» Сходом.

Студент 8.

І насамкінець хотілося б зосередити увагу на династії буковинських філологів-просвітителів.

У цьому аспекті зараз спроекуємо свою увагу на сім'ю Івасюків.

Михайло Григорович Івасюк – український письменник, літературознавець, фольклорист, педагог, громадський та культурний діяч.

Перша його повість «Чуєш, брате мій» (1957 р.) трансформувалася невдовзі в роман «Червоні троянди». Ірина Вільде відзначила, що М. Івасюк - письменник, який «має свою улюблену тему, свій стиль і художницьке світобачення»

У романній-диалогії «Балада про вершника на білому коні» (1980 р.) та «Лицарі великої любові» (1987 р.) письменник розгорнув широку панораму боротьби буковинців за

кращу долю у другій половині XVII століття. Працював на кафедрі української літератури ЧНУ.

Студент 9.

Володимир Михайлович Івасюк - український композитор-виконавець, музикант, мультиінструменталіст (володів кількома музичними інструментами: скрипка, фортеп'яно, віолончель, гітара), поет. Герой України (2009 р., посмертно), лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка (1994 р., посмертно), лауреат у номінації «За внесок у розвиток музичної культури України ХХ століття» (2001 р., посмертно). Один із основоположників української естрадної музики. Автор 107 пісень, серед яких «Червона рута», «Водограй», «Пісня буде поміж нас», «Лиш раз цвіте любов», «Балада про мальви», «Два перстені», «Я піду в далекі гори».

Ще однією творчою особистістю є Оксана Івасюк - наймолодша дитина в сім'ї Івасюків. Оксана Михайлівна закінчила Чернівецький університет. Вона – кандидат філологічних, доцент.

Модератор 1.

Отож навіть в такому обмеженому переліку видатних людей, пов'язаних спільним іменем, можна зрозуміти, наскільки багата українська земля на елітарні творчі особистості.

Дякуємо за увагу!

ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Опитування здобувачів другого рівня вищої освіти щодо проходження асистентської практики

1. Чи достатній, на Вашу думку, арсенал теоретичних знань, здобутих у процесі навчання, для майбутньої викладацької діяльності у ЗВО?

2. Чи отримали Ви методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу, проведення лекційних і практичних занять?

3. Які інноваційні методи викладання української мови та літератури Ви застосовували в процесі проведення занять?

4. Чи відрізнялись методи і форми навчальної роботи під час проведення очних і дистанційних занять?

5. Яка форма звітності науково-дослідного складника асистентської практики?

6. Якими формами роботи Ви скористалися як наставник академічної групи?

7. Які нові знання Ви одержали в результаті проходження асистентської практики?

8. Чи послуговувалися Ви навчально-методичними посібниками викладачів українознавчих кафедр філологічного факультету?

9. Чи була корисною для Вас навчальна платформа Moodle під час проходження асистентської практики?

10. Чи маєте пропозиції щодо вдосконалення організації та проходження асистентської практики?

Опитування академічної спільноти філологічного факультету щодо асистентської практики здобувачів другого рівня вищої освіти

1. Чи досягли магістранти програмних результатів навчання під час проходження асистентської практики?

2. Чи використовували магістранти лише запропоновані Вами методики викладання філологічних дисциплін, чи послуговувалися іншими навчальними технологіями?

3. Чи мають, на Вашу думку, здобувачі освіти належні знання та необхідні вміння для проведення лекційних і практичних занять у студентській аудиторії?

4. Чи вдалося магістрантам втілити наукові ідеї в самостійно змодельованій робочій програмі спецсемінару?

5. Чи вплинула асистентська практика на моделювання подальшої освітньої траєкторії магістрантів?

6. Чи маєте пропозиції щодо розширення баз практики для здобувачів другого рівня вищої освіти?

7. Чи володіють здобувачі освіти комунікативною компетентністю, чи вміють застосовувати м'які навички у студентському та академічному середовищі?

8. Чи вдалося сповна зреалізувати завдання асистентської практики у розрізі виховної роботи?

9. Чи зафіксовано випадки порушення магістрантами правил академічної доброчесності у процесі підготовки до занять, проведення виховних заходів, виголошення наукових доповідей?

10. Чи перебували на постійному зв'язку магістранти з керівником практики та членами кафедри?

СКЛАДНИКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1. **Актуальність кваліфікаційної роботи** визначається тим, що, по-перше, дослідження присвячено аналізу одного з багатовимірних понять сучасної лінгвістики – дискурсу фатичної комунікації; по-друге, воно стосується актуальних проблем антропоцентричного мовознавства та лінгвопрагматики, адже пов'язане з людиною, з основними суб'єктами людської комунікації, що вирізняється як лінгвістичними, так і позамовними чинниками – етикетом, ритуальністю, стандартами спілкування; по-третє, пропонується робота прямо пов'язана з проблемою систематизації мовних засобів, що їх комуніканти використовують у процесі фатичного спілкування, з визначенням функцій та можливостей цих конструкцій вербалізувати метакомунікативні інтенції мовця. Саме ця проблема не знайшла свого розв'язання в комунікативній граматиці української мови. Ще й досі відсутнє чітке розуміння таких термінопонять, як фатичне спілкування; фатичне мовлення; фатична метакомунікація; фатичний дискурс тощо. На жаль, і сьогодні не окреслено обсягу фатичного дискурсу, не визначено його змістового наповнення: це тільки етикетна конситуація чи інші мовленеві контексти, що супроводжують основну комунікацію. На часі розв'язання цих важливих питань.

2. Мета роботи – здійснити комплексний аналіз категорії діалогічності, дослідити синтаксичні засоби її експлікації та представити основні моделі функціонування в мовотворчості Михайла Стельмаха.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) схарактеризувати напрями вивчення діалогічності в мовознавчих дослідженнях;
- 2) з'ясувати термінообшир категорії діалогічності в курсі понять «діалог», «діалогізм», «діалогічне мовлення»;

3) обґрунтувати взаємозв'язок діалогічності як текстової категорії з діалогом як релевантним засобом її реалізації в художньому тексті;

4) визначити типологічні вияви інтенцій та функційні параметри діалогу як форми людської комунікації – толерантної чи атолерантної;

5) виявити комунікативний потенціал питальних, спонукальних та оптативних речень як виразних синтаксичних засобів реалізації діалогічності;

6) з'ясувати шляхи реалізації діалогічності в комунікативних моделях – у репліках стимулу та репліках реакціях – маркерах динамічності діалогічного мовлення;

7) схарактеризувати роль звертань, вокативних та нечленованих комунікативів в реалізації діалогічності як текстової категорії.

3. Об'єкт дослідження – фатичний дискурс як особливий континуум людської комунікації, типологічний вияв мовленнєвої діяльності, що вирізняється сферою функціонування, етикетністю комунікативних ситуацій, стосунками між комунікантами, стереотипністю використання мовних засобів.

4. Предмет дослідження формують комунікативні реєстри фатичного дискурсу, що увиразнюють інтенції мовця в типових ситуаціях мовленнєвого етикету; лінгвопрагматичні особливості синтаксичних конструкцій, що детермінують перебіг фатичної комунікації, впливають на її динамічність та експресивність, загалом створюють ритуальність і природність людської комунікації.

5. Джерела фактичного матеріалу. Дослідження дискурсу фатичної комунікації оперте на джерельну базу (1000 прикладів), створену методом суцільного відбору із прозових текстів української літератури XIX – XXI ст. (І. Нечуя-Левицького, О. Кобилянської, М. Стельмаха, М. Івасюка, М. Вінграновського, В. Шкляра) та зі збірника «Письменики Буковини початку XX ст.» Цікавий матеріал почерпнуто з видання «Листи до Олесья Гончара» (упорядкування

М. Степаненка). У книзі, зокрема, подано у хронологічному порядку (1946–1995 рр.) листи письменників, публіцистів, літературознавців, митців до всесвітньо відомого майстра художнього слова Олеса Гончара.

6. Методи дослідження. Для досягнення загальної мети й розв'язання поставлених завдань використано такі методи: *описовий* із прийомами наскрізного виписування і систематизації – для відбору та інвентаризації фактичного матеріалу; *структурний* – для аналізу синтаксичних засобів репрезентації категорії діалогічності в художньому тексті; *контекстуально-інтерпретаційний* – для увиразнення лінгвальних і позалінгвальних складників категорії діалогічності, зокрема – виокремлення власне-питальних і невластиво-питальних значень питальності; імперативних та ввічливо-пом'якшених форм спонукальності; благо- та злобобажань у межах оптативності; *метод моделювання*, що вможливив виокремлення діалогічних моделей: «запитання – відповідь», репліки-реакції з уточнювальними запитаннями, зустрічними запитаннями і перепитами; *методику дистрибутивного аналізу* – для точної експлікації звертань, нечленованих комунікатів, вокативних конструкцій як домінантних маркерів діалогічності в художньому дискурсі; за допомогою *методики трансформаційного аналізу* описано потенційні можливості мовних одиниць – прямих і непрямих (варіантних) висловлень як репрезентантів категорії діалогічності в мовотворчості М. Стельмаха.

7. Наукова новизна магістерської роботи полягає в тому, що чи не вперше в українському мовознавстві досліджено синтаксичну структуру стилістичних фігур у поезії та пареміології, визначено їхній експресивно виражальний та функційний потенціал; на багатому ілюстративному матеріалі схарактеризовано фігурально-риторичні (реченнєві та текстові) конструкції, окреслено їхню стилістичну і текстотвірну роль.

8. Теоретичне значення роботи полягає в розширенні сфери досліджень української дискурсології, в обґрунтуванні

особливостей функціювання дискурсу фатичної комунікації, у поглибленні знань про комунікативний синтаксис та потенційний ресурс синтаксичних конструкцій формувати мовний етикет. Положення наукової праці вдосконалюють лінгвістичні підходи до аналізу мовних одиниць з позицій їхнього функціювання як конструкцій, здатних реалізувати комунікативні інтенції, увиразнювати специфіку мовлення українського мовця. Результати наукової роботи послугують підґрунтям для подальшого вивчення динамічних процесів в сучасній українській мові, зокрема – у текстовій комунікації.

9. Практична значення одержаних результатів. Зібраний та проаналізований фактичний матеріал може бути використаний у процесі викладання синтаксису української мови, під час читання спецкурсів із лінгвостилістики, для підготовки навчально-методичних посібників із лінгвопрагматики.

10. Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення та висновки апробовано на щорічній студентській науковій конференції (Чернівці, 22 – 23 квітня 2020 р.). Тези доповіді розміщено в матеріалах конференції:

Татарин М. Етикетні висловлення в дискурсі фатичної комунікації. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.* Філологічний факультет. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2020. С. 139–140.

12. Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел, анотацій українською та англійською мовами.

13. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранник Д. Х. Діалог. Українська мова: енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 139–140.

2. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики:

монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.

3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Академія, 2004. 344 с.

4. Бабич Н. Сила мовленого слова. Чернівці: Рута, 1996. 176 с.

5. Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви: монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 376 с.

6. Бережан Л. Семантичні моделі категорії спонукальності в сучасній українській мові. *Актуальні проблеми граматики*: зб. наук. пр. Кіровоград: КДПУ, 1997. С. 166–173.

7. Білоус М. П. Мовленнєвий етикет українського народу. *Мова і духовність нації*: тези регіональної науково-практичної конференції. Львів, 1989. С. 98–99.

8. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 475 с.

9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1140 с.

10. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. К.: Либідь, 1993. 368 с.

11. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.

12. Гнатюк А. Я. Класифікація висловлювань ввічливості за принципом прагматичних типів речень. *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія. 2003. Вип. VII. С. 109–114.

13. Головацький Я. Слова – вітання, благословенства, чемності і обичайности у русинів. *Вінок русинам на обжинки*. Відень, 1847. Т. 2. С. 257–258.

14. Грищенко А. П. Оптативне речення. Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. К.: Укр. енцикл., 2000. С. 406.

15. Гуйванюк Н. В. Конструкції мовного етикету в художній та епістолярній спадщині Ольги Кобилянської. *Українська мова на Буковині*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 160-річчю від дня народження Юрія Федьковича (13–15 жовтня 1994р.). Чернівці, 1994. С. 112–115.

14. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінграновський М. С. Северин Наливайко: роман. Київ: Веселка, 1996. 366 с.
2. Івасюк М. Серце не камінь. Ужгород, 1978. 269 с.
3. Кобилянська О. Ю. Твори: у 2-х т. Т.1. К.: Дніпро, 1983. 495с.; Т.2. 571 с.
4. Листи до Олесея Гончара : у 2 кн. Кн. 1 (1946–1982) / упоряд., передм., прим., комент. Миколи Степаненка. К.: Сакцент Плюс, 2016. 736 с.
5. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів у 10-и томах. Т. 2. Прозові твори. К.: Наукова думка, 1965. 390 с.; Т. 5. К.: Нукова думка, 1966. 456 с.; Т. 6. К. : Нукова думка, 1966. 467 с.; Т. 7. К.: Нукова думка, 1966. 460 с.; Т. 8. К.: Нукова думка, 1966. 491 с.
6. Письменники Буковини початку ХХ століття. К.: Держ. вид-во худож. л-ри, 1958. 448 с.
7. Стельмах М. П. Твори: В 7-и т. Т. 1. К.: Дніпро, 1982. 656 с.
8. Шкляр В. М. Маруся : роман. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2014. 320 с.

15. АНОТАЦІЯ

Павлюк М. В. Мовні засоби вираження категорії діалогічності в художньому тексті (на матеріалі творів Михайла Стельмаха)

У кваліфікаційній роботі комплексно досліджено мовні засоби реалізації діалогічності як текстової категорії, обґрунтовано її безпосередній зв'язок з діалогом як релевантним засобом вираження діалогічної взаємодії (мовця, адресанта й адресата, співрозмовника) у художньому тексті; на багатому фактичному матеріалі, дібраному з творів М. Стельмаха, репрезентовано типологічні вияви інтенцій та функційні параметри діалогу як форми людської комунікації – толерантної чи атолерантної за своїм характером; визначено комунікативний потенціал питальних, спонукальних та оптативних речень – синтаксичних репрезентантів діалогічності, окреслено шляхи її реалізації в комунікативних моделях – у репліках стимулу та репліках реакцій як маркерів динамічності діалогічного мовлення; усебічно схарак-

теризовано роль звертань, вокативних та нечленованих комунікатів у реалізації діалогічності як текстової категорії.

Ключові слова: діалогічність, діалог, адресант, адресат, інтенція мовця, питальне речення, спонукальне речення, оптатив, звертання, діалогічні моделі, уточнювальне запитання, зустрічне запитання, перепит, нечленовані комунікати.

ANNOTATION

Pavliuk M. V. Language means of expressing the category of dialogicity in an artistic text (based on the works of Mykhailo Stelmakh)

In the master's thesis, the linguistic means of realizing dialogicity as a text category have been comprehensively studied; its direct connection with dialogue is revealed as a relevant means of expressing dialogical interaction (the speaker, the addressant and the addressee, the interlocutor) in the literary text; on the rich factual material selected from the works of M. Stelmakh, typological manifestations of intentions and functional parameters of dialogue are presented as forms of human communication, tolerant or intolerant in character; the communicative potential of interrogative, incentive and optative sentences that are syntactic representatives of dialogicity, is defined; ways of its realization in communicative models, replicas of stimulus and replicas-reactions as markers of dynamism of dialogical speech, are outlined; the role of appellatives, vocative and non-parceled communicative units in the implementation of dialogicity as a text category is comprehensively characterized.

Key words: dialogicity, dialogue, addressant, addressee, the speaker's intension, interrogative sentence, imperative sentence, optative, appellatives, dialogical models, wh-question, counter-question, echo-question, non-parceled communicative units.

**ЗРАЗОК НАУКОВОЇ СТАТТІ
У СПІВАВТОРСТВІ ЗІ СТУДЕНТОМ**

УДК 811.161.2'42:81'221

**ЛІНГВАЛІЗАЦІЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
КОМУНІКАЦІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ
МОВЦЯ (на матеріалі художніх текстів сучасних
українських письменників)**

Іванна СТРУК,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
iv.struk@chnu.edu.ua

Ivanna STRUK,

Chernivtsi National University
named after Yuriy Fedkovych,
ORCID ID: 0000-0002-9883-8818
Researcher ID: H-3039-2017

Анна-Діана ВІКОВАНЮК,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
vikovanyuk.anna-diana@chnu.edu.ua

Anna-Diana VIKOVANIUK,

Chernivtsi National University
named after Yuriy Fedkovych

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яка взаємодія людини з навколишнім світом передбачає певне емоційне забарвлення. Спілкування людей супроводжують відповідні емоції, що реалізуються через вербальну та невербальну комунікацію. Для учасників

спілкування має значення і тембр голосу мовця, і його жести, міміка, які супроводжують вербальне спілкування. Емоційна інтонація може посилювати зміст слова, суперечити йому, або існувати взагалі без слів (у формі вигуків, плачу, сміху). «Пережиті емоції вільно, а іноді проти волі людини, автоматично відображаються в міміці, пантоміміці і сигналізують про стан людини. А отже, мова емоцій дозволяє не тільки висловлювати свої власні емоції, а й розуміти емоційні переживання інших»¹. Категорія емоційності неодноразово ставала предметом зацікавлення мовознавців. Емоції, викликані певною ситуацією, через спонтанно вибрані експресивні мовні одиниці реалізуються в емоційному дискурсі. На думку С. Т. Шабат-Савки, «емоційний дискурс як ситуативно вмотивована мовленнєва одиниця спрямований на вираження мовленнєвих інтенцій, пов'язаних з емоційно-почуттєвим станом мовця, його позитивним чи негативним реагуванням на побачене, почуте, висловлене»². Досліджуючи емоційно-оцінну лексику, Н. В. Гуйванюк уважала, що саме «в емоціях індивідуалізується психічний світ особистості»³.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Невербальні компоненти як засоби вияву емоційного стану мовця привертали увагу багатьох дослідників. Зокрема Г. І. Приходько,

¹ Prykhodko H. I. Neverbalni zasoby vyrazhennia emotsii [Non-verbal means of emotions' expression]. *Naukovyi visnyk Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia: „Filolohichni nauky” (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats* [Scientific Bulletin of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Series: «Philological Sciences» (linguistics): a collection of scientific papers]. № 4. Drohobych, 2015. P. 151 [in Ukrainian].

² Shabat-Savka S. T. Katehoriia komunikatyvnoi intentsii v ukrainskii movi: monohrafiia [Category of communicative intention in the Ukrainian language: monograph]. Chernivtsi: «Bukrek», 2014. P. 119 [in Ukrainian].

³ Huivaniuk N. Emotsiino-otsinna leksyka u „Slovnyku bukovynskykh hovirok” [Emotional and evaluative vocabulary in the „Dictionary of Bukovinian dialects”]. *Movoznavchyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats* [Linguistic Bulletin: a collection of scientific papers]. 2011. Vyp. 12–13. P. 89. [in Ukrainian].

розглядаючи невербальні засоби вираження емоцій, уважає, що «особливість елементів невербальної комунікації в тому, що вони формуються раніше, ніж вербальна частина висловлювання, яка накладається на попередньо виражену невербальну частину. Тому всі емоційно-виразні засоби маніфестуються в акті повідомлення значно раніше, ніж вербальні засоби»⁴. О. М. Мартинова, звертаючи увагу на мімічні жести та основні способи їх використання для передачі емоційного стану мовця, робить висновок, що «емоції виступають невід'ємною частиною людського життя, регулюючи процеси сприйняття та осмислення дійсності, зумовлюючи упереджене емоційне ставлення людини до дійсності. Розпізнати наскільки значущим є те, що відбувається з людиною, ми можемо завдяки емоціям, які включені до психічних процесів і станів людини, є сигналами, що можна визначити завдяки системі невербальних знаків, з-поміж яких важливою є міміка»⁵. Особливості вираження негативних емоцій засобами невербальної комунікації з урахуванням гендерного аспекту цікавили С. А. Віротченко, яка вважає, що «емоційний фактор суттєво впливає на вживання невербальних компонентів комунікації, адже прояв емоцій є невід'ємною частиною комунікативного акту та характеризує не тільки емоційний стан мовця, але і його ставлення до слухача. Невербальна поведінка комунікантів пронизана гендерними відносинами, а їх роль у соціумі визначається певною культурою та відповідає гендерним стереотипам, прийнятими в цьому суспільстві»⁶. Н. П. Киселюк, аналізуючи вербальні та

⁴ Prykhodko H. I. Neverbalni zasoby vyrazhennia emotsii...op. cit, P. 151.

⁵ Martynova O. M. Vykorystannia mimichnykh zhestiv dlia poznachennia emotsiinoho stanu liudyny [Using facial expressions to indicate a person's emotional state]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni I. Franka* [Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko]. 2005. Vyp. 22. P. 119–122 [in Ukrainian].

⁶ Virotschenko S. A. Osoblyvosti vyrazhennia nehatyvnykh emotsii zasobamy neverbalnoi komunikatsii (hendernyi aspekt) [Features of expression of negative emotions by non-verbal communication (gender aspect)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*

невербальні засоби актуалізації емоційного стану радості в художньому дискурсі, підкреслює, що невербальна комунікація значною мірою залежить від комунікативної ситуації: «...особливістю невербальних повідомлень є їхня ситуативність: тон голосу вказує на нинішній стан мовця і його ставлення до предмету розмови і слухачів, але не може повідомити про його переживання минулого тижня; люди по-різному будуть стукати в двері в залежності від їх емоційного стану і від того, у чії двері вони стукають. Різноманітні експресивні рухи (жести, погляди, міміка, характеристики голосу тощо) доповнюють і часто суперечать один одному, оскільки пов'язані з мінливими психічними станами людини, її ставленням до партнера і ситуації взаємодії»⁷. І. М. Струк, досліджуючи взаємодію вербальних та невербальних засобів комунікації в драматичному тексті буковинських письменників, значну увагу приділяє екстралінгвальним компонентам (сміх, плач), що виражають емоційний стан мовця⁸. Емотивні стани мовців у прозовому тексті стали предметом зацікавлення Н. Бачкур⁹.

[Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. 2016. Vyp. 84.S. 40–44. P. 40 [in Ukrainian].

⁷ Kyselіuk N. P. Verbalni ta neverbalni zasoby aktualizatsii emotsiinoho stanu radosti v khudozhnomu dyskursi (na materialі anhlomovnoi prozy XX–XXI stolit: avtoref. dys.... kand. filol. nauk: spetsialnist 10.02.04 – hermanski movy [Verbal and nonverbal means of actualizing the emotional state of joy in artistic discourse (on the material of English prose of the XX–XXI centuries: dissertation abstract... Candidate of Philological Sciences: specialty 10.02.04 - Germanic languages]. Kyiv, 2009. P. 7 [in Ukrainian].

⁸ Struk I. M. Vzaiemodiia verbalnykh i neverbalnykh zasobiv komunikatsii u dramatychnomu teksti: dys. ...kand. filol. nauk: spetsialnist 10.02.01 – ukrainska mova [Interaction of verbal and nonverbal means of communication in a dramatic text: dis. ... Candidate of Philological Sciences: specialty 10.02.01 – Ukrainian language]. Ivano-Frankivsk, 2017. 180 p [in Ukrainian].

⁹ Bachkur N. Zamovchuvannia yak zasib vyrazhennia emotsii u prozovomu teksti pochatku XXI stolittia [Silence as a means of expressing emotions in the prose text of the early XXI century]. *Problemy humanitarnykh nauk. Filolohiia* [Problems of the humanities]. 2014. Vyp. 34. P. 17–28 [in Ukrainian].

Метою нашої статті – проаналізувати невербальні засоби на позначення емоційного стану мовця в художніх текстах сучасних українських письменників (Ірени Карпи, Сергія Жадана, Юрія Андруховича, Юрія Іздрика, Івана Байдака, Андрія Любки, Наталії Мориквас).

Актуальність наукової розвідки зумовлена потребою цілісного дослідження невербальних компонентів на позначення емоційного стану мовця в художньому тексті, аналізу засобів їх омовлення з урахуванням соціальних та особистісних характеристик мовця в різних комунікативних ситуаціях.

У статті використано такі **методи й прийоми** лінгвістичного аналізу: системно-функціональний аналіз, компонентний метод, контекстуально-інтерпретаційний метод, метод дискурсивного аналізу, метод стилістичного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в поглибленні знань про невербальні компоненти, які виражають емоційний стан мовця у процесі комунікації; виявленні засобів вербалізації невербальної поведінки героїв у художньому тексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використовуючи невербальні засоби передачі емоційного стану персонажа, сучасні письменники досягають найбільшого розуміння з боку читачів, що сприяє глибшому усвідомленню намірів автора. Ілюстративний матеріал дозволив виокремити невербальні компоненти на позначення позитивних та негативних емоцій мовця, що репрезентовані кінесичними та екстралінгвальними засобами комунікації.

У межах першої групи широко представлені екстралінгвальні засоби комунікації, що відображають емоційний стан радості мовця. Найчастіше такий емоційний стан супроводжує *усмішка*, вербалізована лексемами *усміхатися*, *посміхатися*, *сміятися* та ін. напр: *Вона стояла на моему порозі, явно претендуючи на головну роль. Була вдягнута не за погодою, але **приємно всміхалася***¹⁰. Доброзичливе ставлення до співрозмовника підсилюють прислівникові

¹⁰ Baidak I. Tini nashykh pobachen [Shadows of our dates]. Kharkiv: Vivat, 2017. P. 79 [in Ukrainian].

лексеми *приємно, задоволено, легко, по-доброму, вдячно: Я погоджуюсь з нею. Вона **задоволено сміється***¹¹.

Невербальні дії мовців іноді повторюються за принципом віддзеркалення (тобто мовець посміхається у відповідь): – *Ось нам є що згадати, – фізрук якимось **легко й по-доброму сміється**, аж Паша теж **починає усміхатися** слідом за ним*¹².

Часто усмішка засвідчує вдячність персонажа, чи маркує згоду з комунікативним партнером, напр.: *Ми йому **вдячно усміхнулися**, але він повторив, цього разу суворіше карбуючи слова: „Браво!” Ми знов **усміхнулися й закивали головами***¹³. Екстралінгвальний компонент *усміхатися* супроводжує кінесичний елемент *кивати головою*, що є маркером згоди в комунікативній ситуації. Емоційний стан радості та задоволення посилює поклін, що репрезентує кінесичну невербальну дію як вияв подяки: *Офіціанти **кланяються в підлогу й усміхаються** вже аж «на всі тридцять чотири» – і це навіть не порохувавши чайових*¹⁴.

Задоволення та схвалення герої виявляють і через оплески: *Вони **плескали у спітнілі долоньки** і аж попискували від захвату*¹⁵. Емоційний стан мовців підсилює екстралінгвальний компонент, омовлений лексемою *попискували*.

Радість від зустрічі, приязне ставлення мовців один до одного часто виражає рукостискання. Такий жест характерний для чоловіків, напр.: *Петров **приязно тисне мені руку***¹⁶. Емоційність невербального компонента підсилює прислівник *приязно*.

¹¹ Ibidem., P. 137.

¹² Zhadan S. Internat [Boarding school]. Chernivtsi: Meridian Czernowitz, 2018. P. 156 [in Ukrainian].

¹³ Liubka A. U poshukakh varvariv. Podorozh do kraiv, de pochynaiutsia y ne zakinchuiutsia Balkany [In search of barbarians. Journey to the edges where the Balkans begin and end]. Chernivtsi: Merydian Chernovits, 2019. P. 27 [in Ukrainian].

¹⁴ Karpa I. Dobri novyny z Aralskoho moria [Good news from the Aral Sea]. Kyiv: Knyholav, 2019. P. 83 [in Ukrainian].

¹⁵ Ibidem., P. 304.

¹⁶ Andrukhovych Yu. Rekreatsii [Recreations]. Kharkiv: Fabula, 2018. P. 229 [in Ukrainian].

У спілкуванні чоловіків з жінками переважає інший невербальний компонент – *поцілунок в руку*. Так, чоловіки, шануючи давні традиції, цілують жінкам руку в знак привітання і поваги: *Він поцілував руку Марті, потім по черзі привітався з кожним*¹⁷; *Панна Рудецька простягнула йому руку, і Вальдемар, низько схилившись, поцілував її долоню*¹⁸.

Привітне ставлення до комунікативного партнера мовці виражають через торкання. Такий жест часто застосовують з метою заспокоєння співрозмовника, вияву певної симпатії: *Я за тебе переймаюся, – Кармен довірливо поклала свою широку долоню на Ритине худе плече*¹⁹; *– Не ображайся, – плеснув його по плечу Мартофляк*²⁰. Відчуття підтримки, єдності, заспокоєння підсилюють обійми: *Магда притулилась до мене, закінчивши розповідь. Я обійняв її* – вона потребувала цього захисту²¹; *– Не переживай. Я все розумію, – і пригорнула Лідку до себе*²².

Негативні емоції персонажів здебільшого передають кінесичні засоби невербальної комунікації, що вказують на:

- злість / гнів: *Гриць скреготів зубами і стискав кулаки*²³. Невербальна дія омовлена фразеологічною одиницею *скреготати зубами* «виявляти гнів, роздратування, невдоволення»²⁴, однак кінесичний компонент *стискати кулаки* вказує на стриманість персонажа, його бажання приховати свою злість.

- знервованість / страх: *Та я почом знаю? – відповідає господар загнано. Сидить, очі бігають, барабанить*

¹⁷ Ibidem., P. 51.

¹⁸ Morykvas N. Korneliia [Korneliya]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 2015. P. 51 [in Ukrainian].

¹⁹ Karpa I. Dobri novyny z Aralskoho moria...op. cit., P. 168.

²⁰ Andrukhovych Yu. Rekreatsii...op. cit., P. 50.

²¹ Baidak I. Tini nashykh pobachen...op. cit., P. 133.

²² Morykvas N. Korneliia...op. cit., P. 121.

²³ Andrukhovych Yu. Rekreatsii...op. cit., P. 133.

²⁴ Slovnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy [Phraseology dictionary of the Ukrainian language] / uklad.: V. M. Bilonozhenko ta in. Kyiv, 2003. P. 659 [in Ukrainian].

пальцями по столу²⁵. Знервований стан мовця підтверджує невербальний елемент *барабанити пальцями по столі*, що вказує на неспокій мовця та його прагнення припинити розмову. Хвилювання мовця посилює невербальна дія вербалізована фразеологізмом *очі бігають «хтось виявляє неспокій, схвилюваність, роздратування, провину»*²⁶.

– обурення / образу: *Рита **скривилася**. Іван традиційно дратувався, коли бачив її невдоволене обличчя*²⁷. Образу героїні підсилює міміка її обличчя, яку вербалізує дієслівна лексема *скривитися*.

– відчай: *Іван **лупонує кулаком** по знаку „SOS” і видає якесь здушене завивання*²⁸. У цьому випадку жестовий компонент невербальної комунікації (*лупонує кулаком*) є засобом прояву відчаю, що викликаний розгубленістю героя та його неспроможністю знайти вихід із ситуації.

– агресію: *Хто? – кричить він і **погрожує кулаком** дощовій хмарі*²⁹. Експресивний жест *вимахування складеною в кулак рукою* сигналізує про погрозу та заборону з боку мовця.

Часто негативні емоції марковані екстралінгвальним компонентом *плач*, омовленим дієсловом *плакати*, що вступає в синтагматичний зв'язок із прислівником *гірко*, який характеризує дію за її фізичним проявом, напр: *А тут це й тітка на клунках **плаче**, і **плаче** так **гірко**, що ніхто їй нічого навіть не скаже*³⁰. Плач виникає як реакція-образ на слова співрозмовника, або є наслідком розчарування мовця: *– Я ж так старався для всіх вас... – і **сльоза покотилась** по його щоці*³¹. Іноді мовець намагається приховати свій емоційний стан, який автор передає за допомогою фразеологічної одиниці *ковтати сльози* «стримувати, тамувати плач»³²,

²⁵ Zhadan S. Internat...op. cit., P. 283.

²⁶ Slovnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy...op. cit., P. 475.

²⁷ Karpa I. Dobri novyny z Aralskoho moria...op. cit., P. 202.

²⁸ Ibidem., P. 203.

²⁹ Zhadan S. Internat...op. cit., P. 21.

³⁰ Ibidem., P. 204.

³¹ Andrukhovych Yu. Rekreatsii...op. cit., P. 59.

³² Slovnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy...op. cit., P. 302.

напр.: *А малий тільки **сльози ковтає**, і мовчить, і головою хитає – не знаю, мол*³³.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проаналізовані в художньому тексті невербальні компоненти на позначення емоційного стану мовця, супроводжують як позитивні, так і негативні емоції героїв у творах сучасних українських письменників. Це радість і сум, захоплення і страх, здивування та переживання тощо. Через невербальні засоби комунікації можна зрозуміти справжні почуття мовця, його приховані думки та різні емоційні реакції на певні події чи слова співрозмовника. Перспективу репрезентованого дослідження вбачаємо в подальшому поглибленні знань про прагматичні особливості невербальних засобів на позначення емоційного стану мовця з урахуванням вікових, гендерних, соціальних та психологічних чинників у різних комунікативних ситуаціях.

Ivanna Struk, Anna-Diana Vikovaniuk. Linguization of non-verbal means of communication for indication of the speaker's emotional state (the material of literary texts of modern Ukrainian writers).

The anthropocentric approach of modern linguistics is focused on the interest of researchers in the problems of verbal and speech expression of emotions, which can be realized through two semiotic areas – verbal, which represents the linguistic expression of emotions, and nonverbal, which is a physiological manifestation of emotions which is an integral part of communicative act and characterizes not only the emotional state of the speaker, but also his attitude to the listener. **The scientific novelty** of the research is deepening knowledge of non-verbal components that express the emotional state of the speaker in the communication process; identifying the means of verbalization of non-verbal behavior of the characters in the literary text.

³³ Izdryk Yu. Nominatsiia. Usia proza Izdryka [Nomination. All of Izdryk's prose]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 2016. P. 241.

The aim of our article is to analyze non-verbal means for identifying the emotional state of the speaker in the literary texts of modern Ukrainian writers (Irena Karpa, Serhiy Zhadan, Yuriy Andrukhovych, Yuriy Izdryk, Ivan Baidak, Andriy Lyubka, Natalia Morikvas).

The relevance of scientific research is due to the need for a holistic study of non-verbal components for indication of the speaker's the emotional state in the literary text, analysis of their means of pronunciation, taking into account social and personal characteristics of the speaker in different communicative situations.

The following methods and techniques of linguistic analysis are used in the article: system-functional analysis, component method, contextual-interpretive method, method of discursive analysis, method of stylistic analysis.

Conclusions. The non-verbal components that were analyzed in the literary text for denotation the emotional state of the speaker accompany both positive and negative emotions of the heroes in the works of modern Ukrainian writers. We notice the prospect of a representative study in the further deepening of knowledge about the pragmatic features of non-verbal means for indication of the speaker's emotional state taking into account age, gender, social and psychological factors in different communicative situations.

Key words: non-verbal communication, linguization of nonverbal means, emotional state of the speaker, extralingual components, kinesic elements.

Струк Іванна – кандидат філологічних наук, доцент, асистент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У доробку науковця 60 публікацій. Коло наукових зацікавлень: комунікативна лінгвістика, текстологія.

Struk Ivanna – Candidate of Philological Sciences, Assistant of the Department of Modern Ukrainian Language of Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich. There

are 35 scientific publications. Research interests: communicative linguistics, textology.

Анна Діана Вікованюк – студентка філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Anna Diana Vikovaniuk – student of the Faculty of Philology, Chernivts National University named after Yury Fedkovych.

ТЕЗИ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Маріела Лерку

Науковий керівник – доц. Струк І. М.

**Засоби реалізації категорії інтертекстуальності
в сучасному медіадискурсі**

У сучасному медіапросторі особливе місце посідає медійний дискурс – «тип мовленнєвої діяльності в медіа, спроектований на інформування аудиторії щодо різних сфер суспільного життя засобами масової комунікації» [2, с. 39]. Однією з важливих текстово-дискурсивних категорій медіа є інтертекстуальність, «що полягає у властивості словесного витвору відтворювати чуже мовлення у формі цитувань, алюзій, ремінісценцій, переказів, дописувань, відгуків тощо» [1, с. 183]. Інтертекстуальність уможливає реалізацію основних функцій медійного дискурсу – інформування та впливу. Метою нашої розвідки є аналіз засобів реалізації категорії інтертекстуальності в сучасному медіадискурсі (на матеріалі українських газет).

Одним з продуктивних інтертекстуальних прийомів у медіатекстах є використання цитат. У публікаціях багатьох українських газет фіксуємо: 1) прямі цитати, які містять пряму вказівку на автора: *«Велика буває користь від учення книжного»*, – вважав автор відомої *«Повісті минулих літ»* Нестор Літописець (УК, 09.12.2022); 2) непрямі цитати, які не містять жодних маркувань: *«...І вічні ми будемо з нею!»* (УК, 29.02.2020) – рядочки з поезії *«Любіть Україну»* В. Сосюри. У медіатекстах використовують також часткові або редуковані цитати в авторській інтерпретації: *«Про соборність від «Сяну до Дону»* (УК, 19.01.2019); *«Садок вишневий коло додзьо. Як буддист з Донецька змінив донбаські степи на карпатські гори* (УП, 18.06.2021).

Комунікативно-прагматичний потенціал мають заголовки, у яких використовують прислів'я та приказки, напр: *«Дерево тримається корінням, а людина родиною»* (ГУ, 15.09.2022). Іноді фіксуємо усічені: *«Біда не вчить...»* (ДТ, 23.01.2023). Часто такі паремійні одиниці є трансформованими, напр.: *«Усі дороги ведуть із Рима»* (УК, 18.03.2018);

«Швидко бігати, влучно стріляти – Бог медалі мусить дати» (УК, 14.03.2018 2018); *Не все те «золото», що чорне* (УК, 25.06.2021); *А під лежачий камінь вода таки не тече...* (УК, 11.06.2020); *«Революція вчить, як на світі жить»* (УК, 04.11.2017); *«Крізь терни до читача»* (УК, 05.01.2021).

Інтертекстуальним прийомом образності й виразності є алюзії. Через певні асоціації відчуваємо натяк на відомі історичні чи літературні факти, події, фрази, персонажів інших текстів. Наприклад: *«Задзеркалля»* (Д, 31.03.2022) (алюзія на детектив К. Джонстоун) – під такою назвою В. Бойко обмірковує життя в блокованому місті під час війни. Інформація про те, що В. Путін подарував учасникам неформального саміту країн СНД персні з символікою Співдружності з'явилася під заголовком *«Володар орків»* (ВН, 27.12.2022) – алюзія на роман англійського письменника Дж. Толкіна *«Володар пернів»*. Міркування народної депутатки України Ю. Клименко щодо того, де взяти гроші для України під час війни подано під заголовком *«Троянський кінь репарацій рф. ЗП № 7198»* (УП, 02.02.2023). Алюзія має потужний пізнавальний потенціал, відсилає читача до заголовка відомого твору, який у медіатексті зазнає метаморфози: *«Донжуан у спідниці»* (УК, 15.12.2018); *«Ромео і Джульєта з Чернівців»* (УК, 09.12.2017); *«Висадити свій «Сад Перемоги»* (Д, 01.04.2022).

Отже, використання елементів інтертекстуальності в сучасних ЗМІ забезпечує глибше усвідомлення медіатексту та є ефективним засобом впливу на реципієнта.

Список використаної літератури

1. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник. К.: ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
2. Шевченко Л., Сизонов Д. Теорія медіалінгвістики: підручник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. 214 с.

Умовні позначення джерел

- ВН – «Волинські новини»
- ГУ – «Голос України»
- Д – «День»
- ДТ – «Дзеркало тижня»
- УК – «Урядовий кур'єр»
- УП – «Українська правда»

Андрій Капаці

Науковий керівник – проф. Шабат-Савка С. Т.

**Етикетні висловлення
як маркери української етнокультури**

Самобутність кожного народу увиразнюють етнокультурні цінності, що уособлюють не тільки матеріальні, а й духовні скарби нації. До таких надбань українців належить мовний етикет, який відіграє посутню роль у здійсненні комунікації між співрозмовниками, адже вияскравлює субстанцію українського мовця, вербалізує його емоції, настрої, комунікаційні інтенції, низку етнокультурних імплікацій. Своєрідність та особливість кожної мови демонструє її лексико-граматична будова, сформована протягом багатьох століть і збережена на основі національних традицій, релігії, етнокультури, звичаїв тощо.

У нашій розвідці пропонуємо розглянути етикетні висловлення крізь призму сакральності, бо споконвіку релігійність слугує важливою ментальною рисою українського народу, оберегом його ідентичності та незамінним елементом духовності. Магічно-енергетичні заклики містять апеляцію до «світлих» небесних сил – Бога, Діви Марії, інших святих, які є носіями найвищих людських ідеалів, моральної довершеності, утілюють справедливість, милість, всемогутність.

Мовний етикет українців, за С. Богдан, втілюється за допомогою системи мовних знаків, символів, словесних формул, жестів, міміки, передає найдавніші звичаї і традиції [1, с. 31], відображаючи ідентичність та ментально-етикетні риси української нації. Використовуючи етикетні висловлення, мовець справляє позитивне враження на свого співрозмовника, створює підґрунтя для здійснення доброзичливої безконфліктної комунікації. До засобів метакомунікативного характеру С. Шабат-Савка вналежнює конструкції, що слугують етикетними висловленнями – релевантними маркерами реалізації інтенцій привітання, прощання, дякування, знайомства побажання, вибачення, люб'язності. Науковиця зазначає, що такі мовленнєві конструкції демонструють не лише «поведінкові приписи вихованої та культурної людини,

а насамперед риси національного характеру й етикет певного народу» [2, с.268].

Вітальні мовноетикетні вирази увиразнені розлогими синтаксичними конструкціями з побажаннями здоров'я, щасливих релігійних свят, пор.: **Добривдень вам, кумо! Здорові будьте з неділею**, – гукнула Мотря від воріт! – **Дай, Боже, здоров'я!** Сідайте, кумо, за гостя будете! (М. Коцюбинський); *Куме Іване, дай Вам Боже прожити ще на цім світі* (В. Стефаник).

На етапі здійснення підтримки комунікації українці поширено використовують синтаксичні конструкції з інтенціями дякування: – **Дякую Тобі, Господи і Боже мій, за все, що діється наді мною! Дякую** тобі за всі скорботи і спокуси, які послав Ти мені для очищення і зцілення опечалених гріхами моїх душі і тіла (К. Ватаманюк); **побажання**: – **Хай** тебе криє Мати Божа від усього лихого (П. Мирний); – **Дай вам, Боже, і з роси, і з води; нехай** ваше життя буде між солодкими медами, між пахучими квітками (І. Нечуй-Левицький); **Хай Бог і люди не зобидять тебе** (М. Стельмах); **А хай би воно так, дай Боже, у нас!** (Б. Лепкий).

Художній дискурс яскраво демонструє використання мовцями й питально-випитувальних конструкцій, пор.: **Як Вас, свахо, Бог милує? Чи живі чи здорові?** (І. Нечуй-Левицький); – **Добривдень, сусідоньку! Як вас Бог милує?** (Марко Вовчок).

На завершальному етапі комунікації мовці послуговуються конструкціями з інтенцією побажання, пор.: – **Прощайте!** Нехай вас **Бог** має у своїй опіці! (Б. Лепкий); – **Щастивам, пане капітане. Дасть Бог** – побачимося (В. Шкляр); – **Ну, їдь з Богом.** – **Ну, будь здорова, дитинко** (Грина Вільде).

Отже, етикетні висловлення як маркери української культури регулюють поведінку комунікантів у різних мовленевих ситуаціях, створюючи неповторний колорит українськомовної комунікації, її сакральності та природності.

Список використаної літератури

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Шабат-Савка С.Т. Українськомовний питальний дискурс: монографія. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2019. 332 с.

ДОДАТОК 11

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРКИ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Відповідно до даних програми Turnitin Similarity кваліфікаційна робота **Франчук Богдани Русланівни** на тему *«Модальність волевиявлення в художньому тексті: українсько-англійський переклад»*, яка подана у файлі *Франчук Б. Р.txt*, за результатами перевірки є оригінальною на **99 %**.

Обсяг файлу, поданого на перевірку 18567 слів, за винятком додатків та списку літератури, приблизно складає 84 % від загального обсягу матеріалу до друку.

Ураховуючи специфіку кваліфікаційних робіт, вважаємо, що наукова робота Богдани Франчук має високий рівень оригінальності та допускається до друку.

25.11.2024

доц. Іванна СТРУК

**ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА
ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ
У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ**

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Олександра Ткачук

**ДІЄВКАЗ
ЗДОБУВАЧАМ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 035 ФІЛОЛОГІЯ**

ПУТІВНИК

для здобувачів

ОПП «Українська мова та література»
другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 035 Філологія

**СВІТЛИНИ З ВИПУСКНИКАМИ
ОПП «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 035 ФІЛОЛОГІЯ**

Випуск магістрів філологічного факультету (2015 р.)

Випуск магістрів філології (2019 р.)

Випуск магістрів філології (2020 р.)

Випуск магістрів філології (2021 р.)

Випуск магістрів філології (2022 р.)

Майбутні магістри філології

Випуск магістрів філології (2023 р.)

У КОНТЕКСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

Дорогі абітурієнти! Якщо серед вас є ті, хто залюблений в українське слово, хто прагне вивчати і пізнавати його глибше, хто володіє усним та писемним мовленням і хоче його вдосконалити, хто має гуманітарні здібності, поетичний талант і пов'язує своє майбутнє з науковими звершеннями на ниві філології, то ваш шлях – магістратура за спеціальністю «Філологія (українська мова та література)»! Бо саме таких, як ви, успішних, креативних, національно свідомих і патріотично налаштованих молодих людей, ми гостинно запрошуємо на філологічний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича!

З дипломом магістра філології ви зможете працювати в різних сферах гуманітаристики: бути викладачем освітніх інституцій України, керівником культурно-мистецьких та освітніх закладів, пресцентрів, учителем української мови та літератури, журналістом, редактором освітніх видань, працівником бібліотеки, архіву чи музею! Ви матимете можливість стати науковцем, перекладачем, фахівцем у царині брендингу, спічрайтером, тобто здобути професію, яка відповідає запитам сучасного ринку праці, відкриває перспективи успішного працевлаштування, вияскравлює нові горизонти індивідуально-освітніх траєкторій невпинного руху вперед.

Отож зберігайте національний дух!

Плачайте українську мову!

Обирайте найкращих!

Учіться в найкращих!

Будьте найкращими!

Гарант і члени проектної групи ОПШ «Українська мова та література» спеціальності 035 «Філологія»

Навчально-методичний посібник

Світлана ШАБАТ-САВКА – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови.

Іванна СТРУК – кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови.

Галина ТЕСЛИЦЬКА – кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасної української мови.

УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ: ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

Навчально-методичний посібник

Відповідальна за випуск: професор Шабат-Савка С.Т.

Дизайн обкладинки Віщак Ю.С.

Підписано до друку 30.10.2024. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Ум.-друк. арк. 13,6. Обл.-вид. арк. 14,6. Тираж 50.Зам. Н-103.
Видавництво та друкарня
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
58002, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.

ISBN 978-966-423-914-8